

Ўзбекистонда профессионал таълим

Профессиональное образование в Узбекистане
Vocational education in Uzbekistan

www.ipitvet.uz

1-сон (2)
2023 йил

илмий, маънавий-маърифий
журнал

ДУНЁ АРЕНАЛАРИДА — ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН!

Оқил САЛИМОВ,

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби,
техника фанлари доктори, академик

Инсон камолга етиши учун ёшлигидан илм ва касб-ҳунар эгаллаши шарт, илм-маърифат инсоннинг маънавий камолотида ва жамият тараққиётида муҳим ўрин тутди. Илм эгаллаш ҳар бир ёш учун ҳам қарз, ҳам фарз. Инсон қадр-қиммати унинг “сийму зари” билан эмас, олган илму ҳунари билан баҳоланади.

Бугунги кунда дунё ареналарида мамлакатимиз ҳақида сўз юритилганда “Янги Ўзбекистон” ва “Учинчи Ренессанс” деган ибораларни кўп эшитамиз. Бу мамлакатимиз сўнги йилларда тараққиётнинг мутлақо янги босқичига қадам қўйгани, ҳар соҳада эришаётган ютуқларимизнинг эътирофи, десак адашмаган бўламиз.

“

Биз устозни отадай улуғ деб билган, доимо ардоқлаган маърифатпарвар халқнинг вакилларимиз. Мен ҳам ўқитувчи, муаллим деганда ўзим учун энг азиз ва ҳурматли бўлган, зиёли ва замонавий, самимий ва меҳрибон инсонларни тасаввур қиламан. Чунки ҳаммамизга ҳам шу муаллим сабоқ ва таълим бериб, меҳрибон ота-оналаримиз қаторида тарбиялаган.

Ш. Мирзиёев

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев Учинчи Ренессанс ва Янги Ўзбекистон ҳақида **“Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак”** деб таъкидлаганлар.

Учинчи уйғониш даври мамлакатимизда янги асосларини белгилаб берди, кейинчалик бу давр инсоният олдида турган глобал дунёқараш муаммоларини ҳал қилади. Бу бугун учун янада долзарбдир, чунки бизнинг жамиятимизда мафкура ўзгариши, инсоннинг дунёдаги ўрни ва бутун инсоният йўли ҳақидаги тушунчаси ўзгариб бормоқда.

Бугунги кунда Республикамызда профессионал таълим тизимини такомиллаштириш борасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, профессионал таълим тизимини илғор хорижий тажрибалар асосида

такомиллаштириш, бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим босқичларини жорий қилиш орқали меҳнат бозори учун малакали ва рақобатбардош кадрлар тайёрлаш ҳамда мазкур жараёнга иш берувчиларни кенг жалб қилиш мақсадида бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизими ҳамда табақалаштирилган таълим дастурлари жорий этилди. Шунингдек, миллий малака рамакалари ва профессионал стандартлар ишлаб чиқилди.

Профессионал таълимни жорий этишнинг муҳим йўналиши таълим муассасаларини мавжуд иқтисодиёт ва ижтимоий соҳанинг истиқболли талабларига, фан, маданият, техника ва технологияларнинг илғор ютуқларига жавоб бера оладиган юксак малакали бошқарув ва педагог кадрлари билан таъминлашдир. Бунда, педагог ва бошқарув кадрларининг махсус танлашнинг самарали доимий фаолият кўрсатувчи тизимини яратиш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш орқали бошқарув ва педагог кадрлар касбий савияси ва масъулиятини ошириш, инфратузилмани оқилона ташкил этиш, захира кадрлар билан таъминланганликни мустаҳкамлаш, тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, малакасини ошириш тизимлари фаолият кўрсатишининг таъсирчан механизмларини жорий этиш лозим.

Бугун профессионал таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотларнинг истиқболи, самара ва натижаси иш берувчи ва таълим муассасасининг ўзаро ҳамкорлигига, ишлаб чиқариш ва ўқув жараёнининг узвийлиги, миллий малака тизимининг муваффақиятли жорий этилиши, мукамал профессионал стандарт ва сифатли таълимга боғлиқ. Бу тизимнинг муваффақиятли жорий этилиши яқин истиқболдаги тараққиётимиз жадаллашувини ҳам белгилайди.

Ҳар бир янги давр бир хил саволларга янги жавоблар зарурлигига дуч келади. Учинчи Ренессанс эса бизни нафақат билим билан, балки долзарб муаммоларни ҳал қилишда янги ижодий ёндашув билан ҳам бойитади.

Профессионал таълимдаги янгиликлар, профессионал таълим истиқболлари ҳамда профессионал таълимни такомиллаштириш бўйича илмий-тадқиқотлар динамикасини ёритиб борувчи “Ўзбекистонда профессионал таълим” журнали том маънода профессионал таълим тизимида янги бир уйғониш даврига пойдевор яратилишига ҳамда тараққий этаётган таълимни мутлақо янги босқичга олиб чиқишда ўзининг ҳиссасини қўшади, деган умиддамиз.

Илм-фанга ташна, касбнинг сир-асрорларини мукамал эгаллашга қодир Янги Ўзбекистон ёшларига ҳамда “Ўзбекистонда профессионал таълим” журнали жамоасига улкан зафарлар тилайман.

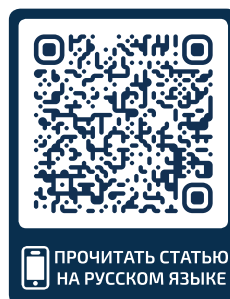
ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ РАҲБАР ВА ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИ УЗЛУКСИЗ КАСБИЙ РИВОЖЛАНТИРИШДА МАЛАКА ОШИРИШ ТИЗИМИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ

Иброҳим АБДУРАҲМОНОВ,

Ўзбекистон Республикаси

Олий таълим, фан ва инновациялар вазири

Европа мамлакатларига хос глобал таълим муҳитини шакллантиришда таълимнинг узлуксизлиги ва узвийлигини, амалий йўналганлигини таъминлаш, сифатли таълим олиш, ижодий ривожланишга йўналтириш, ўқитишнинг янги парадигмаларини ривожлантириш алоҳида аҳамият касб этмоқда. Сўнги йилларда Ўзбекистонда содир бўлаётган чуқур сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар натижасида деярли барча ижтимоий институтларни, шу жумладан таълим тизимини янги сифат босқичига олиб чиқиш, унинг ривожланишига динамиклик ва барқарорликни беришга қодир бўлган профессионал таълимни ривожлантириш йўллари устида тизимли ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Вақтинчалик меҳнат фаолиятини амалга ошириш учун хорижий давлатга кетаётган шахсларни ва банд бўлмаган аҳолини ўқитишни ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2021 йил 25 январдаги ПҚ-4962-сон қарорига мувофиқ, **13 та** профессионал таълим муассасаларида қурилиш соҳаси малакали мутахассисларини тайёрлаш марказлари ташкил этилди. Ушбу марказларнинг норматив ҳужжатлари, жумладан, маҳаллий ва хорижий иш берувчиларнинг таклифлари асосида **20 та** касб бўйича ўқув режа ва дастурлар халқаро стандартлар асосида ишлаб чиқилган бўлиб, **1500 нусхада** қурилиш соҳасидаги касблар бўйича ўзбек, рус ва инглиз тилларида махсус луғат ҳамда ўқув-дидактик материаллар етказиб берилган.

Республикадаги **271 та** профессионал таълим муассасаларида асосий таълим дастурларига қўшимча равишда **110 та** касб бўйича **764 та** қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этилди.

Профессионал таълим муассасаларида архитектура ва қурилиш соҳасидаги тор ихтисосликлар бўйича қисқа муддатли ўқув курслари ўқув жараёнига профессионал таълим муассасаларининг **151 нафар** малакали ўқитувчи ва ишлаб чиқариш таълими усталари жалб қилинди.

Бугунги кунга қадар қурилиш соҳаси малакали мутахассисларини тайёрлаш марказларини архитектура ва қурилиш соҳаси касблари бўйича муваффақиятли тамомлаган **5112 нафар** битирувчиларга давлат намунасидаги сертификатлар берилди.

Марказий банк, Савдо-саноат палатаси, Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги, Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги билан ҳамкорликда молиявий саводхонлик, **“Ҳар бир тадбиркор — ёшларга мададкор”** тамойили асосида **“Ёшлар: 1+1”** қурилиш йўналишлари бўйича ўқув курсларининг таълим дастурлари ишлаб чиқилди.

Бугунги кунда Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги хорижий ташкилотлар билан профессионал таълим тизимини ривожлантириш бўйича ҳамкорлик ишларини амалга ошириб келмоқда. Жумладан, Европа Иттифоқи Комиссиясининг грант маблағлари асосида ЮНЕСКО ваколатхонаси томонидан **“Ўзбекистоннинг қишлоқ жойларида ишга жойлаштириш кўникмаларини ривожлантириш”** лойиҳаси, Германия халқаро ҳамкорлик жамиятининг **“Ўзбекистонда касб-ҳунар таълими тизимини ислоҳ қилиш ва модернизациялаш жараёнларини қўллаб-қувватлаш”** ҳамда **“Марказий Осиёда касб-ҳунар таълими — озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш соҳасида тизимли ёндашувларга кўмаклашиш”**, Швейцариянинг Ўзбекистондаги элчихонаси билан ҳамкорликда 2021-2033 йиллар давомида **“Ўзбекистонда профессионал таълим ислоҳотларини қўллаб-қувватлаш”** грант лойиҳалари лойиҳалари ҳамкорликда амалга оширилмоқда.

Шунингдек, Германиянинг KfW банки томонидан молиялаштирилаётган **“Профессионал таълим тизимини такомиллаштириш”** лойиҳасини амалга оширишга тайёргарлик кўрилмоқда.

Мазкур лойиҳа доирасида архитектура-қурилиш, энергетика, енгил саноат, туризм, коммунал хизмат ва саноат йўналишларида ҳар бир ҳудудда биттадан Германия тажрибаси асосида **“Профессионал тайёргарлик марказлари”** ташкил этилади.

Профессионал тайёргарлик марказлари томонидан профессионал таълим муассасаларида фаолият юритаётган ўқитувчи ва ишлаб чиқариш таълими усталарининг касбий компетенциялари амалий машғулотлар ва ишлаб чиқариш корхоналарида стажировкаларни ташкил этиш орқали ривожлантириб борилади. Бунда, ўқитувчиларнинг эҳтиёжларидан келиб чиқиб индивидуал малака ошириш дастурлари асосида ўқитилади. Ушбу механизмни йўлга қўйиш учун рақамли портфолио тизими яратилади.

Олиб борилаётган ислоҳотлар доирасида, профессионал таълимда янги авлод ўқитувчиларини тайёрлаш ва ходимлар малакасини узлуксиз ривожлантириш масаласи ҳар қачонгидан ҳам долзарб масалага айланди.

Бунда, узлуксиз касбий ривожланишда малака оширишнинг янги шакллари, яъни масофадан туриб таълим олиш, интернет таълимини татбиқ этиш, муқобил ва мустақил малака ошириш шакллари жорий этиш зарурати туғилди. Чунки, малака ошириш тизими меҳнат бозори талаблари ва соҳадаги сўнгги янгиликлардан ортда қолмоқда.

Баъзи соҳаларда ходимлар касбий ривожланишига қўйилган талаблар ва малака ошириш тизими ҳудудлар ва иқтисодиёт тармоқларини комплекс ривожлантириш

истиқболлари, амалга оширилаётган ҳудудий ва тармоқ дастурларининг стратегик вазифаларини ҳисобга олган ҳолда мунтазам равишда янгилашиб борилмаган.

Ўқитувчи ва педагог ходимларнинг илмий салоҳияти, касбий ва педагогик маҳорати етарли даражада эмас. Малака оширишнинг замонавий шакллари қўлланган ҳолда эҳтиёжга асосланган узлуксиз касбий ривожланиш тизими яратилмаган, эҳтиёжга асосан мустақил малака ошириш ва уни тан олиш тизими жорий этилмаган, педагог ходимлар учун узлуксиз касбий ривожланиш имкониятлари яратилмаган. Малака оширишнинг муқобил ва мустақил шакллари рағбатлантирилмайди. Малака оширишга соҳадаги ходимларнинг барча тоифалари қамраб олинмаган. Малака ошириш курслари сифати ва самарадорлигини тизимли равишда баҳолаш ва мониторинг қилиш йўлга қўйилмаган. Натижада, аксарият малака ошириш курслари ходимларнинг меҳнат самарадорлигига ўз ҳиссасини қўшмаяпти.

Вазирлар Маҳкамасининг **“Профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”** 2021 йил 26 февралдаги 106-сон қарорида **“Ҳаёт давомида таълим олиш”** тамойили асосида бошқарув ҳамда педагог кадрларнинг узлуксиз малакасини ошириш, таълимнинг мақсади, вазифалари, мазмунидан келиб чиққан ҳолда ўқув жараёнини ташкил қилиш, бошқарув ва педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва узлуксиз малакасини ошириш учун таълим дастурларини инновацион ёндашувлар асосида доимий янгилаб бориш масалалари устувор вазифа этиб белгиланди.

Профессионал таълимда иқтисодий ва ижтимоий соҳанинг истиқболли талабларига, фан, маданият, техника ва технологияларнинг илғор ютуқларига жавоб бера оладиган юксак малакали кадрларни тайёрлаш бошқарув ва педагог кадрлар сифатига боғлиқдир. Бунда, бошқарув ва педагог кадрларнинг малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш орқали бошқарув ва педагог кадрлар касбий савияси ва масъулиятини оширишга эътибор қаратиш лозим.

Профессионал таълим тизими бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини такомиллаштиришнинг энг муҳим вазифалари деб қўйидагиларни ҳисоблаш мақсадга мувофиқ:

профессионал таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини оширишда узлуксиз касбий ривожлантириш тизимининг меъёрий-ҳуқуқий базасини яратиш. Малака оширишнинг эҳтиёжга асосан мустақил малака ошириш тизимини ҳамда унинг тан олинишини жорий этиш, ходимлар касбий фаолиятида муваффақиятга эришиш учун зарур бўлган кўникма талабларини соҳаларнинг барча тоифадаги ходимлари учун ишлаб чиқиш, касбий ривожланиш талабларини аниқ белгилаш, малака оширишнинг давлат талабларини такомиллаштириш, захира кадрлар базасини мустаҳкамлаш, кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, малака ошириш тизимининг таъсирчан механизмларини жорий этиш бугуннинг энг муҳим вазифаларидан ҳисобланади.

Шунингдек, профессионал таълим муассасалари педагог ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизимида таълим сифати ва самарадорлигини оширишда қўйидаги вазифаларни амалга ошириш лозим бўлади:

- профессионал таълим муассасалари педагог ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизимида таълим сифати ва самарадорлигини ошириш;
- профессионал таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрлари малака ошириш ва қайта тайёрлаш тизимининг меъёрий-ҳуқуқий базасини янгилаш. Бунда режалаштирилган малака ошириш тизимидан воз кечиб, узлуксиз касбий ривожланишга қаратилган эҳтиёжга асосланган малака ошириш тизимига ўтиш;
- малака ошириш жараёнида бошқарув ва педагог кадрлар учун ишлаб чиқиладиган ўқув режа ва фан дастурларини касбий компетентликка асосланган ёндашув асосида такомиллаштириш;
- профессионал таълим муассасалари педагог ходимларини узлуксиз касбий ривожлантириш тизимида таълим сифати ва самарадорлигини ошириш;
- раҳбар ва педагогларнинг эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда қисқа муддатли ўқув курсларини ташкил қилиш ҳамда уларнинг электрон контентларини яратиш;
- малака ошириш жараёнларини ташкил этишда интернет жаҳон ахборот тармоғи, мультимедиа тизимлари ва масофадан ўқитиш усулларида ва вебинар технологиялари имкониятларидан фойдаланиш ҳамда бошқарув ва педагог кадрларнинг ахборот-коммуникация ва инновацион технологияларни эгаллаш, уларни ўқув жараёнига фаол татбиқ этиш кўникмаларини ривожлантириш;
- раҳбар ва педагог кадрлар малака ошириш курсларини ташкил этишга мўлжалланган махсус электрон ахборот тизимини такомиллаштириш;
- профессионал таълим тизими раҳбар ва педагоглари учун ахборот-ресурс базасини қўшимча манбалар билан тўлдириш ҳисобига “Open source” тамойилидаги хизматни шакллантириш;
- бошқарув ва педагог кадрларнинг узлуксиз малакасини ошириш асосида уларнинг технологик тараққиёт ҳамда ўқитилаётган фанлар бўйича инновациялар, шунингдек, ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари соҳаларидаги кўникмаларини ривожлантириш;
- замонавий таълим ва инновацион технологиялар, илфोर хорижий тажрибани кенг жорий этган ҳолда бошқарув ва педагог кадрларнинг малакасини оширишда кредит модулли таълимни жорий этиш.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрлари ўз мутахассислиги бўйича олий маълумотга эга бўлиш билан бирга ўзининг билим, кўникмаларини ва малака ҳамда компетенцияларини фан-техника ютуқларига мос равишда мунтазам ошириб бориши, ўз устида тинимсиз ишлаши ва ҳаёт давомида таълим олиш принциплари-га амал қилиши зарур.

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ — РАҚОБАТБАРДОШ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ГАРОВИДИР

Қаландар АБДУРАХМОНОВ,
Иқтисод фанлари доктори, академик

Мамлакат иқтисодиётини инновацион ривожланиш йўлига ўтказиш, рақамли иқтисодиётни кенг жорий этиш, ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва таркибий ўзгаришларни амалга оширишда таълим тизими муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Иқтисодиётни модернизациялаш жараёнларининг кенгайиши мамлакатимизда рақобатбардош кадрларга бўлган талабнинг кескин ўсишига олиб келди. Истеъмолчи таълим хизматлари мазмуни ва сифатини танлар экан, эгаллаган маълумоти, касбий тайёргарлиги меҳнат бозорида ва меҳнат фаолияти жараёнида қанчалик кераклилигига ҳамда муҳимлигига эътибор қаратади.

“

*Тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли,
миллатни буюк қиладиган куч ҳам илм-фан, таълим ва
тарбиядир.*

Ш. Мирзиёев

Айнан интеграциялашув даврида юз бераётган ўзгаришлар ҳамда халқаро меҳнат бозорининг глобаллашуви мамлакатимизда мутлақо янги профессионал таълим тизимини жорий этиш эҳтиёжининг пайдо бўлишига сабаб бўлди. Профессионал таълим тизими олдида замонавий меҳнат бозори талабларига мос рақобатбардош кадрлар тайёрлаш вазифаси қўйилди.

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодий салоҳиятини юксалтиришда муҳим аҳамиятга эга бўлган илмий-техника тараққиёти ютуқларини амалиётга кенг жорий этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Жамият тараққиётини илм-фан ривожисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Чунки илм-фан ишлаб чиқариш, унинг моддий асосини яратиш, технологик ривожлантириш ва энг асосийси, кадрлар билан таъминлаш вазифаларини ўз зиммасига олади. Бу жараёнда бўлажак кадрларнинг меҳнат бозорида рақобатбардошлигини таъминлашда таълим муассасалари билан иш берувчилар эҳтиёжларини ўрганиш, меҳнат бозоридаги вазиятни таҳлил қилиш орқали сифатли таълимни ташкил этиш, компетенцияларни ривожлантириш ва рақобатбардош кадрлар тайёрлаш механизмларини амалга оширишнинг педагогик имкониятларини интенсив кенгайтириб бориш лозим.

Биз таълим ва тарбия тизимининг барча бўғинлари фаолиятини бугунги замон талаблари асосида такомиллаштиришни ўзимизнинг биринчи даражали вазифамиз деб биламиз, дея таъкидлаганлар.

Ўзбекистон Республикасида узлуксиз таълимнинг ҳар бир бўғини учун тайёрланаётган педагог кадрларнинг маънавий қиёфаси, ақлий салоҳияти ҳамда касбий маҳорати ва касбий компетентлик даражасига нисбатан жиддий талаблар қўйилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев:

Биз юртимизда янги авлод, янги тафаккур соҳибларини тарбиялашдек масъулиятли вазифани адо этишда биринчи галда ана шу машаққатли касб эгаларига суянамиз ва таянамиз, эртага ўрнимизга келадиган ёшларнинг маънавий дунёсини шакллантиришда уларнинг хизмати нақадар беқиёс эканини яхши тасаввур қиламиз.

Фикримизча, тақдим этилаётган “Ўзбекистонда профессионал таълим” янги журнали юқорида келтирилган педагогик муаммоларнинг ечимини топишга имкон яратади. Журнал жамоасига шундай масъулиятли вазифаларни ҳал этишда муваффақият тилайман.

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМНИ БОШҚАРИШ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ УЧУН ЗАМОНАВИЙ РАҲБАРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВАЗИФАЛАРИ

Зайниддин ХУДАЙБЕРДИЕВ,

Педагогик инновациялар, профессионал таълим бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти директори, иқтисод фанлари доктори, профессор

Мақолада профессионал таълимни бошқариш сифатини таъминлаш учун замонавий раҳбарларни тайёрлаш вазифалари ҳақида сўз юритилган ҳамда “Ҳаёт давомида таълим олиш” тамойили борасида муҳим вазифалар белгилаб берилган.

Калит сўзлар: Профессионал таълим, таълимни бошқариш, замонавий раҳбар, “Ҳаёт давомида таълим олиш” тамойили.

В статье рассматриваются задачи подготовки современных лидеров с целью обеспечения качества управления профессиональным образованием, а также определяются важные задачи, касающиеся принципа «образование на протяжении всей жизни».

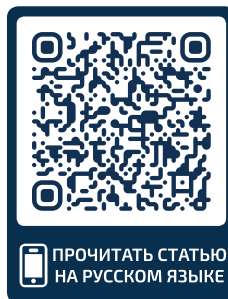
Ключевые слова: Профессиональное образование, образовательный менеджмент, современный лидер, принцип «Образование на протяжении всей жизни».

The article discusses the tasks of training modern leaders in order to ensure the quality of Professional Education Management, and defines important tasks regarding the principle of “education throughout life”.

Key words: Professional Education, Educational Management, modern leader, the principle of “Education throughout life”.

Мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий тузилиши ва ижтимоий-иқтисодий ҳаётидаги ўзгаришлар таълимни бошқариш тизими ва амалиётини тубдан яхшилашни таъминлайди.

Сўнгги йилларда таълимни бошқариш соҳасида сезиларли ислохотлар амалга оширилди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони асосида касб-ҳунар мактаблари, коллежлар ва техникумлар тизими ташкил этилди. Профессионал таълим тизимини илғор хорижий тажрибалар асосида такомиллаштириш, бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим босқичларини жорий қилиш орқали меҳнат бозори учун малакали ва рақобатбардош кадрлар тайёрлаш ҳамда мазкур жараёнга иш берувчиларни кенг

жалб қилиш мақсадида муҳим чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Жумладан, таълим муассасаларини бошқаришга идоровий ёндашув бар-тараф этилмоқда, бу йўналишдаги муҳим қадам маъмурий ислохотларда намоён бўлди. Таълимни бошқаришнинг давлат ва жамоат шаклларининг ўзаро алоқаси ривожланмоқда, бу жараёнда ўқув-услугий бирлашмалар, таълим муассасалари бирлашмалари, ректорларнинг ҳудудий кенгашлари муҳим рол ўйнайди. Таълимни бош-

қаришнинг янги ёндашувлари амалдаги қонун ҳужжатларида мустақамланган.

Таълимни бошқаришни қайта ташкил этиш муаммоси бўйича мавжуд нуқтаи назарларни умумлаштириб, биз қуйидагиларни аниқладик:

1. Профессиянал таълим жамиятнинг бошқа барча соҳаларини ривожлантириш механизидир.

2. Профессиянал таълим тизими ҳар қандай бошқа турдаги ижтимоий фаолият дастурлари ва лойиҳаларида иштирок этиш орқали ўз сиёсатини амалга оширадиган яхлит кўп тармоқли ва табақалаштирилган ўзини ўзи бошқарадиган жамоат амалиёти соҳасига айлантирилади.

3. Ҳудудий таълим сиёсати тамойилларини шакллантириш корхона ва ташкилотларнинг касбий таълим эҳтиёжларини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитларни яратиш билан боғлиқ ва иккита функцияни мувозанатлаштиришга қаратилган: дуал таълим ва ривожланиш.

4. Ижтимоий табиатнинг уюшган тизими сифатида таълимни самарали бошқариш қуйидагиларни таъминлаши керак: а) профессионал таълим муассасаларини ташкил этишнинг янги тамойиллари асосида профессионал таълим тузилмасини сақлаш; б) таълим муассасаларининг педагогик ва бошқарув кадрларини тайёрлаш, малакасини ошириш ва ишини оптималлаштириш орқали профессионал таълим тизимининг фаолият режимини сақлаш; в) ҳудудий бошланғич профессионал таълим тизимидаги таълим муассасаларини ривожлантириш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш жараёнини жонлантириш орқали тараққиёт стратегиясини амалга ошириш; д) давлат таълим стандартлари мезонлари билан белгиланадиган касбий

ва маърифий фаолият мақсадларига эришиш.

5. Махсус тасдиқланган бошқарув ҳаракатлари орқали профессионал таълимнинг минтақавий тизимидаги муаммоли тенденцияларнинг олдини олиш зарурати; педагогик сайтларда профессионал таълимни ташкил этишнинг янги шаклларини яратиш; профессионал таълимни ривожлантириш тизимини шакллантиришни ҳисобга олган ҳолда касбий таълимнинг рақобатбардош шаклларини ўзлаштириш ва лойиҳалашнинг босқичма-босқич ва ижтимоий назорат қилинадиган жараёнини амалга ошириш.

6. Бошланғич профессионал таълим ва ўқитиш сифатининг давлат назорати тизимини яратиш, профессионал таълимни ривожлантиришнинг мақсадли ҳудудий дастурини ишлаб чиқиш зарурати.

7. Профессиянал таълимни бошқариш сифатини таъминлаш учун профессионал таълимни бошқариш тамойилларини ўзгартиришнинг мақсадга мувофиқлиги.

Бундан ташқари, кўплаб илмий тадқиқотлар профессионал таълим муассасаларини инсонпарварлаштириш ва демократлаштириш зарурлигини таъкидлайди.

Агар инсонпарварлаштириш касбунарс мактабини индивидуал ўқувчи ва ўқитувчининг манфаатларини ҳисобга олган ҳолда тубдан қайта қуришни назарда тутса ва уларнинг кўп қиррали ривожланиши учун мақбул шарт-шароитни талаб қилса, демократлаштириш барча даражадаги раҳбарлар ва ўқитувчилар, ўқитувчилар ва ўқувчилар ўртасидаги муносабатларни қайта қуриш, уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини кенгайтириш, ўқувчилар учун шароит яратиш зарурлигини тақозо этади. Ушбу

ёндашув, бизнинг фикримизча, бўлажак раҳбарнинг янги бошқарув тафаккурини шакллантириш учун асос бўлиши керак.

Бошқарувга замонавий ёндашувлар раҳбарларнинг янги касбий муҳит тўғрисида хабардорлигини, бошқарув фаолиятига тубдан янги қарашни излашни назарда тутди. Буларнинг барчаси замонавий таълим муассасасини бошқариш муаммосини тегишли услубий ўрганишни тақозо этади.

Ижтимоий ривожланишнинг замонавий табиати иш, таълим, ижтимоий умидлар ва бошқалар билан боғлиқ туб ўзгаришлар туфайли раҳбарга бутунлай бошқача талабларни қўяди. Замонавий раҳбар юқори органларнинг аралашувисиз мустақил қарорлар қабул қилиши, ходимларнинг шартномавий манфаатлари ва таълим муассасаси манфаатларини қондирадиган мақбул ёндашувни топиши керак.

Бироқ амалиёт шуни кўрсатадики, бугунги раҳбар ўзига юкланган вазифаларни бажаришга ҳали тўлиқ тайёр эмас. Бунинг сабаби таълим муассасалари учун бошқарувни ўқитиш тизимининг йўқлиги, шунингдек, тегишли илмий ва услубий адабиётларнинг етишмаслигидир.

Ҳозирда хорижий бошқарув фаолияти тажрибаси мавжуд бўлиб, у раҳбарларга ўз ишларини ташкил этиш, уларнинг бошқарув тизимидаги ролини англаш ва шахсий қобилиятларни оптималлаштириш соҳасида ёрдам беришга қаратилган баъзи усуллардан фойдаланишга имкон беради. Бироқ бундай усуллардан фойдаланиш фақат миллатимиз менталитетининг ўзига хос хусусиятлари ҳисобга олинган тақдирдагина самарали бўлиши мумкин. Шунинг учун таълим муассасаларини бошқарув ходимлари билан таъминлаш бугунги кунда энг долзарб масаладир.

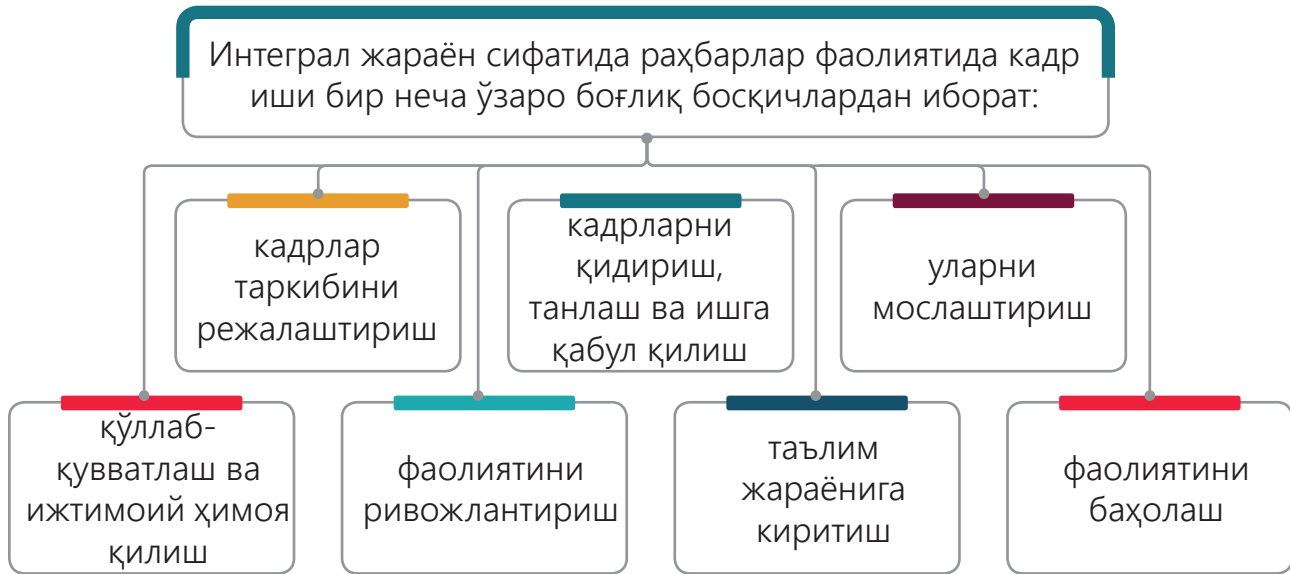
Бошқарув назариясига кўра, раҳбарларни профессионаллаштиришнинг дастлабки босқичида уларнинг бошқарув кўникмаларини шакллантириш сифатига эришиш зарур. Ушбу муаммони ўрганиш методологик билимлар тизимида таянишни ўз ичига олади: фалсафий даражада — бу бошқарув фаолиятига оид диалектика қонунлари, тоифалари ва тамойиллари тизимидир; умумий илмий даражада — тизимлар назарияси ва бошқарув назариясининг асосий қоидаларидан фойдаланиш.

Муҳим услубий таълимотлардан бири сифатида яхлит ёндашувни таъкидлаш мумкин. Ушбу ёндашувнинг самарадорлиги инсон ресурсларини бошқариш тушунчаларида етарлича тўлиқ намоён бўлади. Яхлит ёндашувдан фойдаланиш, шунингдек, ҳақиқий вазият эҳтиёжларидан келиб чиқадиган бошқарувга нисбатан мавжуд ёндашувлар доирасида раҳбар тўлиқ касбий фаолиятни қура олмаслиги ва амалга ошира олмаслиги мумкин. Назарий тадқиқотларда бошқарув ва кадрлар тайёрлаш соҳасидаги яхлит ёндашув, бир томондан, ходимнинг интеллектуал ва меҳнат салоҳиятини узоқ муддатли ривожлантириш сифатида талқин этилади. Шу муносабат билан янги бошқарув интизоми пайдо бўлади — ташкилий хатти-ҳаракатлар.

Яхлит ёндашувнинг яна бир жиҳати кадрлар сиёсатини амалга оширишда намоён бўлади.

Инсон ресурсларини шакллантиришнинг устувор йўналишлари орасида биз юқоридаги кетма-кетликдан иккинчи босқични ажратиб кўрсатамиз. Бугунги кунда бу яхлитлик сифатини таъминладиган янги ёндашувни қўллаш керак.

Ижобий натижаларга эришиш учун, энг муҳими, бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида таълим муассасаларининг

фаолияти ва ривожланишининг моҳиятини тушунадиган касб-ҳунар мактаби директорларининг бошқарув онгини ўзгартиришдир. Бошқарув фаолияти яхлитлигини таъминлашнинг тизимни ташкил этувчи омили бошқарувнинг янги усулларини ўзлаштириш ва таълим муассасаларининг бўлажак директорларини тегишли психологик қайта қуришдир.

Сўнгги тадқиқотлар шуни кўрсатадики, фақат юқори лавозимли кадрлар салоҳиятини зудлик билан янгилаш ва ривожлантириш таълим тизимининг самарадорлигини таъминлаши мумкин. Шунинг учун раҳбарларни ўқитиш масалалари жуда долзарбдир. Бундан ташқари, кўплаб тадқиқотчилар бу ҳолатда энг оқилона усул малака ошириш эмас, балки қайта тайёрлашдир, деган фикрни билдиради.

Айтиш мумкинки, ҳудудий даражада кадрларни тайёрлаш ва малакасини оширишнинг илгари мавжуд бўлган тизими қайта модернизация қилинганлиги ва замонавий талабларга жавоб берадиган янги тизим шаклланаётганлиги билан вазият ижобий томонга ўзгармоқда.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси

Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 26 февралдаги “Профessional таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори билан “Ҳаёт давомида таълим олиш” тамойили асосида бошқарув ҳамда педагог кадрларнинг узлуксиз малакасини ошириш кўзда тутилган. Бу тамойил инсон ҳаёти давомида ўқишига имкон берадиган чора-тадбирлар мажмуи сифатида дунёда кенг тарқалди. Ҳаёт давомида таълим олиш – бу мослашувчан, ривожланаётган, очиқ тизим бўлиб, у ҳаётининг исталган босқичида ҳар кимга керакли билимларни олиш жараёнида иштирок этиш имкониятини беради. Бундай таълим билан амалий фаолият билан чамбарчас боғлиқ ҳолда муайян фаолият турларида ўқитишнинг узлуксизлиги таъминланади.

Ҳаёт давомида таълим олиш тизими ҳар бир инсоннинг қобилиятини ривожлантиради, одамлар ўртасидаги ижтимоий қарама-қаршиликларни бартараф этишга ёрдам беради, ҳар кимга ўз эҳтиёжларига мос таълим олиш имкониятини очади.

Раҳбар таълим муассасасида меҳнат унумдорлигини таъминлашда ҳам марказий рол ўйнайди. Шу боис раҳбар доимо ўрганиши, ривожланиши ва бошқалардан кўра кўпроқ нарсани бажариши керак. Ҳаёт давомида таълим олиш тамойили таълим муассасаси бошқарувидан бошланади.

Раҳбар учун яна қуйидаги ҳаёт давомида таълим олиш афзалликларини қайд этиш мумкин:

Ишончни оширади. Ўрганишга содиқлик раҳбарнинг белгиларидан биридир. Ва одамлар ўз ривожланишида тўхтамайдиган раҳбарларнинг фикрини тинглашга мойилдирлар.

Имкониятларни очади. Доимий ривожланишга интилган раҳбар қолган-

лардан бир қадам олдинда бўлади. Бу қўл остидагилар ва ҳамкасбларнинг унга ишончини оширади.

Инновацион ғояларни беради. Доимий равишда ўрганаётган раҳбар билан таълим муассасаси келажақдаги қийинчиликлардан қўрқмайди, чунки у билан ҳар қандай муаммоларни ҳал қилиш осон.

Раҳбарнинг машғулотларга вақти камроқ бўлади, шунинг учун раҳбар дастурларни диққат билан танлаши ва иш жадвалини режалаштириши керак. Бундан ташқари, раҳбар чет элда ўқиши ёки малака ошириши мумкин, бунинг учун бугунги кунда кўпроқ имкониятлар мавжуд.

Раҳбар ҳаёт давомида таълим олиш учун қўйидагиларни режалаштириши керак

Интернет ресурсларидан фойдаланиш

01

Раҳбарга ёрдам берадиган кўплаб онлайн ресурслар мавжуд. Электрон китобларни юклаб олиш, масофавий ўқитиш курсларида қатнашиш ёки форумларга қўшилиш мумкин.

Мотивацияни сақлаш

02

Ушбу вазифа бутунлай ихтиёрий бўлганлиги сабабли, концентрацияни сақлаб қолиш учун кўпинча мотивация ва фидойилик талаб этилади. Ҳаёт давомида ўрганиш учун рағбат ҳосил қилиш муҳимдир.

Ижобий таълим муҳити

03

Раҳбарнинг атрофида доимо ўз-ўзини тарбиялаш ва ривожланишга ундайдиган одамлар бўлиши муҳимдир. Раҳбар ўзини илҳомлантирадиган одамлар билан бўлиши керак.

Ҳаракатларни режалаштириш

04

Бир ҳафта/ой учун ўқув режасини тузиш ва унга риоя қилишга ҳаракат қилиш. Ҳар бир янги фаолият учун мақсадларни ёзиш. Ўз устида ишлашга жиддий ёндашиш.

Барча имкониятлардан фойдаланиш

05

Ўз-ўзини ривожлантириш учун тўсиқлар йўқ. Ҳар доим ўқиш имконияти мавжуд. Кўп сонли курслар, тренинглари, семинарлар, видеолар, китоблар мавжуд. Бундан ташқари, барча керакли маълумотларни олиш мумкин бўлган кўплаб бепул манбалар бор.

Ўзи учун баҳона қилмаслик

06

Ҳаётий таълим учун ҳеч қандай тўсиқ йўқ. Бепул курслар ҳар қандай соҳада мавжуд.

Таълимга ёки бошқарувга оид тренинглари ўтказиб юбормаслик

07

Чунки янги билим олишга ҳеч нарса тўсиқлик қилмайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812 сон фармони. www.lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 26 февралдаги “Профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 106-сонли қарори. www.lex.uz.

ЎЗБЕКИСТОНДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ўткир АЛИЖОНОВ,

Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги бошқарма бошлиғи,
иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори

Ушбу мақолада профессионал таълим тизимида кундузги таълим шакли билан параллел сиртки, кечки ва дуал таълим шаклларида ҳамда қисқа муддатли касбга ўқитиш курсларида меҳнат бозори талабларига жавоб берадиган кадрлар тайёрлаш масаласи ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Профессионал таълим, касбга ўқитиш, ўқув курси, сиртки таълим, кечки таълим, дуал таълим.

В данной статье рассматривается подготовка кадров отвечающих требованиям рынка труда, в параллельных заочных, вечерних и дуальных формах обучения с формой дневного обучения в системе профессионального образования, а также на краткосрочных курсах профессиональной подготовки.

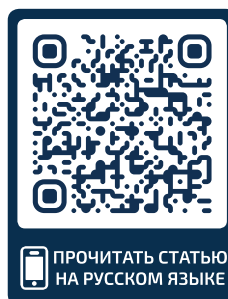
Ключевые слова: Профессиональное образование, обучение к профессии, учебные курсы, заочное образование, вечернее образование, дуальное образование.

In this article, the training of Personnel Meeting the requirements of the labor market in parallel correspondence, evening and Dual education forms with the form of daytime education in the professional education system, as well as in short-term vocational training courses is covered.

Key words: Professional education, vocational training, training course, correspondence education, evening education, Dual education.

Халқаро меҳнат бозори талаблари, интеграцион жараёнларнинг жадаллашуви, рақамлаштириш, саноатдаги технологик инқилоблар даврида замон талабларига мос малака ва кўникмаларга эга рақобатбардош ўрта бўғин мутахассисларини тайёрлаш, касб-ҳунар таълими соҳасида янги тизимни — халқаро андозаларга мос янги профессионал таълим тизимини талаб қилди. Натижада касб-ҳунар таълими соҳасида ҳам давлат сиёсати тубдан ўзгарди.

Президентимиз томонидан соҳада туб ислохотларни амалга ошириш ва замонавий профессионал таълим тизимини барпо этишнинг мақсад ва устувор вазифалари, бир сўз билан айтганда, соҳанинг янги миссияси белгилаб берилди. Ушбу миссиянинг моҳияти янги сифат ва форматда инсон ресурсларини ривожлантириш,

ёшларда ички ва ташқи меҳнат бозори талаб қилаётган амалий билим ва кўникмаларни шакллантириш, уларнинг Ватанга муҳаббатини, халқига садоқатини юксалтиришдан иборатдир.

Ана шу миссияни кўзлаб, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2019 йил 6 сентябрдаги Фармонида мувофиқ 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб янги профессионал таълим тизими, яъни

339 та касб-ҳунар мактаблари, 194 та коллеж ва 191 та техникумлар фаолияти йўлга қўйилди.

Янги ташкил этилган профессионал таълим муассасаларига жами 183916 нафар ўқувчи-ёшлар қабул қилиниб, бугунги кунда уларга замонавий касб-ҳунар сирлари малакали педагог кадрлар томонидан ўргатилиб келинмоқда.

Ўқувчи-ёшларнинг 79217 нафари касб-ҳунар мактабларига, 53943 нафари (шундан 9192 нафари давлат гранти асосида) коллежларга ҳамда 50756 нафари (шундан 8051 нафари давлат гранти асосида) техникумларга ўқишга қабул қилинди.

Мазкур Фармон Ўзбекистон тарихида янги профессионал таълим тизимини ташкил этишга асос бўлган бўлса, 2020 йил 24 январда давлатимиз раҳбари Олий Мажлисга Мурожаатномасида “Жорий ўқув йилидан бошлаб, мутлақо янги профессионал таълим тизими йўлга қўйилиб, касб-ҳунар мактаблари, коллежлар ва техникумлар ташкил этилади”¹ деб мазкур тизимнинг аҳамиятини яна бир бор алоҳида таъкидлади.

Бунда иқтисодиётнинг барча тармоқлари баробарида тадбиркорлик, кичик бизнес, оилавий бизнес, томорқа бизнеси, қурилиш, хизмат кўрсатиш, чорвачилик, паррандачилик, асаларичилик, балиқчилик каби тез суръатларда раванқ топаётган соҳалар учун ишчи касблар бўйича малакали кадрлар тайёрланиши кўзда тутилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сон Фармони билан 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб Ўзбекистон Республикасида

Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи даражалари билан уйғунлашган янги бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизими ҳамда табақалаштирилган таълим дастурлари жорий этиладиган таълим муассасалари тармоғи ташкил этилди.

Ўзбекистон меҳнат бозори учун ўрта бўғин мутахассисларини тайёрлашда ушбу профессионал таълим муассасалари тармоғи муҳим ўрин тутди. Бугунги кунда мавжуд иш ўринларининг асосий қисмида айнан профессионал таълим муассасаларида битирувчиларга бериладиган малака даражалари талаб этилиши ёшлар ўртасида ушбу таълим муассасаларида ўқиш истагини янада кучайтирмоқда.

Мазкур Фармонга мувофиқ 2020/2021 ўқув йили учун профессионал таълим муассасаларига Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларидан, тизимида профессионал таълим муассасалари бўлган вазирликлар, идоралар ва олий таълим муассасалари таклифлари асосида қабул параметрлари шакллантирилди ва қабул жараёнлари илк бор онлайн ҳужжат топшириш тартибида ташкил этилди.

Кўплаб ота-оналарнинг мурожаатларидан келиб чиқиб ҳамда ёшларга касб ва мутахассислик эгаллаш имкониятини кенгайтириш мақсадида 2020/2021 ўқув йили учун коллеж ва техникумларга 21034 нафар ёшларни тўлов-контракт асосида қўшимча равишда қабул қилиш имконияти берилди.

Шунингдек, коллеж ва техникумларга тўлов-контракт асосида ўқишга қабул қилинган етим болалар ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган ўқувчилар, ижтимоий ҳимояга муҳтож оила фар-

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2021 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.

**Жорий ўқув йилидан бошлаб,
мутлақо янги профессионал
таълим тизими йўлга қўйилиб,
касб-ҳунар мактаблари,
коллежлар ва техникумлар
ташкил этилади.**

зандлари ҳамда ногиронлиги бўлган болаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш мақсадида мазкур тоифаларга кирувчи жами 1157 нафар ўқувчилар тўлов-контрактлардан озод этилиб, давлат гранти асосида ўқитиш таъминланди.

2021/2022 ўқув йилида профессионал таълим муассасаларида кундузги таълим шаклига қўшимча равишда кечки ва сиртқи таълим шакллари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 29 мартдаги “Профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари ҳақида”ги 163-сон қарорига мувофиқ дуал таълим принципларининг жорий этилиши ёшларнинг касб ва мутахассисликларни эгаллаш имкониятларини янада кенгайтирди.

2021/2022 ўқув йили учун профессионал таълим муассасаларига сиртқи таълим шаклига жами 37 990 нафар, кечки таълим шаклига 15 768 нафар, дуал таълим шаклига 7 181 нафар ўқувчиларни қабул қилиш квоталари белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 февраль кuni Тошкент шаҳрининг Яшнобод ва Мирзо Улуғбек туманларига ташрифи давомида берилган топшириқлари ҳамда Яшнобод туманида жамоатчилик вакиллари билан ўтказилган 13-сон учрашув баёни ижросини таъминлаш

мақсадида Тошкент шаҳридаги 10 та профессионал таълим муассасаларида 15 та йўналиш бўйича қисқа муддатли курслар ташкил этилди.

Қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этиладиган профессионал таълим муассасаларини ўрганиш бўйича масъул ходимлар бириктирилиб, тасдиқланган саволнома асосида таълим муассасаларининг бино ва иншоотлари, муҳандислик коммуникация тармоқлари, мавжуд жиҳозлари, педагогик кадрлар салоҳияти, касбга ўқитиш йўналишлари бўйича ўрганилиб, маълумотлар таҳлил қилинди.

Шу билан бирга профессионал таълим муассасаларида “Тадбиркорлик фаолиятини йўлга қўйиш” қисқа муддатли ўқув курслари учун ўқув режа ва модуллари ишлаб чиқилиб, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси билан биргаликда тасдиқланди.

Асосий таълим дастурларига қўшимча равишда ҳудудлардаги меҳнат бозори эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда аҳолини қисқа муддатли ўқув курсларида ўқитиш мақсадида балиқчилик, асаларичилик, чорвачилик, лимончилик, қуёнчилик, иссиқхона ва парник хўжаликлари конструкцияси монтажчиси бўйича Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги билан биргаликда қисқа муддатли ўқув курсининг ўқув режа ва модуллари ишлаб чиқилди.

Қисқа муддатли курсларни ташкил этишда тармоқ вазирлик ва идоралар билан ҳамкорлик қилишга алоҳида эътибор қаратилди. Жумладан, улар билан ҳамкорликда қисқа муддатли курсларнинг методик таъминоти яратилди ҳамда тегишли касблар бўйича курслар ташкил этилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Ўзбекистон муҳандислар-

консультантлар уюшмасининг “Қурилиш соҳаси ходимларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш бўйича қисқа муддатли ўқув курсларини ташкил этиш тўғрисида” 2020 йил 17 апрелдаги 2, 29қ/қ ва 001-сон қарори қабул қилиниб, 11 та касбларнинг ўқув режа ва модуллари тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 17 августда “Хорижда меҳнат қилаётган фуқароларимизга муносиб шарт-шароитлар яратиш ва улар билан тизимли ишлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги кенгайтирилган тарзда ўтказилган 65-сон видеоселектор мажлиси баёнининг 40-банди, “Хавфсиз, тартибли ва қонуний меҳнат миграцияси тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” 2020 йил 15 сентябрдаги ПҚ-4829-сон қарори ижроси юзасидан 20 та касб бўйича қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этилди.

Шунингдек, қолган ҳудудлардаги 100 та туман (шаҳар)лардаги профессионал таълим муассасаларида ишсиз ёшлар, касб-ҳунар эгаллаш истагида бўлган фуқаролар учун касбга ўқитиш бўйича қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этилди.

Аҳолига, айниқса, иш билан банд бўлмаган аёллар ва ёшларга касб-ҳунар ўргатиш бўйича иш берувчилар билан 54 та йўналиш бўйича қисқа муддатли дастурлар ишлаб чиқилди. Ишлаб чиқилган дастурлар асосида қурилиш, Ҳунармандчилик, тикувчилик, ахборот технологиялари, маиший хизмат кўрсатиш ва сервис йўналишлари ва тадбиркорликка ўқитиш бўйича қисқа муддатли ўқув курслари йўлга қўйилди.

Тошкент шаҳрида 10 та, Хоразмда 7 та, Сирдарёда 2 та, шу билан бирга республикадаги 26 та коллеж ва техникумларда, касбга ўқитиш марказлари мавжуд бўлмаган 100 та

Тошкент шаҳрида 10 та, Хоразмда 7 та, Сирдарёда 2 та, шу билан бирга республикадаги 26 та коллеж ва техникумларда, касбга ўқитиш марказлари мавжуд бўлмаган 100 та туманлардаги касб-ҳунар мактабларида қисқа муддатли курслар ташкил этилди.

туманлардаги касб-ҳунар мактабларида қисқа муддатли курслар ташкил этилди.

Умуман олганда, ёшлар ва ишсиз аҳоли, шу жумладан, хотин-қизлар учун жами 271 та профессионал таълим муассасаларида 21 та касб бўйича қисқа муддатли курслар ташкил қилинди. Мазкур қисқа муддатли курсларда 764 та гуруҳ шакллантирилиб, жами 26 044 нафар ўқувчи ўқитилмоқда. Шундан, 12 579 нафари хотин-қизлардир. 5 192 нафар ўқувчи қисқа муддатли курсларни тамомлади ҳамда уларга ўрнатилган тартибда тегишли намунадаги сертификатлар берилди.

Қисқа муддатли курс битирувчилари учун QR-код тизимида уланган давлат намунасидаги сертификатлар бериш амалиёти йўлга қўйилди.

Бизнингча, Ўзбекистонда профессионал таълим тизимини такомиллаштириш учун қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш лозим:

01

профессионал таълимни 2035 йилгача ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш

02

педагог кадрлар касбий маҳорати ва амалий кўникмаларини ривожлантириш

03

хорижий таълим муассасалари билан ҳамкорликни ривожлантириш

04

инклюзив таълимни ривожлантириш ва энг асосийси, таълим сифатини таъминлаш

05

иш ўринларини сертификатлаш, бунда биринчи навбатда инсон саломатлиги билан боғлиқ иш жойларида тегишли малакага эга бўлган шахсларнинг ишлашига рухсат бериш тизимини жорий этиш

06

2022–2026 йилларда профессионал таълим муассасаларининг моддий-техник базасини модернизация қилиш ва амалиётга боғлаш

07

ўқувчиларда тадбиркорлик кўникмаларини ривожлантириш

08

таълимни рақамлаштириш ҳамда таълим жараёнида ва таълим дастурларини ишлаб чиқишда иш берувчиларнинг иштирокини ошириш

09

ёшларнинг бир неча касб ёки мутахассисликни эгаллаш имкониятларини таъминлаш

10

дуал таълимни халқаро тажрибалар асосида ривожлантириш ва бу борада дуал таълим концепциясини ишлаб чиқиш

11

нодавлат профессионал таълим ташкилотларини ташкил этиш ва қўллаб-қувватлаш

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни/ <https://lex.uz/docs/5013007>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сон Фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Хавфсиз, тартибли ва қонуний меҳнат миграцияси тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” 2020 йил 15 сентябрдаги ПҚ-4829-сон қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 29 мартдаги “Профессионал таълим тизимида дуал таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари ҳақида”ги 163-сон қарори.

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ — НАТИЖАЛАР ВА РЕЖАЛАР

Бахтиёр ШОЙҚУЛОВ,

Педагогик инновациялар, профессионал таълим бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти директор ўринбосари, техника фанлари номзоди, доцент

Мақолада профессионал таълим тизимида олиб борилаётган ислохотлар, қонунчиликка асосан амалга оширилаётган чора-тадбирлар, педагогик кадрлар тайёрлаш масалалари баён этилган. Шунингдек, Педагогик инновациялар институти профессор-ўқитувчилари ва мутахассислари томонидан хорижий ва миллий илмий-инновацион лойиҳа ва грантларни жалб этиш ва амалга ошириш, шартнома асосида таълим хизматларини кўрсатиш, илмий-тадқиқот ишлари, рақамлаштириш бўйича амалга оширилаётган ишлар таъкидланган.

Калит сўзлар: Профессионал таълим, профессор-ўқитувчилар, хорижий ҳамкорлик, рақамлаштириш, илмий-тадқиқот ишлари.

В статье описаны реформы, проводимые в системе профессионального образования, меры, реализуемые в соответствии с законодательством, и вопросы подготовки педагогических кадров. Также была отмечена работа, проводимая профессорами и специалистами Института педагогических инноваций по привлечению и реализации зарубежных и отечественных научно-инновационных проектов и грантов, оказанию образовательных услуг на договорной основе, научно-исследовательских работ, цифровизации.

Ключевые слова: Профессиональное образование, профессорско-преподавательский состав, зарубежное сотрудничество, цифровизация, научные исследования.

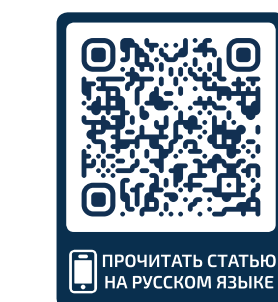
The article describes the reforms carried out in the professional education system, the measures implemented in accordance with the legislation, and the issues of pedagogical personnel training. Also, the work carried out by professors and specialists of the Institute of Pedagogical Innovations on attracting and implementing foreign and national scientific innovative projects and grants, providing educational services on the basis of a contract, scientific research works, digitization was highlighted.

Key words: Professional education, professors and teachers, foreign cooperation, digitalization, scientific research.

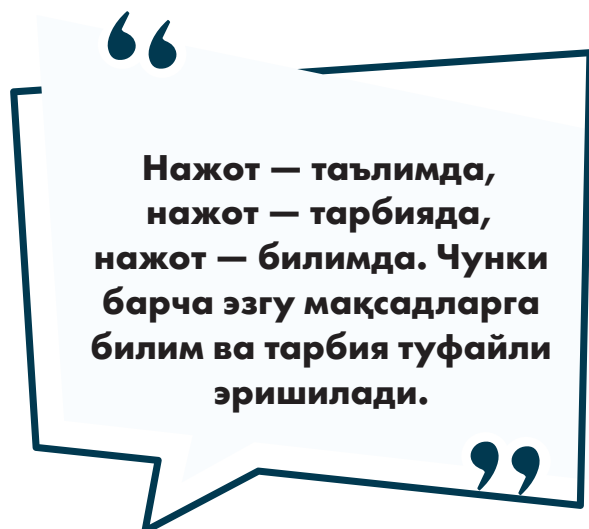
Бугунги кунда замонавий Ўзбекистонда фаолиятнинг барча жабҳаларида: ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва маърифий ҳамда таълим соҳаларида жиддий ўзгаришлар рўй бермоқда.

Таълимнинг асосий мақсади — кучли рақобат шароитида ижодкорлик ва ижтимоий фаолликка қодир, жисмонан соғлом ва ватанпарвар фуқаролик фазилатларига эга бўлган касбий ва ижтимоий баркамол шахсни шакллантиришдир.

Илм-фаннинг мана шу улкан ва ноёб асосига таяниб, юртимизда замонавий билим ва юксак маънавий

ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш устувор вазифалардан бирига айланди. Мамлакат келажаги барча соҳаларда билимли инсонларга боғлиқ. Шу боис охири

беш йилда таълим сифатини яхшилаш, ўқитувчиларнинг жамиятдаги мавқеини, билим ва тафаккурини юксалтириш бўйича муҳим чора-тадбирлар амалга оширилди.

Хусусан, профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини оширишга катта эътибор қаратилмоқда. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 февралдаги “Профессионал таълим муассасаларининг бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 106-сон қарори билан “Ҳаёт давомида таълим олиш” тамойили асосида бошқарув ҳамда педагог кадрларнинг узлуксиз малакасини ошириш, шунингдек, таълимнинг мақсади ва вазифалари, мазмунидан келиб чиққан ҳолда ўқув жараёнини ташкил қилиш, таълим дастурларини инновацион ёндашувлар асосида доимий янгилаб бориш, ишлаб чиқариш таълими усталарининг касбий эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган малака ошириш шакллари мустақил танлаш ва ўзлаштириш имкониятлари яратилди.

2022 йилда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг буйруғига асосан Педагогик инновациялар, касб-хунар таълими бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти (Институт), унинг **3 та** ҳудудий факультетлари ҳамда ОТМ ҳузуридаги **20 та** қайта тайёрлаш ва малака ошириш марказларида жами **8691** нафар раҳбар ва педагог ходимлар малакасини ошириш режалаштирилган эди. Ушбу режа **96** фоизга бажарилди. Шунингдек, Институтда **13** тоифа бўйича йиллик малака ошириш режаси **4916** нафар бўлиб, йил давомида **4752** нафар раҳбар ва педагог ходимлар малака оширди. Бу йиллик режага нисбатан **97%** ни ташкил этди.

Зеро, Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, бизга замонавий илм ҳамда яна бир бор илм, тарбия ва яна бир бор тарбия керак. Мамлакат келажаги, барча ислохотлар муваффақияти билимли инсонларга боғлиқ. Бугунги ҳамда эртанги кунимизни, ёшларимиз тақдирини ҳал қиладиган юксак малакали муаллим ва мураббийлар, профессор-ўқитувчилар, ҳақиқий зиёлилар керак.

Шу ўринда Институтда илмий салоҳият **57%** ни ташкил этиб, асосий ва ўриндошлик асосида жами **43** нафар профессор-ўқитувчилар фаолият олиб бормоқда.

Профессионал таълим тизими бўйича малака ошириш курсларида ўқиётган раҳбар ходимларнинг касбий компетенцияларининг ривожланиши, албатта, ўтилаётган фан модулларининг муҳимлиги ва сифатига бевосита боғлиқ. Шунга кўра, малака ошириш курслари тингловчиларига ўтиладиган ўқув модуллари профессионал таълим тизими эҳтиёжлари ва иқтисодийнинг

ривожланишидан келиб чиққан ҳолда такомиллаштириб борилади. Хусусан, жорий йилнинг ўқув режаларига ўнлаб янги модуллар (*Меҳнат, хўжалик ҳуқуқи ва комплаенс назорати, Профессional таълимда халқаро тажрибалар, Таълим хизматлари маркетинги ва меҳнат бозори, Тизимли таҳлил ва қарорларни қабул қилиш, Инсон капитали, Раҳбарнинг Soft skills компетенцияларини ривожлантириш ва бошқалар*) киритилиб, улар асосида малака ошириш жараёнлари ташкил этилди.

Барча соҳада бўлгани каби ўқув жараёнига ҳам халқаро таълим стандартларини жорий этиш ниҳоятда долзарб масала ҳисобланади. Чунки бусиз таълимда тараққиёт бўлмаслиги аниқ. Шу боис мамлакатимизда профессионал таълим тизимига катта эътибор қаратилаётгани натижасида ушбу соҳада салмоқли ишлар амалга оширилмоқда.

Уларнинг барқарор ва самарали ишлашида эса қабул қилинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар асос бўлиб хизмат қилади. Эътиборлиси, охириги уч-тўрт йил ичида қабул қилинган бир неча фармон ва қарорлар профессионал таълим ривожига хизмат қилмоқда.

Бугун жадал суръатлар билан ривожланиб бораётган янги Ўзбекистонни замонавий билимга эга, мустақил фикрлайдиган, илмий-инновацион салоҳиятли кадрларсиз тасаввур қилиш қийин. Шунга кўра, касб-ҳунар таълими тизимини тубдан ислоҳ қилиш, яъни профессионал таълим дастурларини ЮНЕСКО ташкилоти томонидан қабул қилинган Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи (ТХСТ) даражалари билан уйғунлаштириш, ўқув жараёнига Ўзбекистоннинг Миллий квалификация тизимини жорий этиш, профессионал

таълим тизимини илфोर хорижий тажрибалар асосида такомиллаштириш, бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим босқичларини жорий қилиш орқали меҳнат бозори учун малакали ва рақобатбардош кадрлар тайёрлаш муҳим аҳамият касб этади.

Профессионал таълимнинг таълим дастурларини ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш бўйича ишчи гуруҳларга **1284** нафар мутахассислар жалб қилиниб, учинчи даражадаги **103** та, тўртинчи даражадаги **125** та, бешинчи даражадаги **92** та касб ва мутахассисликлар бўйича, шунингдек, "Worldskills" стандартлари асосида **15** та, дуал таълим йўналишида **66** та касб бўйича таълим дастурлари ишлаб чиқилди ва амалиётга жорий этилди.

Ўқув-методик бирлашмаларда **55** номдаги ўқув қўлланмалар, **25** номдаги ўқув-методик тавсиялар, **480** та ўқитиш материаллари тўпламлари белгиланган тартибда муҳокамадан ўтказилиб, институтнинг **edu.profedu.uz** порталига жойлаштирилди.

Бу жараёнга иш берувчиларни кенг жалб қилиш, профессионал таълим муассасалари ўқувчиларига иқтисодий ва жамият эҳтиёжларига мос равишда касб-ҳунар таълимини бериш, меҳнат бозоридаги ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларга мослашувчан муносабатда бўлиш, ўқув жараёни ва ўқитиш технологиясини ўзгартириш, иқтисодий тармоқлари эҳтиёжлари ва меҳнат унумдорлиги учун малакали кадрларни тайёрлаш сифатини ошириш, моддий-техника базасидан фойдаланган ҳолда касб-ҳунарга тайёрлаш (кадрлар тайёрлаш) тизимини ривожлантириш, таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари фаолиятини ривожлантириш каби ишларни жадал амалга ошириш тақозо этилади.

Хорижий ҳамкорлик ишлари

Педагогик инновациялар институти профессор-ўқитувчилари ва мутахассислари томонидан хорижий ва миллий илмий-инновацион **лойиҳа ва грантларни** жалб этиш ва амалга ошириш, шартнома асосида таълим хизматларини кўрсатиш бўйича муайян ишлар бажарилиб келинмоқда. Россия Халқлар дўстлиги университети (РУДН), Россия Федерацияси профессионал таълимни ривожлантириш институти (ИРПО), Белоруссия Республикаси профессионал таълим институти (РИПО), Немис Халқ Университетлари ассоциацияси (DVV), Германия халқаро ҳамкорлик жамияти (GIZ), "Sparkassenstiftung" Германия халқаро ҳамкорлик фонди, Британиянинг "Pearson Education Limited" таълим, нашр ва баҳолаш хизмати, Швейцариянинг "SustainableSkills", ЮНЕСКО каби олий таълим муассасалари ҳамда лойиҳа доирасидаги ташкилотлар билан имзоланган ҳамкорлик шартномалари асосида профессионал таълим тизимини ривожлантириш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилди.

Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги грантлари, хорижий ва миллий таълим ҳамда илмий инновацион лойиҳа ва грантларни жалб этиш ва амалга ошириш, пуллик таълим хизматлари кўрсатиш ҳисобидан 2022 йилда Институтнинг бюджетдан ташқари ҳисоб рақамига **3,1 млрд. сўмдан** ортиқ ҳамда **60 минг евро** маблағ жалб этилди.

Илмий-тадқиқот ишлари

Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам илм-фан, таълим ва тарбиядир. Ўзбекистонда таълим тизимини комплекс ривожлантириш,

малакали кадрлар тайёрлаш мақсадларига катта куч ва маблағлар йўналтирилаётгани, изланиш ва тадқиқотлар олиб борилаётгани сабаби ҳам шунда.

Институтда **15 нафар** таянч докторантлар, **2 нафар** докторант ҳамда **68 нафар** мустақил изланувчилар (55 нафар PhD, 13 нафар DSc) — жами **85 нафар** тадқиқотчилар илмий-тадқиқот ишларини олиб боришмоқда.

Институтда **DSc.03/30.12.2019. Ped.48.01** рақамли Илмий кенгаш фаолияти йўлга қўйилган бўлиб, 13.00.05 – Касб-хунар таълими назарияси ва методикаси ихтисослигида 2022 йил январь-декабрь ойларида **15 та** PhD ва **4 та** DSc илмий даражасини олиш учун диссертациялар ҳимоя қилинди. Шунингдек, **6 нафар** тадқиқотчи Илмий кенгаш ҳузуридаги илмий семинардан муваффақиятли ўтиб, диссертация ҳимояси учун ОАКга маълумотлар юборилди.

2022 йил давомида **26 та** (шундан **4 таси** DSc) илмий тадқиқотларнинг натижалари профессионал таълим ҳамда олий таълим тизимига, шунингдек, малака ошириш жараёнида амалиётга жорий этилган.

2022 йил мобайнида институт илмий тадқиқотчилари (докторант ва мустақил изланувчилар) томонидан жами **30 номда** услубий қўлланма, **31 номда** ўқув қўлланма, **6 номда** дарсликлар яратилган. **42 та** электрон дастурларга муаллифлик гувоҳномалари олинган. Шунингдек, **215 та** илмий мақола (шундан хорижда 89 та), **129 та** тезис материаллари (шундан хорижда 69 та) чоп этилган. Web of Science, Scopus, Science Direct базаларида **14 та** мақола эълон қилинди. Бугунги кунда **10 нафар** тадқиқотчи турли лойиҳаларда илмий-тадқиқот ишларини олиб боришмоқда.

Рақамлаштириш

Бугун мамлакатимиз илғор, ривожланган давлатлар сафидан мустаҳкам ўрин эгаллашни ўз олдига мақсад қилиб қўйган. Кейинги йилларда Ўзбекистоннинг жадал ривожланиши дунё ҳамжамияти томонидан эътироф этилмоқда.

Давлат раҳбари Олий Мажлисга 2020 йилги Мурожаатномасида “Тараққиётга эришиш учун рақамли билимлар ва замонавий ахборот технологияларини эгаллашимиз зарур ва шарт. Бу бизга юксалишнинг энг қисқа йўлидан бориш имкониятини беради”, дея таъкидлаб, келаси беш йил ичида рақамли иқтисодиётга ўтиш вазифасини қатъий мақсад сифатида белгилаб берганди. Глобал пандемия бошланиши билан рақамли технологияларнинг роли сезиларли даражада ўсди, бу эса рақамли трансформациянинг, айниқса, ривожланаётган мамлакатлар, жумладан, Ўзбекистон учун муҳимлигини кўрсатди.

Ҳақиқатан ҳам, рақамли трансформация жамиятни янада модернизация қилиш ва миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш салоҳиятига эга. Шу нуқтаи назардан, амалга оширилаётган ислохотлар, шунингдек, Янги Ўзбекистоннинг келгуси беш йилга мўлжалланган Тараққиёт стратегияси доирасида барча асосий соҳаларни рақамлаштириш ҳамда мамлакатда ҳақиқий ахборот жамиятини барпо этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, бугунги кунда профессионал таълим тизимини рақамлаштириш борасида Институтда <http://edu.profedu.uz> — методик таъминлаш платформаси, <http://my.moqt.uz> — малака ошириш ягона ахборот таълим портали, <https://cgtvet.uz> — масофавий таълим платформаси ва <http://profedu.uz> — профессионал таълим тизими раҳбар ва педагог кадрлари учун масофадан

малака ошириш ва қайта тайёрлаш платформаси яратилди.

Биргина <http://edu.profedu.uz> — методик таъминлаш платформасига 2021 йилда **500 та** ва 2022 йилда **301 та** касб ва мутахассисликларнинг ўқув-меъёрий ҳужжатлари, **438 та** ўқув адабиётлари, **355 та** ўқитиш материаллари тўплами, **103 та** қисқа муддатли курс дастурлари, **15 та** видеоматериаллар ва **8 та** методик қўлланмалар жойлаштирилган бўлиб, улар **15 977** нафар педагогларга методик ёрдам кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2022 йил декабрь ойидаги Мурожаатномасида 2023 йилга юртимизда “Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили” деб ном берилиши, таълим сифатини ошириш – Янги Ўзбекистон тараққиётининг яккаю ягона тўғри йўли эканлиги таъкидланиши бежиз эмас.

“Нажот—таълимда, нажот—тарбияда, нажот — билимда. Чунки барча эзгу мақсадларга билим ва тарбия туфайли эришилади”. Албатта, ютуқлар ўзимизники. Аммо олдимизда турган устувор вазифалар ҳам кам эмас. Бинобарин, бугун замон шиддат билан ўзгариб, барча соҳалар қатори таълим тизими олдиға ҳам ўта долзарб ва мураккаб вазифаларни қўймоқда. Жумладан, таълим сифатини янада ошириш борасида, хусусан, бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, ўқув-меъёрий ҳужжатларни (Европа ва “WorldSkills” стандартлари ҳамда дуал таълим шаклида) ишлаб чиқиш ва мавжудларини такомиллаштириш, профессионал таълим тизимини рақамлаштириш, илмий тадқиқот ишларини олиб бориш ва хорижий ҳамкорлик каби ишларнинг сифати ва самарадорлигини янада ошириш ҳаётий муҳим заруратдир.

edu.profedu.uz
Методик таъминлаш платформасига жойлаштирилган ресурслар

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637-сон Қонуни (2020 йил 23 сентябрь). / Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 12.10.2021 й., 03/21/721/0952-сон.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даврида таълим-тарбия ва илм-фан соҳаларини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6108-сон Фармони. / Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 11.05.2022 й., 06/22/134/0407-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 7 августдаги “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 466-сонли қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 10.08.2022 й., 09/22/438/0726-сон.
4. “Ўзбекистонда профессионал таълим” журнали. Нишона сони, 2022 йил.
5. <https://adolat.uz/news/raqamlashtirish-rivozhlanishning-muhim-omili>
6. <https://review.uz/oz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-2023-yil-uchun-murojaatnomasi-toliq-matn>

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРИНИНГ ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТИ ВА ИҚТИДОРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Санобар АШУРОВА,

Педагогик инновациялар институти профессори, педагогика фанлари номзоди,

Сайёра УБАЙДУЛЛАЕВА,

Педагогик инновациялар институти таянч докторанти

Мақолада турли қобилиятларга эга одамларнинг замонавий жамият ва умуман давлат ривожланиши учун аҳамияти очиб берилган. Ижодий фаолият ва иқтидорнинг асосий турлари, уларни қўллаш соҳалари келтирилган. Иқтидорли ўқувчи-ёшларни аниқлаш ва ривожлантиришда педагогик фаолиятнинг аҳамияти аниқланган. Профессional таълимда ўқувчи-ёшларнинг ижодий қобилиятлари ва иқтидорини аниқлаш масалалари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Ижодий қобилият, иқтидорлилик, шахсни ривожлантириш, индивидуаллик, синов.

В статье раскрывается значение людей с разными способностями для развития современного общества и государства в целом. Перечислены основные виды талантов и области их применения. Определено значение педагогической деятельности в выявлении и развитии талантливой молодежи. Профессиональное образование изучает опыт обучения одаренных учащихся.

Ключевые слова: Молодежь, талант, развитие личности, индивидуальность, испытание.

The article reveals the importance of people with different abilities for the development of modern society and the state as a whole. The main types of talent and their areas of application are listed. The importance of pedagogical activity in identifying and developing talented young people has been determined. Professional education examines the learning experience of gifted students.

Key words: youth, talent, personality development, individuality, test.

Бугунги кунда Профессional таълим тизимида иқтидорли ёшларни аниқлаш ва ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу масала, айниқса, таълим жараёнида шахсий ривожланиш зарурати билан боғлиқ. Янги технологияларнинг пайдо бўлиши натижасида ностандарт фикрлайдиган ва олинган маълумотларни таҳлил қила оладиган, шунингдек, жамият ривожига янги мазмун олиб келадиган кадрларга эҳтиёж кескин ошмоқда.

“Иқтидор” юқори салоҳиятга эга бўлган ажойиб қобилиятларни ифода-лайди, бу маълум бир фаолият соҳасида энг муҳим натижаларга эришишга имкон беради. Шу билан бирга, улғайиб келаётган ёш авлоднинг илм эгаллашга бўлган иштиёқи ва интеллектуал

салоҳиятини ошириш, шунингдек, халқаро майдонда мамлакатимизнинг нуфузини янада юксалтириш учун иқтидорли ёшларни аниқлаш ва юқори малакали кадрлар тайёрлашнинг узлуксиз тизимини такомиллаштириш зарурати мавжуд [1].

Қобилиятларнинг намоён бўлиши қуйидаги соҳаларда мумкин, яъни уларни иқтидор турлари деб атаса бўлади. Иқтидор тури интеллектуал, академик, ижодий, бадий соҳаларда, алоқа соҳасида (етакчилик) ва психомотор кўникмалар соҳасида ўзига хос ҳақиқий ёки потенциал имкониятлар сифатида иқтидор таърифига кўра талқин этилади.

Улардан баъзиларини таъкидлаш мумкин:

- ўрганиш учун жуда юқори

салоҳиятни берадиган, келажакдаги тадқиқот фаолиятида қўлланилиши мумкин бўлган интеллектуал қобилиятлар;

- ижодий қобилиятлар: бадиий, муסיқий, адабий истеъдод, актёрлик истеъдоди;
- келажакда муҳандислик мутахассислигини олишга имкон берадиган техник қобилиятлар;
- ижтимоий қобилиятлар.

Ўқувчининг иқтидорини намоён этишда ижодий фаолият муҳим саналади. Ижодий фаолият — эвристик фаолият бўлиб, унинг моҳияти муаммони тез тушунишдан, асосий ғоя, тушунчанинг моҳиятини англаб етишдан, ҳаракат усулини тўсатдан топишдан иборат. Бундай фаолият юқори жўшқинлик, субъектнинг объектга катта қизиқиши билан тавсифланади.

Ижодий жараён мақсадга интилувчан, машаққатли ва шиддатли меҳнатдир. У инсондан юқори иш қобилиятини ва фикрлаш фаоллигини талаб қилади. Ижодий фаолият — яхлит ва узлуксиз ҳаракат эмас. Бу жараёнда кўтарилишлар, тўхтаб қолишлар ва тушиб кетишлар юз беради.

Маҳаллий ва хорижий тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, ўқувчининг иқтидор соҳасидан қатъи назар, энг ишончли хусусиятлар севимли машғулотга бўлган юқори эҳтиёж ва ўқувчи ундан оладиган завқдир. Бундай мақсадга мувофиқлик уларнинг иқтидори намоён бўлишининг аниқ кўрсаткичларидан бири бўлиб хизмат қилади. Бугунги кунда, афсуски, фаолиятнинг турли соҳаларида ажойиб истеъдодларга эга бўлган ҳар бир ёш замонавий жамият ҳаётига муваффақиятли мослаша олмайди.

Профессional таълим тизимининг одатий тизимида ўртача 2% дан 5%

гача юқори даражадаги қобилиятларга эга ўқувчилар мавжуд. Ушбу тизим иқтидорли ўқувчиларни аниқлаш ва ривожлантиришга мослаштирилмаган, бунинг натижасида улар мавжуд вазиятга мослашишга мажбур. Натижада ушбу тоифадаги ёшларга салбий таъсир кўрсатадиган баъзи омилларни аниқлаш мумкин.

Биринчидан, бу ёш авлоднинг иқтидорини талаб даражасида ривожлантира олмайдиган суст ижтимоий муҳит.

Иккинчидан, бу индивидуалликнинг намоён бўлиши ва таълим муассасаси стандартларининг қатъий доирасига мослашиш зарурати ўртасидаги зиддиятдир.

Учинчидан, бу шахсий фазилатларнинг шаклланмаганлигини ҳисобга олган ҳолда жамиятга муваффақиятли кириш учун индивидуалликни сақлашдир.

Бу ўқувчига касбий реализация ва ижтимоий мослашув йўлида сезиларли ёрдам беради.

Юқори интеллектуал қобилиятга эга иқтидорли ўқувчиларни аниқлашда энг жиддий ва энг кенг тарқалган тўсиқ стереотипик кутишлардир. Ўқитувчилар кўпинча юқори интеллектга эга бўлган ўқувчи таълим фаолиятининг барча соҳаларида таълим стандартларидан ошиб кетиши керак, деб нотўғри ишонишади. Агар у фақат битта фан бўйича ажойиб қобилиятларни намоён қилса, бу ўқитувчи томонидан оилавий таъсирнинг натижаси сифатида қабул қилиниши мумкин.

Кутишлар билан боғлиқ яна бир хато — бу ақлий ривожланиш даражаси юқори бўлган ўқувчи таълимнинг барча соҳаларида эришиш учун юқори мотивацияга эга, ҳамма нарсада энг яхши бўлиш истаги, шу жумладан, умуман ўрганишга ижобий муносабатда бўлишдир.

Бироқ амалда биз мутлақо тескари

ҳодисани кузатишимиз мумкин. Юқори мотивация иқтидорнинг кўрсаткичи бўлиши мумкин, аммо унинг йўқлиги бунинг аксини англатмайди. Тарихга назар ташласангиз, истеъдодли инсонлар томонидан яратилган янги ғоялар, кашфиётлар, ихтиролар жамият ва умуман давлат тараққиёти учун қанчалик муҳимлигини аниқ кўришингиз мумкин. Иқтидорли одамлар ижтимоий ва сиёсий муносабатлардаги ўзгаришларни ҳис қилиш, фан ва техника, маданият ва санъатнинг янги тенденцияларини эгаллаш хусусиятига эга. Улар янги тенденцияларнинг ривожланишини аниқлайдиган ажойиб кўрсаткичлардир.

Шундай қилиб, иқтидорлилик нафақат психологик ва педагогик, балки ижтимоий тоифадир, деган хулосага келиш мумкин, чунки биз бутун жамият учун катта аҳамиятга эга бўлган инсон фаолияти соҳасидаги ютуқлар ҳақида гапирамиз. Жамият мамлакатнинг тўлиқ ривожланиши учун ёш истеъдодларни аниқлайдиган ва ривожлантирадиган тизимни ташкил қилиши керак [3].

Ҳозир республикада иқтидорли ёшларни ривожлантириш бўйича турли дастурлар мавжуд бўлиб, улар ёшлар учун қўшимча таълим воситаси ҳисобланади. Бундай дастурлар ёшларнинг ўз имкониятини аниқлашга, унинг қийматини англашга ва ривожланишининг индивидуал йўлини кўрсатишга ёрдам беради. Шунингдек, бундай дастурларнинг иштирокчилари жуда юқори даражадаги иқтидорга эга бўлган тенгдошлари билан мулоқот қилиш имкониятига эга, бу биргаликда ривожланиш ва тажриба алмашишни назарда тутаяди, шунингдек, тенгдошлар ўртасида тушуниш ва қабул қилиш эҳтиёжларини қондиради.

Хорижий таълим тизимини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, ўнлаб йиллар

давомида аксарият мамлакатларда ёшларни шаклланишнинг дастлабки босқичларида аниқлаш, ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш амалиёти кенг тарқалган. Бундай ишлар натижасида биз жамиятда етакчи ўринларни эгаллаган интеллектуал қатламнинг шаклланишини кўраемиз.

Ушбу масалаларга эътибор жаҳон ҳамжамиятининг иқтисодиёт, фан, техника ва маданият соҳасидаги жадал ривожланиши натижасидир. Ушбу намоёишлар, айниқса, ўтган асрнинг 60-йиллари бошидан, Германия, Англия, Франция ва АҚШда ижодий шахсни ривожлантириш бўйича тадқиқотлар олиб борилганидан бери аниқ кузатилмоқда. Айнан ўша даврда ижодий муаммолар бўйича тадқиқотлар билан шуғулланадиган олимларнинг фаолиятини қўллаб-қувватлайдиган халқаро ҳамкорлик яратилди. Хорижий ўрта ва олий мактабларда таълимни ташкил этиш жараёнларини ўрганиш иқтидорли шахсни шакллантиришга ва натижада ўқитиш усулларини такомиллаштиришга қизиқиш ортиб бораётганлигини кўрсатмоқда.

Шундай қилиб, ушбу масалада қуйидаги жиҳатларни ажратиш кўрсатиш мумкин: таркибий, ижтимоий, ресурс ва айниқса педагогик, ўқитишнинг янги мазмуни, шакллари ва усулларини излаш натижасида ўқувчиларнинг юқори интеллектуал фаоллиги намоён бўлади. Тадқиқот таҳлили олимларга ўз ҳаракатлари ва хулосаларида мавзу бўйича чуқур билимларни очиб берадиган иқтидорли ўқувчини осонгина ажратиш мумкин деган хулосага келиш имконини берди.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, хорижий олимлар ушбу муаммоларни ҳал қилишда юқори натижаларга эришдилар, бу эса улардан замонавий

таълим тизимини такомиллаштиришда фойдаланиш имконини беради. Инсон ҳаётининг асосий босқичи пойдевор деб аталади, у индивидуал хусусиятларни сезиш зарур бўлган ёшда қўйилади. Ушбу пойдевор қанчалик эрта шакллана бошласа, инсон касб танлашда тўғри йўналтирилган ва замонавий воқеликка мослашиш эҳтимоли шунчалик юқори бўлади.

Аммо ёш авлоднинг ривожланиши содир бўладиган ижтимоий-иқтисодий шароитларни ҳам ҳисобга олиш керак. Ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларнинг табиати, суръати ва ўсиши ёш авлодга жуда қаттиқ талабларни қўяди. Бу келишмовчиликларга ва ёшларнинг ривожланишига таъсир кўрсатадиган турли муассасалар фаолиятининг беқарорлашишига олиб келади.

Замонавий оммавий ахборот воситаларида ёш авлод дунёқарашини шакллантиришга ўта салбий таъсир кўрсатадиган тасвирлар, ғоялар ва стереотиплар устунлик қилади. Ўқитувчилар замонавий тарғиботнинг салбий оқибатларини иложи борица бартараф этиш учун катта куч сарфлашлари керак, айниқса, улар иқтидорли ёшлар билан ишласа. Ахир бу ёш чегаралари ва жамиятдаги мавқеи билан фарқ қилувчи махсус ижтимоий ва ёш қатлами — бу болалик ва ўсмирликдан ўтиш ва ижтимоий масъулиятни ўз зиммасига олишдир. Ҳар қандай ҳолатда иқтидорли ўсмирлар билан олиб бориладиган психологик ва услубий ишларнинг қуйидаги ҳолатлар билан белгиланадиган хусусиятларини эътиборсиз қолдирмаслигимиз керак.

Биринчидан, ўсмирликнинг психологик хусусиятларини ҳисобга олиш керак, шахсий ривожланиш содир

бўлганда, унинг мустақиллиги ошади, тенгдошлари ва катталар билан муносабатлари сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарилади, унинг фаолият доираси сезиларли даражада кенгайди. Худди шу даврда ўз-ўзини англаш жамиятнинг тўлақонли аъзоси сифатида содир бўлади [4].

Иккинчидан, инфантилизм¹ни енгиш ва ота-оналардан психологик мустақилликка эришиш, катталар орасида янги ҳокимиятларни излаш, уларнинг ҳаётий қарорлари учун жавобгарликни ўз зиммасига олиш каби психологик ривожланиш вазифалари.

Учинчидан, ёш иқтидорли авлоднинг психологик эҳтиёжларини ва уларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш керак. Бу юқори қизиқиш, ноанъанавий фикрлаш, индивидуал шахсий ўзига хосликдир.

Иқтидорли ўсмирлар билан психологик иш уларнинг индивидуал интеллектуал ва ёш хусусиятларини ҳисобга олиши ва уларнинг ортиб бораётган талабларини тўлиқ қондиришга ҳаракат қилиши керак. Бу ўзига хос хусусиятларга кўра жуда қийин ва масъулиятли иш, аммо бу фақат иқтидорли ёшларни жалб қилиш кераклигини кўрсатади, чунки бунинг ортида мамлакатнинг келажақдаги ривожланиши мужассам бўлади.

Бугунги кунда ижтимоий ва қонунчилик лойиҳаларини амалга ошириш ниятида бўлган, мамлакатимизнинг ижтимоий-иқтисодий аҳволини яхши томонга ўзгартиришга интилган шижоатли ёшларга катта эътибор қаратилмоқда. Социологлар умуман ёшларни ижтимоий шакллар ва муносабатлар билан ажралиб турадиган мустақил ижтимоий-демографик гуруҳ сифатида

1. Инфантилизм – ривожланишнинг ўзига хос хусусияти, олдинги ёш босқичларига хос бўлган хусусиятларнинг хулқ-атвори ёки жисмоний кўринишда сақланиши.

белгилайдилар.

Ёшларнинг янги авлоди уларнинг жамиятдаги ўзига хос мавқеи билан белгиланадиган баъзи ижтимоий хусусиятларга эга. Шу билан бирга, ёш авлод маълум бир махсус ижтимоий тузилмани яратади, шунингдек, аллақачон ўрнатилган ижтимоий муносабатларни ўзгартиради. Ёшликнинг бундай намоён бўлиши замонавий жамиятнинг ўзига хос шароитида ижтимоийлашув жараёнининг қонуниятлари билан белгиланади.

Ўқитувчи профессионал таълимдаги ёш шахснинг иқтидорини баҳолашга виждонан ёндашиши керак. Натижада ўқитувчининг ёрдами ва унинг кўмаги билан ўқувчилар ўз қобилиятларини ўз вақтида англаши ва ривожлантириши, оқибатда улар келажакда ажойиб шахсга айланиши мумкин. Ёшлар жамиятимиз тараққиётини барча соҳаларда ривожлантирадиган, такомиллаштирадиган ва модернизация қиладиган инсонлардир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 майдаги ПФ-4306-сонли "Иқтидорли ёшларни аниқлаш ва юқори малакали кадрлар тайёрлашнинг узлуксиз тизимини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сонли "Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги Фармони.
3. Руководство для учителей по работе с одарёнными учащимися / под ред. Л.В. Поповой, В.И. Пановой – М.: Молодая гвардия, 1997 – 137 с.
4. Психологические особенности детей подросткового возраста [Электронный ресурс]. – Режим доступа: / gimnazia22 <http://www.gimnazia22.ru/>. – (Дата обращения: 10.01.2019).
5. Никифорова, Т.В. Психологическая поддержка талантливой молодёжи при развитии творческой компетенции / Т.В. Никифоров // Новая стратегия оценивания учебной деятельности: сборник статей. – Самара: Самарский государственный технический университет, 2016. – С. 88–92.

ЖАНУБИЙ КОРЕЯДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМНИНГ РИВОЖЛАНИШИ: СТРАТЕГИЯСИ ВА ТУЗИЛМАСИ

Анвар ЖАЛАЛОВ,

Меҳнат бозори тадқиқотлари институти директори ўринбосари — Меҳнатни меъёрлаш маркази раҳбари, иқтисод фанлари номзоди, доцент

Мақолада Жанубий Корейдаги таълим тизими атрофлича таҳлил қилинган. Бошланғич таълим, ўрта таълим, юқори мактаблар (профессионал таълим)да яратилган шарт-шароитлар ҳақида маълумот берилган.

Калит сўзлар: Таълим тизими, юқори мактаблар, профессионал таълим, ўқувчи.

В статье подробно анализируется система образования в Южной Корее. Дана информация об условиях, созданных в начальном образовании, среднем образовании, высшей школе (профессиональное образование).

Ключевые слова: Система образования, высшие учебные заведения, профессиональное образование, студент.

The article thoroughly analyzes the education system in South Korea. Information is given about the conditions created in primary education, secondary education, higher schools (professional education).

Key words: Educational system, higher schools, professional education, student.

Жаҳонда ахборот ривожланишининг динамикаси ижтимоий институт сифатида таълимга янги юқори талабларни қўяди. Шахсни тез ўзгарувчан дунёда ўқитиш, ривожлантириш ва тарбиялашни таъминлаш, мутахассисларнинг яхлит дунёқараши ва муносабати,

функционал саводхонлиги ва ижодий касбий маҳоратини шакллантириш зарур.

Жанубий Корея таълим тизими таълим ва фан интеграциясига йўналтирилган бутунжаҳон тамойилини амалга оширади. Дунё амалиётида

ўқув муассасалари ва илмий-тадқиқот институтларини ўз ичига олувчи академик конгломератлар самарали фаолият олиб бормоқда. Бундай бирлашув илм ва таълим интеграциясининг аниқ асоси бўлиб хизмат қилади ва мамлакатда ягона илмий-техник ва таълим сиёсатини олиб бориш имкониятини беради.

Жанубий Кореянинг замонавий таълим тизими расман Япония мустамлакасидан озод бўлган 1945 йилдан бошланган. Аммо кенгроқ қарайдиган бўлсак, корейсларда таълим тизими 1894 йилги ислохотлардан кейин юзага келган дейиш мумкин. 1881 йили Кореядаги Чосон ҳукумати мамлакат хавфсизлигини кучайтириш мақсадида махсус армия тузади ва ғарбликлар ҳарбий санъатдан дарс бера бошлайдилар.

Замонавий Корея таълим тизимида бошланғич мактабларнинг роли муҳим. Кореяда бошланғич таълим учун ўқув йилида 1 мартга қадар 6 ёшдан юқори бўлган болалар қабул қилинади. Лекин 5 ёшли болалар ҳам ўқишга киришга ҳуқуқли бўлиб, бунинг учун мактаб масъул шахсининг рухсатномасини олиш лозим бўлади. Ўқув йили эса 1 март Корея Республикасида давлат байрами муносабати билан 2 мартдан бошланади.

6 йил давом этадиган бошланғич таълим мажбурий этиб белгиланган. Бошланғич таълимда ўқиш бир йил икки семестрга бўлинган ҳолда олиб борилади. Бошланғич таълимдан кейинги “зинапоя” вазифасини ўрта таълим бажаради. Ўрта таълим Корея Республикасида уч йил давом этади. Ўрта таълим ҳам мажбурий бўлиб, бир ўқув йили 1 мартдан кейинги йил март ойига қадар давом этади. Дарслар 45 дақиқадан белгиланган бўлиб, бир йилда 1222 соатни ташкил этади.

Ўрта таълим мактабларида давлат

тили, ахлоқ, ижтимоий фан, математика, жисмоний тарбия, мусиқа, санъат, чет тили каби 10 га яқин фанлар ўқитилади. Шунингдек, ўрта мактабда ўқувчи учун танлов фанлар мавжуд. Булар қаторига ахборот, чет тили (кўпинча немис, француз, испан, хитой, япон, рус, араб тиллари) кабиларни киритиш мумкин. Ўрта мактабдан кейинги таълим юқори мактабларда (профессионал таълим) давом эттирилади. Юқори мактаблар бир неча турга бўлинади: давлат юқори мактаблари (Корея таълим ва техника фанлари вазирлиги, Маданият, жисмоний тарбия ва сайёҳлик вазирлиги бошқаради), умумий юқори мактаблар (ҳар бир вилоятдаги юқори ташкилотлар томонидан бошқарилади), хусусий юқори мактаблар.

Шунингдек, юқори мактаблар ўқитиш фанларига кўра ҳам бир қанча турларга бўлинади: умумий мактаблар, ихтисослаштирилган мактаблар (қишлоқ хўжалиги, саноат, денгиз хўжалиги, ахборот), махсус мактаблар (лицей шаклидаги мактаб), техника мактаблари, чет тили мактаби, жисмоний тарбия мактаби, санъат мактаблари.

Корея Республикасида Таълим вазирлиги махсус ташкил этган юқори мактаблар ҳам бор. Булар асосан қишлоқ хўжалиги, балиқчилик, саноат, халқаро тилларга ихтисослашган бўлади. Юқори мактаб ўрта мактаб каби мажбурий эмас. Бироқ кейинги йилларнинг барчасида статистик маълумотларга қараганда, 97–98% корейс ёшлари юқори мактабни тамомлаган. “Илмий” юқори мактаблар, чет тиллар ва санъатшунослик мактабларига кириш учун анча мураккаб имтиҳонларни топшириш талаб этилади.

Профессионал коллежлар хусусий ва давлат тасарруфида бўлиши мумкин, бу мактабларда мутахассислик

берилмайди, балки ёшларни кейинги таълим босқичига тайёрлайди. Коллежда таҳсил олишни истамаган ўқувчилар касбий билим юртларига кириб ўқишлари мумкин. Бу билим юртлари технология, агрокультура ёки молия йўналишларига ихтисослашган.

Жанубий Кореяда касб-ҳунар мактаблари 600 тани ташкил этади. Бу мактабларнинг 45%и бўлажак мулкдорларни тайёрлайди, 23%ида техник касб эгалари етишиб чиқади. Қолган мактабларда денгизчилик, қишлоқ хўжалиги ихтисосликлари ўзлаштирилади. Шуниси диққатга сазоворки, бу мактабларни корхоналар оталиққа олган. Жанубий Корея “Таълим ҳақида”ги қонун талабларидан бири ҳам шудир.

Мактаблар учун ўқитувчи кадрлар тайёрлаш масаласига ҳам катта эътибор берилади. Кореядаги барча талабаларнинг 6,5%и бўлажак педагоглардир. Мамлакатда 11 та ўқитувчилар тайёрлайдиган профессионал коллеж мавжуд бўлиб, ҳар бир вилоят ўз коллежига эга. Юқори мактаб битирувчилари “сусен” деб номланувчи стандарт тест топширади. Мактаб ўқув дастурлари кириш тестлари — имтиҳонлари мазмунини қамраб олган. Сусен 3 та асосий секция фанлардан иборат: корейс тили, математика ва инглиз тили.

Ундан ташқари табиий ва ижтимоий фанлардан танлов асосида қатор фанлар киритилади. Бундай тест бир йилда бир марта топширилади, у интенсив тайёргарликни талаб этади. Бу тестга бўлажак олий ўқув юрти талабалари

боғча ёшидан тайёрланишни бошлашади. Тестни топширолмаган ва коллежга кириш 1 йилга сурилган ўқувчиларни “чесусенлар” деб аташади.

Жанубий Кореяда қуйидаги таълим муассасалари турлари мавжуд:

- профессионал коллеж ва университетлар (хусусий ва миллий, давлат тасарруфида);
- индустриал университетлар;
- педагогика институтлари;
- сиртқи университетлар;
- очиқ университетлар.

Жанубий Кореяда коллежларнинг асосий вазифаси малакали ишчилар ёки бўғин идора хизматчиларини тайёрлашдир. Талаба коллежни тугатгач, назарий жиҳатдан бирданига университетга, шу билан бирга махсус ўтиш имтиҳонини топшириб, бошқа мутахассислик бўйича ҳам ўқишга кириши мумкин.

Жанубий Кореяда профессионал таълим тизимини жорий этиш бўйича олиб борган кичик таҳлилимиз натижасида Ўзбекистонда профессионал таълимни ривожлантиришга қаратилган саъй-ҳаракатлар кун сайин ортиб бораётганини кўришимиз мумкин. Профессионал таълим муассасалари моддий таъминотининг яхши таъминланганлиги, амалий ва лаборатория хоналарининг тўлиқ жиҳозланганлиги, назарий ва амалий билимларнинг ҳамоҳанг тарзда олиб борилиши таълим сифатини ошириш билан бирга етук мутахассислар тайёрланишига замин бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Korea Tourism Organization homepage (<http://english.visitkorea.or.kr/enu/index.kto>)
2. Bank of Korea Economic Statistics System KRIVET(2012).
3. Vocational Education and Training in Korea. Ministry of employment and labor (2013).
4. <https://www.oecd.org/education/learningforjobs>.
5. Brief of Local & Industry Customized HRD System. Ministry of employment and labor (<http://upgrade-u.tistory.com/>)

ГЕРМАНИЯДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ВА ТРЕНИНГЛАР

Шаҳноза ПОЗИЛОВА,

Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),
Педагогик инновациялар институти (DSc) докторанти

Азиза ГАНИЕВА,

Мактабгача таълим ташкилотлари директор ва мутахассисларини қайта тайёрлаш
ва уларнинг малакасини ошириш институти таянч докторанти

Мақолада Германияда профессионал таълим тизими ҳақида маълумот берилган. Хусусан, дуал таълим имкониятлари атрофича баён этилган.

Калит сўзлар: Германия, профессионал таълим, дуал таълим.

В статье представлена информация о системе профессионального образования в Германии. В частности, подробно описаны варианты дуального обучения.

Ключевые слова: Германия, профессиональное образование, дуальное образование.

The article provides information about the system of professional education in Germany. In particular, dual education options are described in detail.

Key words: Germany, professional education, dual education.

Замон ривожлангани сари жаҳонда касблар тури кўпайиб бормоқда. Бу эса нафақат олий таълим муассасаларига, балки профессионал таълим тизимига ҳам ўз талабларини қўймоқда. Профессионал таълим мутахассисларини тайёрлашда уларни ҳар томонлама ривожлантириш, меҳнат бозори талаб-

ларига мослашувчан кадр бўлишига эътибор қаратиш лозим.

Дуал таълим тизими қандай шартларга жавоб беради? Ушбу йўналишларни кўриб чиқишга ҳаракат қиламиз. Швеция, Буюк Британия, Германия, Япония каби мамлакатларда таълим тизимини ривожлантириш тажрибаси

малакали мутахассисларни сифатли тайёрлаш учун асос бўлиб хизмат қиладиган ўқув жараёни ва амалиётини бирлаштириш зарурлигидан далолат беради.

Германия иккиламчи таълим тизими тамойилларидан фойдаланган биринчи мамлакат бўлди (ушбу тизим 15 йилдан бери амалда). Ўқув жараёнини амалга ошириш ишлаб чиқариш фаолиятини стажёр (бўлажак мутахассис) сифатида таҳлил қилиш ва ўқув юртида назарий қисмни ўрганиш орқали амалга оширилади. Бундан ташқари, ўқув ва амалий вазифаларнинг босқичма-босқич мураккаблашиши тизими ҳам мавжуд.

Маълумки, Германиядаги профессионал таълим марказлаштирилмаган бўлса ҳам, у маълум бир стандартга мувофиқ қурилган. 1981 йилдан бери “Профессионал таълимни ривожлантириш тўғрисида” (профессионал таълимни режалаштириш ва статистикада тартибга солувчи воситаларни тавсифловчи), “Ёшларнинг меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонуни, “Касбий таълим тўғрисида шартнома” каби қонун ҳужжатлари мавжуд. Ўқитиш жараёни машғулотлар рўйхатига мутлақо мос келади, ҳозирги пайтда 600 (1971 йилдаги)дан 380 та касбга қисқартирилди. Касблар сонининг қисқариши шу каби фаолият соҳаларида мутахассисларни тайёрлаш билан бирлашиши натижасида рўй берди.

Таъкидлаш керакки, касбларнинг номи, ўқувчиларнинг ҳар бир касбни ўзлаштириши учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг умумийлиги, шунингдек, намунавий ўқув режаси ва якуний сертификатлаштириш талаблари маълум бир соҳа вазири билан биргаликда ишлаб чиқилган ва келишилган. Ишлаб чиқилган ҳужжатлар ҳуқуқий асос бўлиб, мажбурийдир. Бундан ташқари,

давлат корхонанинг касб таълими харажатларини қоплашга ҳаракат қилмоқда.

Германияда дуал таълим тизимини молиялаштириш қарийб ўттиз миллиард еврони ташкил этади. Икки томонлама таълим ёрдамида корхоналарнинг аксарияти ўзларини иш берувчиларнинг аниқ талабларига жавоб берадиган малакали кадрлар билан таъминлайдилар, бу эса ходимларни излаш, танлаш, мослаштириш харажатларини тежаш имконини беради.

Дуал таълим бўйича турли адабиётларни ўрганиб чиққандан сўнг, биз бундай таълимнинг жуда кўп фойдали томонлари борлигини аниқладик. Дуал тизим шароитида таълим нафақат ўқув муассасалари, балки саноат корхоналари, фирмалар, ташкилотларни ўз ичига олади. Дуал таълим тизимининг дастурлари назария ва амалиёт томонидан синовдан ўтган “ноу-хау”ни бирлаштиради.

Ўзгаришларнинг мазмуни шундан иборатки, талабалар бир вақтнинг ўзида иккита таълим муассасасида: университетлар ва институтларда — назарий қисмда, ишлаб чиқаришда эса — амалий муҳитда таълим оладилар. Иккилик тизим анъанавий тизимдан ажралиб турувчи хусусият сифатида бутун ўқув даври давомида назария ва амалиётнинг алмашилишини назарда тутуди, бу эса олинган билим ва кўникмаларни қўллаш самарадорлигига олиб келади.

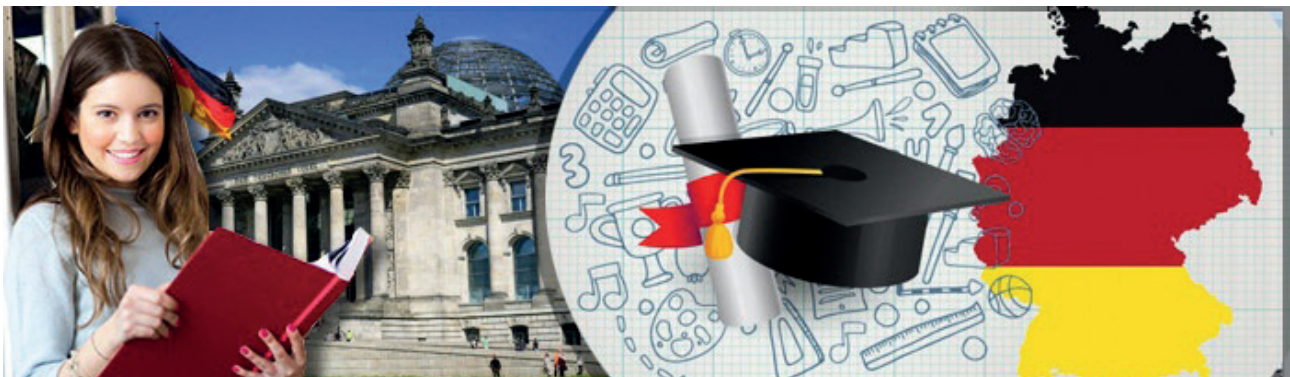
Дуал таълим тизими касб-ҳунар таълими тизимидан фарқли ўлароқ, ўқув ҳафтасининг кўп қисми корхонада амалиётга, кичик қисми эса (1-2 кун) университетга бағишланган бўлиб, дуал таълим тизими техник ва ижтимоий-иқтисодий соҳаларда, қурилиш, муҳандислик соҳаларида ҳам қўлланилади. Дуал тизим ижтимоий менежмент,

туризм менежментида яхши самара беради.

Сўнги ўн йилликларда юқори малакали мутахассислар тайёрлашнинг доимий равишда такомиллаштириб борилиши туфайли икки томонлама таълим тизими ахборот технологиялари соҳасида мақбул бўлиб қолди. Германияда дуал таълим тизимини жорий этишнинг амалий тажрибаси шуни кўрсатадики, бўлажак мутахассисларни тайёрлашнинг кўп соҳалари ижтимоий шериклар, минтақалар ва давлат ўртасидаги келишув билан тартибга солинади. Муайян йўналишдаги мутахассисларни тайёрлаш ёшларга профессионал ҳаракатчанлик ва рақобатбардошликни таъминлашга имкон берадиган кадрлар бозорининг талабларига асосланган. Ўқиш муддати 3 йилгача этиб белгиланган. Корхонада амалий машғулотлардан ўтган ўқувчилар иш ҳақи олишади. Тизим давлат ва корхоналар томонидан молиялаштирилади. Давлатнинг ваколлати бу корхонада ўқитиш, минтақанинг ваколлати эса профессионал универси-

тетда ўқишни ўз ичига олади.

Юқорида айтилганларнинг барчасидан келиб чиққан ҳолда шуни таъкидлаш керакки, профессионал таълим тизимидаги дуал тизимнинг асосий моҳияти таълим ва ишлаб чиқариш жараёнларини таҳлил қилиш орқали мутахассисларни тайёрлашда амалий йўналишни кучайтиришга асосланган бўлиб, бу таълим муассасалари битирувчиларининг касбий ҳаракатчанлигини ошириш имкониятини сезиларли даражада оширади. Шу билан бирга дуал таълимни амалга оширишда таълим фаолиятини ташкил этишда зарур бўлган туб ўзгаришлар, ўқув жараёнининг барча даврида етарлича интеграция ва назарий ҳамда амалий қисмларни бирлаштириш зарурлигини назарда тутиш керак. Бундан ташқари, дуал таълим тизими, бизнинг фикримизча, самарали ва мослашувчан механизм бўлиб, бугунги бозор иқтисодиёти шароитида турли соҳалардаги корхоналар томонидан талаб юқори бўлган мутахассисларни тайёрлашга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Анিকেев А.А., Артуров Э.А. Германиядаги замонавий таълим тузилиши // Алма матер. – 2012. – №3.
2. Мисиков Б. Замонавий университет: мақсадлар дуализми // Россияда олий таълим. – 2006 йил. – №11. – ФРОМ. 167-168.3.
3. Полянин В.А. Ўқитувчини икки томонлама ва касбий ўзини ўзи белгилашнинг таълим тизими // Таълим технологиялари. – 2010 йил. – № 2. – С.
4. Терешченкова Елена В. Ўқитувчининг коммуникатив компетенцияси: касбий жиҳати // Концепция. – 2014 йил. – № 02 (феврал). 14038. – URL: <http://ekonept.ru/2014/14038>.

МДҲ МАМЛАКАТЛАРИДА ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ТАРАҚҚИЁТИ

Камаладин МАТЯКУБОВ,

Чирчиқ давлат педагогика университети
“Технологик таълим” кафедраси таянч докторанти

Ушбу мақолада технологик таълимнинг пайдо бўлишига нисбатан ҳаётий зарурат, унинг дунё мамлакатлари таълимида пайдо бўлиш тарихи, ривожланиш тадрижи ёритилган. Шунингдек, технологик таълимнинг мамлакатимиз узлуксиз таълим тизимидаги ўрни, аҳамияти ва ривожланиш тенденциялари таҳлил қилинган. Технологик таълимнинг устувор йўналишлари аниқлаштирилган.

Калит сўзлар: Технология, технологик таълим, таълим технологияси, политехник таълим.

В данной статье рассматривается жизненная необходимость в связи с возникновением технологического образования, история его появления в образовании стран мира, развитие преподавания. Также были проанализированы роль, значение и тенденции развития технологического образования в системе непрерывного образования нашей страны. Были определены приоритетные области технологического образования.

Ключевые слова: Технология, технологическое образование, образовательная технология, политехническое образование.

This article covers the vital necessity in relation to the emergence of technological education, the history of its emergence in the education of the countries of the world, development teaching. Also, the role, importance and development trends of technological education in the system of continuing education of our country were analyzed. Priority areas of technological education have been identified.

Key words: Technology, technological education, educational technology, polytechnic education.

Собиқ Иттифоқ республикаларида 1950-йилларда кузатилган фан-техника тараққиёти умумий ўрта таълим мактабларида политехник таълимни жорий қилиш заруриятини келтириб чиқарди. Шундан келиб чиққан ҳолда, ўн йиллик умумий ўрта таълим мактабларида политехник таълимни ўқув режасига киритиш ва худди шу йўналишдаги мактабларни ташкил этишга қарор қилинди. Бу эса олий педагогик таълим муассасалари олдида ушбу мактабларда умумтехника ва меҳнат фанларидан дарс берадиган юқори малакали ўқитувчи кадрлар тайёрлашни асосий вазифалардан бири қилиб қўйди.

Бу вазифани амалга ошириш учун 1957 йили Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтида “Физика ва ишлаб чиқариш асослари” ўқитувчисини тайёрлаб бериш учун

моддий-техник база яратишга киришилди. 1957–1959 йилларда Физика факультети қошида машинасозлик технологияси лабораторияси, автотрактор ўқув хонаси, металларга ишлов бериш ва дурадгорлик устахоналари ташкил қилинди [7].

Умумий ўрта таълимнинг бир қатор таълим стандартлари ва дастурлари қайта кўриб чиқилиши ва амалиётга жорий этилишига қарамай, масалан, МДҲ мамлакатларининг айрим мактабларида технологик таълимнинг мазмунида сезиларли ўзгаришлар кузатилмади: уҳали ҳам иқтисодиёт талаблари ва воқелигига номувофиқ амалга оширилмоқда. Технологик таълимнинг эскирган воситалари, жумладан, устахоналар ва лабораторияларнинг моддий-техник базаси, энг муҳими, технология дарслари ва синфдан ташқари машғулотларда ўқувчиларга долзарб ишлаб чиқариш,

технологик ва конструкторлик ҳамда тадқиқот муаммоларини тўлиқ ҳал қилиш имконини бермайди, гарчи бундай уринишлар бўлса-да, баъзи мактабларда, қўшимча таълим марказларида, ёшлар инновацион ижодиёт марказларида ва болалар технопаркларида амалга оширилмоқда.

Мактаб ўқувчиларига технологик таълим беришни ривожлантиришнинг асосий муаммоси — бу шахснинг технологик маданияти даражасига сезиларли даражада ортиб бораётган талабларни қўшган ҳолда янги технологик тартибнинг вазифаларига жавоб берадиган мазмуни ва воситаларини топишдан иборат.

Технологик таълим структураси МДҲ мамлакатларида 1980-йилларда шаклланди. Ўтган аср сиёсатида кузатилган политехника тамойили В.С.Леднев, П.Р.Атутов, В.А. Поляков ва бошқаларнинг асарларида батафсил тавсифланган ва таҳлил қилинган. Уларда политехника таълимнинг асосий таркибий қисмлари сифатида қуйидагилар кўриб чиқилган:

- технологиянинг умумий таълимни ўрганишни белгиловчи инструментал (техник) компоненти;
- технологияни ўрганиш йўналишини белгиловчи оператив ва процессуал (технологик) компонент;
- мактаб ўқувчиларининг келажакдаги касбининг ўзига хос хусусиятларидан қатъи назар, энг кенг тарқалган фаолият турлари соҳасида техник ва технологик тайёргарлик.

Тадқиқотларимиз мактаб ўқувчиларининг технологик таълими мазмунида санаб ўтилган компонентлар асосида тўртта йўналиш мавжудлигини кўрсатди:

1. Техник меҳнат.
2. Хизмат кўрсатиш меҳнати.
3. Қишлоқ хўжалиги меҳнати.
4. Чизиш.

Ҳозиргача “Технология” фанини ўрганишнинг умумий модуллари уй маданияти, оила иқтисодиёти, тадбиркорлик асослари ва лойиҳалаш усули бўлган ва шундай бўлиб қолмоқда.

Технологик таълим бўйича ўқув материалнинг мураккаблиги ва ҳал қилиниши керак бўлган вазифалар турлари меҳнат объектларига қўйиладиган талабларнинг ўзгариши (қисмлар сони, қайта ишлаш шакли ва сифати, маҳсулотни йиғиш хусусиятлари) асосида юзага келди. Шунингдек, технологик жараёнларга материалларни қайта ишлашнинг қўлда ишлов бериш усулларида электрлаштирилган, машина ва автоматлаштирилган усулларига ўтилди.

Тегишли моддий-техник таъминотнинг йўқлиги, ўқув дастурлари анъанавий турларни чуқур ўрганишга йўналтирилганлиги сабабли, қайта ишланган материаллар турлари, ўрганилаётган технологиялар ассортиментини ва жиҳозларнинг замонавий моделларини кенгайтириш орқали технологик таълим мазмунини янгилаш сўнги пайтларда деярли имконсиз бўлиб қолди. Эндиликда ўқув материалларини ўқитиш мазмунига ва мавжуд дарсликларга интеграция қилиш лозим. Технологик таълим мазмунининг ягона янги таркибий қисми (меҳнатга ўқитиш билан солиштириганда) муаммони комплекс ҳал қилишни ва турли хил илмий билимлардан олинган билимларга асосланган моддий (баъзан ахборот) маҳсулот яратишни ўз ичига олган ўқув ва ижодий лойиҳаларни амалга оширишдан иборат.

В.А.Калней, Д.А.Махотин, Е.Г.Рахимоваларнинг тадқиқотлари шуни кўрсатадики, мактабнинг технологик таълимини ислоҳ қилиш даврлари янги технологик режимларнинг биринчи ўн йиллигига тўғри келади.

Технология (грекча: “techno” – ҳунар, уста ва “logos” – фан, таълим) илмий-амалий жараён асосида хомашёни тайёр маҳсулотга айлантиришнинг усуллари маъносини англатади.

Технология саноат, қурилиш, транспорт, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳаларда маҳсулотлар олиш, уларга ишлов бериш ва уларни қайта ишлаш усуллари тартибга солинган тизимдир. Шу усулларни ишлаб чиқиш, жорий қилиш ва такомиллаштириш билан шуғулланадиган фаннинг номи ҳам технология атамаси билан юритилади. Ҳар бир соҳанинг ўзига хос технологияси бўлади: кон ишлари технологияси, машинасозлик технологияси, қурилиш технологияси, қишлоқ хўжалиги технологияси ва бошқалар.

Умумий саноат жараёнининг бир қисми ҳисобланувчи ишлаб чиқариш, ташиш, сақлаш, назорат қилиш ҳақидаги иш-ҳаракатлар ҳам технология деб аталади. Ҳозирги вақтда технология қуйидагиларга бўлинади:

- олдинги қатордаги технология;
- қолдиқсиз технология;
- ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш технологияси;
- халқаро стандартга мос технология [2].

Технологик таълим билан таълим технологиясини аралаштирмаслик керак. Таълим технологияси технологияни қўллашнинг тор доирасига йўналтирилган бўлиб, у технология таълимнинг умуман технологиядан фойдаланишга қарама-қаршиликдан фарқли ўлароқ, таълим жараёнида ундан фойдаланишни ифодалайди [3].

Бугунги кунда рақамли инқилоб янги таълим истиқболларини таклиф этмоқда. Таълим оловчилар синф ичида бўлмасалар ҳам, онлайн тарзда таълим олишлари мумкин. Технологияларнинг

ривожланиши ҳозирги ва келажакдаги технологик такомиллаштиришни бирлаштириш ва ушбу янгиликларни мактаб таълими тизимига киритишнинг янги ёндашувларини ўз ичига олади. Кундалик таълимга киритилган технологиялар аралаш таълим билан янги муҳит яратади [4].

Технологик таълим — ижодий технологик фикрлаш, технологик қобилиятлар мажмуи бўлиб, шахсий хусусиятларни ривожлантиришни назарда тутаяди ва ўқувчиларнинг технологик, экологик, иқтисодий маданиятини шакллантиришга қаратилган ўқитиш ва таълимнинг уюшган жараёни, ижтимоий мослашувчанлик, рақобатбардошлик, тайёргарлик, касбий фаолиятни ўз ичига олади. Технологик таълим мазмунини амалга ошириш натижаси ўзгарувчан амалиёт билан боғлиқ муҳитда фаол ва мустақил ҳаракат қилишга тайёр бўлган барқарор ва муваффақиятли ўрганувчи (ўқувчи, талаба) бўлиши керак.

Касбий педагогика соҳасидаги таниқли мутахассис Ю.Л. Хотунцева технологик таълим технологик маданиятга эришишнинг асосий воситаси эканлигини, бу ҳар қандай ижодий фаолиятнинг универсал ва ажралмас шарти эканлигини таъкидлайди. Технологик маданият деганда, моддий ва маънавий ишлаб чиқариш технологиялари ютуқларида ифодаланган ва табиат, жамият ва технологик муҳит билан уйғун муносабатда бўлиш асосида замонавий технологик жараёнларда самарали иштирок этиш имконини берадиган инсоннинг ўзгартирувчи фаолиятининг ривожланиш даражаси тушунилиши мумкин.

Технологик таълимнинг тузилиши сифатида В.Д. Симоненко технологик билимлар, кўникмалар ва технологик жиҳатдан муҳим шахсий хусусиятлар-

нинг йиғиндисини кўриб чиқади. Технологик билимлар трансформацион фаолият воситалари ва усуллари ҳақидаги билимлар билан ифодаланadi. Технология мактабнинг амалиётга йўналтирилган ўқув предмети бўлиб, маҳсулотларни лойиҳалаш, қуриш ва ишлаб чиқариш соҳасидаги фан асосларига оид билимларни амалиётда қўллаш ва ижодий фойдаланиш имконини беради. Бу ўқувчиларнинг умумий таълимдан технологик таълимга ўтишининг узлуксизлигини, узлуксиз ўз-ўзини тарбиялаш ва меҳнат фаолиятини таъминлайди.

Ўқувчиларнинг қизиқиш ва майлларини, таълим муассасаларининг имкониятлари ва маҳаллий ижтимоий-иқтисодий шароитларни ҳисобга олиш мақсадида 5–9-синфларда технология бўйича асосий таълим дастурлари мазмуни учта йўналишдан бири доирасида олиб борилиши мақсадга мувофиқ: “Саноат технологиялари”, “Уй хўжалиги технологиялари” ва “Қишлоқ хўжалиги технологиялари”.

Замонавий ва истиқболли технологияларни ўрганиш шуни кўрсатадики, уларнинг мазмунига технология бўйича таълим дастурларини киритиш асосида жараён жадаллашади. Бунинг натижасида технология таълимида қуйидаги йўналишлар ажралиб чиқади:

1) янги материалларни яратиш технологияси (биопластика, углерод толаси, генетик модификацияланган маҳсулотлар ва бошқалар);

2) материалларни ўзгартириш (нанотехнологиялар, лазер технологиялари);

3) энергия тежовчи технологиялар, муқобил энергия, биоёқилғи;

4) ахборот технологиялари (компьютер технологиялари, робототехника, ақлли уйлар, глонасс ва бошқалар);

5) транспорт технологиялари;

6) барқарор ривожланиш технологиялари (материалларни тежаш, чиқиндиларни қайта ишлаш).

Одамларнинг технологик фаолиятининг умумий тамойилларини, технологик тизимлар тузилишини, лойиҳалаш тамойилларини ва ижодий фаолият қонуниятларини ўрганиш ўқув предмети сифатида технологиянинг зарур илмий даражасини таъминлаш имконини беради [5].

Аҳолининг ривожланмаган технологик компетенциялари ва бу соҳаларни яхши ўқийдиган мактаб ўқувчилари ва талабаларнинг амалий фаолият даражасининг пастлиги мактаб ўқув дастурининг технологик ўзгаришлардан орқада қолиши билан изоҳланади. Кўпгина мактабларда технология дарслари ўнлаб йиллар давомида ўзгармади. Мактабдан ташқари таълимда болаларнинг атиги 7 фоизи технологияга йўналтирилган дастурларда қатнашади. Технологик таълим тизими таклиф этаётган технологик компетенциялар ҳозирги меҳнат бозори талабларига (ҳатто минтақавий даражада ҳам) жавоб бермайди. Мактаблардаги технологик таълим ва олий ўқув юртларида технологик таълим форматлари ҳам эскирган: узоқ, мослашувчан бўлмаган дастурлар тез ўзгарувчан технологияларга мос келмайди.

Технология таълими — бу профессионал ташкилотга, яъни Халқаро технология таълими ассоциациясига (ITEA) тааллуқли бўлган таълим соҳаси бўлиб, у учун ITEAнинг “Барча америкаликлар учун технология” лойиҳаси доирасида технологик саводхонлик стандартлари тўплами ишлаб чиқилди. Унга кўра технологик саводхонлик қуйидаги мазмунни ифодалайди:

- технология ёки технологик тадқиқотларни ўрганиш;

- технология таълими технологияни контентнинг таълим соҳаси сифатида ўргатади;
- технология таълими технологиянинг кенг спектри билан шуғулланади, яъни инсоннинг идрок этилган эҳтиёжларини қондириш учун табиий муҳитни ҳар қандай янгилик, ўзгартириш ёки модификация қилиш тушунилади.

Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартлари ва дастурларида технологик таълимнинг янги мазмунини жорий этиш учун қуйидагилар амалга оширилиши зарур:

- биринчидан, ўқувчилар томонидан универсал фаолиятни ўзлаштириш,

бундай мазмунни танлаш мезонларини ишлаб чиқиш ва фундаментал тушунчалар ва кетма-кетлик асосида ўқув материални қуриш тамойиллари, тартиби ва мантиғини тавсифлаш зарур;

- иккинчидан, технологик тайёргарликни амалга ошириш воситаларини танлаш ва улардан энг мақбулини аниқлаш керак;
- учинчидан, дарс ва дарсдан ташқари машғулотлар жараёнида замонавий услуб ва технологиялардан фойдаланиш бўйича ўқитувчилар учун услубий кўрсатмалар ишлаб чиқиш талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Poligrafiya, oʻlsheu texnikasi, agʻash oʻnde u jabdiqtari jone metall oʻnde u texnikasi men texnologiyasi: Qazaqsha-orissha terminderdiq tʻsindirne soʻzdigi.
2. Kichik Dugger, Uilyam E. Naik, Nitin (2001-yil sentabr). "Texnologik taʻlim va taʻlim texnologiyalari oʻrtasidagi notoʻgʻri tushunchalarni aniqlashtirish". *Texnologiya oʻqituvchisi*. 61 (1): 31–35.
3. "Taʻlim texnologiyalaridan foydalanishning hozirgi holati | Pearson blogi". AQSH. 2015-12-10. Olingan 2018-07-03.
4. Кутумова А.А., Алексеевна А.К., Злыгостев А.В. Технологическое образование в двухуровневой системе подготовки педагогических кадров // *Фундаментальные исследования*. – 2014. – № 9-2. – С. 414-417; URL: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34864> (дата обращения: 06.05.2022).
5. U.S. Department of Education, Office of Educational Technology. (2016) Future ready learning: reimagining the role of technology in education. Retrieved from <https://tech.ed.gov/netp/>
6. Lerner, C. & Barr, R. (2014) Screen sense: setting the record straight: research-based guidelines for screen use for children under 3 years old. *Zero to Three*, page 2. Retrieved from <https://www.zerotothree.org/resources/1200-screen-sense-full-white-paper>
7. <https://new.tdpu.uz/fakultet/45>

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИГА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШДА ТАЛАБАЛАРНИНГ ЎҚУВ-БИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Зухра ИСМАИЛОВА,

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари
институту Миллий тадқиқот университети “Профессионал таълим ва жисмоний
маданият” кафедраси профессори, п.ф.д.

Мақолада профессионал таълим тизимига кадрлар тайёрлашда талабалар ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш мазмунини ташкил этувчи асосий манбалар, профессионал таълим тизимининг ривожлантирилиши билан боғлиқ ҳолда сўнги чорак аср давомида халқаро таълим амалиётида “мобиллик”, “мобиллашув”, “академик мобиллик” каби тушунчаларга таянган ҳолда ишлаб чиқариш техника ва технологияларининг тезкор ўзгариши шароитида касбий мобиллик мутахассис малакасининг муҳим таркибий элементи сифатида намоён бўлиши каби масалаларга оид фикрлар келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: Ўқув-билиш, фаолият, жараён, касбий таълим, академик мобиллик, мобиллик, касбий мобиллик, мантикий структура, ўқув жараёни, шаффофлик.

В статье выделены основные ресурсы, составляющие содержание развития учебной деятельности студентов при подготовке кадров для системы профессионального образования, производства на основе таких понятий, как «мобильность», «мобилизация», «академическая мобильность» в международной образовательной практике за последнюю четверть века в связи с развитием системы профессионального образования. представлена квалификация специалиста.

Ключевые слова: Обучение, деятельность, процесс, профессиональное образование, академическая мобильность, мобильность, профессиональная мобильность, логическая структура, образовательный процесс, прозрачность.

In the article, the main resources that make up the content of the development of students' learning activities in the training of personnel for the professional education system, production based on concepts such as "mobility", "mobilization", «academic mobility» in international educational practice during the last quarter of a century in connection with the development of the professional education system In the conditions of the rapid change of techniques and technologies, the opinions specific to such issues as the manifestation of professional mobility as an important structural element of a specialist's qualification are presented.

Key words: learning, activity, process, professional education, academic mobility, mobility, professional mobility, logical structure, educational process, transparency.

Республикамізда узлуксиз таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш, илм-фан, техника ва технологияларнинг тезкор ривожланиши, таълим мазмунига ҳам изчил равишда ўзгартиришлар киритиш борасида “таълим ва тарбия тизимининг барча бўғинлари фаолиятини бугунги замон талаблари асосида такомиллаштириш”¹ устувор вазифа

сифатида қаралмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган “узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, сифатли таълим хизматлари имкониятларини ошириш, меҳнат бозорининг замонавий эҳтиёжларига мос юқори малакали

1. Мирзиёев Ш. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз // ЎзР Президент лавозимига киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқ. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – 56-б.

кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш”² вазифаларини бажаришда, олий таълим муассасалари фаолиятининг сифати ҳамда самарадорлигини оширишда илмий-тадқиқот ва инновация фаолиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш долзарб ҳисобланади.

Юқоридаги долзарб масалалар юзасидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сонли “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”³ги қарорининг қабул қилиниши ва унда кўрсатилган масалаларда профессионал таълимни ташкил этиш, уларда таълим жараёнини олиб боришда жаҳон стандартлари талабларига жавоб берадиган мутахассис кадрларни тайёрлаш масалаларига алоҳида тўхталиб ўтилганлиги ҳозирда олий таълим тизими борасида давлат сиёсати мазмуни ва талаблари профессионал таълим тизимида талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятларини ривожлантиришни тақозо этади. Чунки бугунги кун олий таълим тизимидаги талаба эртанги кун профессионал таълим тизимининг бўлажак етакчи мутахассиси, ўқитувчиси, мураббийси, раҳбари бўлиши кўзда тутилган.

Ҳозир олий таълим тизимида бу соҳада бир қанча муаммоларни ҳал қилиш кўзда тутилган бўлиб, улар қуйидагиларни ўз ичига олади:

- олий таълим соҳасида етакчи хорижий давлатлар билан профессионал таълим тизими борасида

интеграцияни таъминлаш;

- таълимнинг бу босқичи ўзининг сифати, самарадорлиги, шаффофлиги, амалий қийматга эгаллигини амалиётда яққол намоён эта олиши;
- Болонья шартномасига аъзо давлатлар қаторига кирган ҳолда, халқаро таълим стандартларига мувофиқ малакали, кучли рақобатга бардошли кадрларни тайёрлаш шарт-шароитларини яратишга эътибор қаратиш ва ҳ.к.лар кутилган натижаларни қўлга киритишда зарур аҳамиятга эга эканлиги исбот талаб қилмайдиган аксиома сифатида эътироф этилмоқда.

Айнан бу масалаларда касбий таълим тизимининг ривожлантирилиши билан боғлиқ ҳолда сўнгги чорак аср давомида халқаро таълим амалиётида “мобиллик”, “мобиллашув”, “академик мобиллик”, “талабалар мобиллиги”, “касбий мобиллик” каби атамалар фаол қўлланиб келинмоқда. Бизнинг фикримизча, ушбу атамаларнинг изоҳи тўғрисида сўз юритиш мақоламиз муаммосининг характерини тўла ёритишга имкон беради.

“Мобиллик” (“mobilis”) тушунчаси латин тилидан олинган бўлиб, “ҳаракатчан” маъносини англатади. Электрон манбаларда эса ушбу тушунча “олға қараб ҳаракатланиш қобилиятига эгалик”⁴, кўпроқ маош олиш истагида турар жойи ёки ишини, шунингдек, ўзининг ижтимоий ҳамда мулкый ҳолатини тезкор ўзгартира олиш қобилиятига эгалик, ўзининг мавжуд аҳволи, ҳолатини тезкор ўзгартиришга бўлган ҳаракатчанлик, қобилият эканлиги кўрсатилади.

2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Т.: “Ўзбекистон” нашриёти, 2017. – 24-б.

3. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сонли “Касбий таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори. Т.: 2019 йил.

4. Академическая мобильность // <https://ru.wikipedia.org/wiki>.

Талабалар мобиллиги — таълим олиш, бакалавр ёки магистр даражасига эга бўлиш мақсадида талабаларнинг:

- хорижий мамлакатларда тўла таълим курсини ўтиш асосида хорижий дипломга эга бўлиш;
- академик мобиллик доирасида тўлиқ таълим курсининг ярми ҳажмидаги юкламаларни ўзи таҳсил олаётган ва хорижий олий таълим муассасасида бажариш асосида битта ёки иккита дипломга эга бўлишларини таъминловчи ҳаракат, шунингдек, ўқув дастурларининг алмашинуви жараёни.

Касбий мобиллик — муайян касбий фаолият турини бошқаси билан алмаштириш ёки меҳнат турини ўзгартириш имконияти ва қобилиятига эгалик. Моҳиятига кўра касбий мобиллик, яна шунингдек, касбий билимларнинг юқори даражада умумлашганлик, ўз мутахассислиги соҳасида турли вазифаларни бажаришда самарали воситаларни тезкор танлаш ва улардан фойдаланишга тайёрлик даражаларини назарда тутди.

А.И. Ковалёвнинг кўрсатишича, касбий мобиллик олий таълим педагогларининг фаолиятида ҳам яққол кўзга ташланади. “Олий таълим муассасаси педагогининг касбий мобиллиги унинг ҳар хил турдаги ёки бир-бирига яқин фанлар бўйича машғулотлар (маъруза, семинар, амалий машғулот ва бошқалар)ни муваффақиятли ташкиллаштириши ва ўтказишини ифодалайди”⁵.

Юқорида билдирилган фикрлар ўз навбатида умумий ҳолда “таълимнинг мобиллашуви” тушунчасининг моҳиятини ёритишга хизмат қилади. Шундан келиб чиққан ҳолда “таълимнинг мобиллашуви” тушунчасини қуйидагича

изоҳлаш мумкин: таълимнинг мобиллашуви таълим жараёнининг илм-фан, техника ва технологияларнинг тезкор ривожланиши, глобал ахборотлашув билан боғлиқ ҳолда ўқитиш мазмунини янги билимлар билан тезкор бойитиш, уларни таълим олувчиларга самарали, фаол етказишни тақозо этувчи жараёндир. Таълимнинг мобиллашуви ўз навбатида талабалар томонидан мавжуд билимларни тезкор ўзлаштириш заруриятини ифодалайди. Ушбу зарурият талабалардан ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришга эришишни тақозо этади. Бинобарин, ҳар қандай фаолиятда бўлгани каби ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш негизини ўқув-билиш фаоллиги ташкил этади.

Тадқиқот муаммосини ўрганишда “ўқув фаолияти” тушунчасининг моҳияти билан ҳам танишиш мақсадга мувофиқдир. Дастлаб “ўқув-билиш фаолияти”ни тақозо этувчи фаолият ҳамда ўқув фаолияти тушунчаларининг мазмунини ёритиш ўринли.

Фаолият — шахс томонидан табиий ва ижтимоий мақсадга мувофиқ ташкил этилувчи кундалик, ижтимоий ёки касбий ҳаракатларнинг муайян шакли, кўриниши саналади⁶. Демак, фаолият учун табиий ва ижтимоий мақсадлар асос бўлиб хизмат қилади. Шахс ўз олдида қўйилган табиий ва ижтимоий мақсад характеридан келиб чиққан ҳолда кундалик, ижтимоий ёки касбий ҳаракатларни ташкил этади.

М.С. Каган фаолиятни борлиқни англаш воситаси сифатида қабул қилади ва фаолиятнинг қуйидаги турларини ажратиб кўрсатади: 1) билиш фаолияти; 2) ўзгартирувчи фаолият; 3) мақсадли-ўйнарилиган фаолият; 4) мулоқот.

5. Ковалёва А.И. Профессиональная мобильность // Ж. Знание, понимание, умение. – М.: 2012. – № 1. – С. 298-299.

6. Педагогика назарияси ва тарихи. Педагогика назарияси. 1-қисм /Муаллифлар: М.Х.Тўхтаўжаева ва б. – Т.: “Iqtisod-moliya, 2007. – 385-б.

Э.Т.Изергин билиш фаолиятини унинг таркибий тузилмасига кўра ўрганишга уринади. Тадқиқотлари натижасида билиш фаолиятининг кўриниши, типи, усули, шаклларига назарий тавсиф беради. Улар:

Билиш фаолиятининг кўриниши — фаолият объектига бўлган муносабатига кўра субъектнинг қандай ишни бажаришини кўрсатувчи тавсиф. Умумий маънода ўқув фаолияти — ҳиссий қабул қилиш, назарий тафаккур ва амалий фаолият бирлиги саналади. У шахс турмушининг ҳаётӣ босқичларида турли фаолият кўринишлари, ижтимоӣ муносабатлар, шунингдек, ўқув жараёнидаги турли предметли-амалий ҳаракатларни бажариш орқали амалга ошади. Бироқ фақат таълим жараёнидаги билишгина шахс ўқув-билиш фаолиятининг ўзига хос тавсифига эга бўлади. Таълим олиш асосида англаш шахснинг ўқув-билиш фаолиятида, масалан, ўқув жараёнида тажриба ўтказиш, қуриш, лойиҳалаш, тадқиқот масалаларини ҳал қилишда предметли-амалий ҳаракатларни бажариш каби ўзига хос шаклга эга бўлади⁷.

Ўқув-билиш фаолияти қуйидаги ҳаракат ва операцияларнинг бажарилиши ҳисобига таъминланади:

- 1) ўқув материални билиш ва уни ўзлаштиришга қаратилган ҳаракат;
- 2) ўқув материални қайта ишлашга қаратилган ҳаракат.

Т.И.Шамованинг тадқиқотларида олий таълим муассасаларида ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришга йўналтирилган таълимни ташкил этишга қўйиладиган талаблар шакллантирилган⁸. Улар: фаннинг назарий (мазмунли) блоки талабаларнинг асосий фикрий ва

амалий ҳаракатларидан таркиб топиши зарур; фаоллашириш воситалари билимларни ўзлаштириш ва фаолият усуллари алгоритмининг фаоллигига йўналтирилиши керак; фаоллаштириш воситаларини танлаш таълимнинг таркибий қисмларига таъсир этган ҳолда билишнинг ҳар бир босқичи аниқ мақсад асосида амалга оширилиши учун имконият яратиши лозим.

Юқорида билдирилган фикрларга таянган ҳолда "ўқув фаолиятини ривожлантириш" тушунчасини ҳам таърифлаш мумкин. Бизнинг фикримизга кўра, ўқув фаолиятини ривожлантириш — белгиланган мезонларга мувофиқ талабаларнинг паст даражадаги билим, кўникма ва малакаларининг ўрта ва юқори даражаларга ўсиб ўтишини ифодаловчи жараён саналади.

Бизнинг назаримизда, айнан мана шу ўқув-билиш фаолиятининг турли кўринишларининг предметини фарқлаб беради.

Ҳар бир ўқув предметини ўрганишда қуйидаги жиҳатлар кўзга ташланади: 1) ахборотли жиҳати — ахборотни ўзлаштириш; 2) шахсий жиҳати — фаолият усуллари эгаллаш.

Ўқув машғулотларида талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятининг асосий турлари қуйидагилардир: кузатиш, тажриба, китоблар, политехник луғатлар, маълумотномалар билан ишлаш, билимларни тизимлаштириш ва бошқалар. Улар бир-бири билан ўзаро боғланган.

Ўқув фаолиятининг қуйидаги турларини илгари суриш мумкин:

I. Оғзаки (белгили) характерга эга ўқув фаолияти: кузатиш; тажриба; китоблар, политехник луғатлар, маълум-

7. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы / Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 162 с.

8. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – с. 6-7.

мотномалар билан ишлаш, билимларни тизимлаштириш, билишга оид масалаларни ечиш (муаммоли вазиятларни ҳал қилиш), графиклар тузиш; ўқитувчи маърузасини тинглаш; тенгдошларининг чиқишларини тинглаш ва таҳлил қилиш; дарсликлар билан мустақил ишлаш ва ҳ.к.

II. Борлиқ элементларини идрок қилишга асосланган ўқув фаолияти: ўқитувчининг намоишини кузатиш; ўқув фильмларини томоша қилиш; график, жадвал ва схемаларни таҳлил қилиш; кузатилаётган ҳодисани тушунтириш; муаммоли вазиятларни таҳлил қилиш.

III. Амалий (тажриба)га асосланган ўқув фаолияти: ўз соҳаси бўйича амалий тажрибалар ўтказиш; виртуал лабораториялардан фойдаланиш; тажрибавий масалалар билан ишлаш; тарқатма материаллар билан ишлаш; материаллар коллекциясини йиғиш ва таснифлаш; мавжуд маълумотларни таҳлил қилиш асосида илмий фаразларни илгари суриш; тажриба ишлари методикасини ишлаб чиқиш ва текшириш; тадқиқот тажрибасини олиб бориш; моделлаштириш ва лойиҳалаш.

Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришда тадқиқот характиридаги амалий ҳаракат кўникма, малакаларига эга бўлишлари муҳим аҳамиятига эга. Чунки улар олий таълим муассасаларида таҳсил олиш жараёнида бир қатор илмий характердаги тадқиқотлар (курс иши, бакалаврлик ва магистрлик диссертацияларини тайёрлашга қаратилган ҳаракатлар)ни амалга оширади. У эса ўз навбатида талабаларнинг тадқиқот кўникма ва малакаларига эга бўлишларини тақозо этади.

Тадқиқотни олиб боришда илмий изланиш объекти сифатида танланган

таълим йўналишининг умумий моҳиятига таянган ҳолда талабаларнинг ўқув фаолияти бевосита ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришда эътибор қаратилиши зарур бўлган жиҳатлар тўғрисидаги тасаввур ойдинлаштириб олинди.

В.П.Беспалько эса билиш назариясига психологик нуқтаи назардан ёндашган ҳолда ўқувчилар мисолида шахс томонидан ўқув фаолияти материалларининг ўзлаштирилиши босқичлари асосида фаолият даражасини қуйидагича гуруҳлаштириш мумкинлиги ғоясини илгари суради.

Билиш кўникмаларининг шаклланганлик даражаси қуйидагича ҳам аниқланади:

I (паст) — ўқувчилар томонидан атиги алоҳида операциялар бажарилади (тартибсиз, англолмаган);

II (ўртача) — ўқувчилар томонидан талаб этилган барча операциялар бажарилади, бироқ уларнинг изчиллиги етарлича ўйланмаган, ҳаракатлар тўлиқ англоб этилмаган;

III (юқори) — ўқувчилар томонидан барча операция ва ҳаракатлар амалий изчиллик асосида онгли равишда бажарилади.

Зеро, янги билимлар шаклланишидаги тезликка мавжуд шароитда мобил ҳаракатланмай туриб, мослашиб бўлмайди. Янги билимларнинг шаклланиши, уларни ўзлаштиришга бўлган эҳтиёжни қондириш йўлидаги мобиллик, кенг кўламли ахборот муҳити таълим тизимида ҳам бевосита таъсир кўрсатиб, таълимнинг мобиллашувини юзага келтиради. Биологик, психологик, педагогик омиллар, таълимнинг мобиллашуви негизида ташкил этиладиган ўқитиш жараёнида талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини самарали ташкил этишга эришилади.

Талабаларнинг ўқув-билиш фаолияти учун билиш ҳамда танқидий тафаккурни ривожлантириш назариялари концептуал асос бўлиб, мақсад (ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш), вазифалар (таълимий, мослаштириш, тарбиявий, ривожлантириш)га таянган ҳолда ўқитиш мазмуни (ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришнинг назарий-амалий асослари, устувор тамойиллари, муҳим жиҳатлари) шакллантирилади.

Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришга оид ўқитиш мазмунини ёритишда таълим технологиялари (муаммоли, интерактив, ҳамкорлик, лойиҳа таълими), таълимни ташкил қилиш шакллари (назарий, амалий ва мустақил машғулотлар), методикаси (“Интеллектуал биатлон”, “Бажарилган топшириқлар эстафетаси” ва “Тизимлаштирилган тушунчалар кросси” методларини қўллаш ва ижодий характердаги ўқув топшириқларини бажариш, ўқув-билиш фаолиятини ҳамкорликда ташкил этиш)нинг пухта асосланиши муҳим аҳамият касб этади.

Таълим натижаси белгиланган мақсадга мувофиқ муайян мезон ва даражалар асосида назорат қилинади ва баҳоланади. Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш жараёнида репродуктив, қисман изланувчан, ижодий, креатив характердаги ўқув-билиш ҳаракатларини бажариш алоҳида мезонлар сифатида белгиланади. Талабалар томонидан ўқув-билиш ҳаракатларининг репродуктив, қисман изланувчан, ижодий, креатив характерда эканлигига кўра улар юқори, ўрта, қуйи даражаларда баҳоланади. Ўқув-билиш ҳаракатларининг даража кўрсаткичлари миқдор ва сифат жиҳатдан илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этишдан кутилаётган натижанинг кафолатлан-

ганлигини белгилаб беради.

Талабаларда ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш кўплаб объектив ва субъектив омиллар таъсирида кечадиган яхлит жараён саналади. Ҳар қандай жараён муайян босқичлар асосида кечади. Шундан келиб чиққан ҳолда тадқиқотни олиб боришда талабаларда ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш жараёнининг мослаштириш-йўналтириш, шакллантириш ва ривожлантириш босқичларини белгилашга эътибор қаратиш лозим.

Шундай қилиб, таълимнинг мобиллашуви шароитида талабаларни умумий ва ихтисослик йўналишлари бўйича муҳим билимлар билан қуроллантириш борасида тезкорликка эришиш зарур. Талабалар томонидан умумий ва касбий фанлар асосларининг пухта ўзлаштирилиши уларни меҳнат бозоридаги кучли рақобатга бардошли қилиб тайёрлаш имконини беради. Мутахассис сифатида талабаларнинг тўлақонли шаклланиши фақат ўқитувчи ва унинг фаолиятигагина эмас, балки ўқув машғулотлари жараёнида талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришларига ҳам боғлиқ. Шу сабабли олий таълим муассасаларида профессионал таълим йўналиши талабаларининг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш мақсадга мувофиқдир.

Билиш кўникмаларининг шаклланганлик даражаси

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз // ЎзР Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари кўшма мажлисидаги нутқ. – Т.: Ўзбекистон, 2016. – 56-б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Т.: “Ўзбекистон” нашриёти, 2017. – 24-б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сонли “Касбий таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори. – Т.: 2019 йил.
4. Академическая_мобильность // <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
5. Ковалёва А.И. Профессиональная мобильность // Ж. Знание, понимание, умение. – М.: 2012. – № 1. – С. 298-299.
6. Педагогика назарияси ва тарихи. Педагогика назарияси. 1-қисм /Муаллифлар: М.Х.Тўхтаўжаева ва б. – Т.: “Iqtisod-moliya, 2007. – 385-б.
7. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы / Учеб. пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 162 с.
8. Джураев Р.Х. Организационно-педагогические основы интенсификации системы профессиональной подготовки в учебных заведениях профессионального образования: Автореф. дисс... док.пед.наук. –Т.: 1995. – 43 с.
9. Рахимов З. Т. Таълим мобиллашуви шароитида талабалар фаоллигини шакллантириш мақсадида дидактик воситалардан фойдаланиш. // Фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини ахборот-коммуникация технологиялари асосида ривожлантириш истиқболлари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. Қарши, ТАТУ Қарши филиали, 2016. – Б.439-441.
10. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – с. 6-7.
11. Усова А.В. Теория и практика развивающего обучения, индивидуально-личностного подхода в обучении. – Челябинск: ЧТУ, 1996. – С. 45.
12. Усмонов С.А. Имитацион модел қурилмалари воситасида муҳандис-педагогларни тайёрлашнинг илмий-методик асослари: Пед. фанл. номз. ... дисс. – Т.: 2007. – 190 б.
13. Ismailova, Z., Choriev, R., Ibragimova, G., Abdurakhmanova, S., & Abdiev, N. (2020). Competent model of Practice-oriented education of students of the construction profile. Journal of Critical Reviews. Innovare Academics Sciences Pvt. Ltd. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.04.85>
14. Ismailova, Z., Choriev, R., Musurmanova, A., & Aripjanova, M. (2020). Methods of training of teachers of university on advanced training courses. Journal of Critical Reviews. Innovare Academics Sciences Pvt. Ltd. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.05.85>

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ДИПЛОМОЛДИ АМАЛИЁТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ЁНДАШУВЛАР

Гулнора КАДИРОВА,

Педагогик инновациялар, профессионал таълим бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти кафедра доценти, педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Ушбу мақолада профессионал таълим муассасаларида дипломолди амалиётини самарали ташкил этиш ва бу борада оптимал ёндашувларга мурожаат қилиш масалалари ёритилган. Шунингдек, дипломолди амалиётларини ташкил этишда таълим олувчиларда лойиҳалаш, танқидий-таҳлилий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш борасида ҳам сўз боради.

Калит сўзлар: Дипломолди амалиёти, таҳлилга йўналтирилган методлар, лойиҳалаш, компетенциявий ёндашув.

В данной статье рассматриваются вопросы эффективной организации преддипломной практики в учреждениях профессионального образования и применения оптимальных подходов в этой связи. Также идет речь о развитии навыков проектирования, критического и аналитического мышления у студентов при организации преддипломных практик.

Ключевые слова: Преддипломная практика, компетентный подход, методы проектирования и критического мышления.

This article covers the issues of effective organization of pre-diploma practice in professional educational institutions and addressing optimal approaches in this regard. Also, in the organization of pre-diploma internships, there is also talk about the development of design, critical-analytical thinking abilities of students.

Key words: Pre-diploma practice, analysis-oriented methods, design, competence approach.

Сўнгги йилларда профессионал таълим тизимидаги туб ислохотлар таълим тизимида янги ахборот ва педагогик технологияларни татбиқ этиш, ўқув дастурларини ишлаб чиқишда касб стандарти ва таълим стандартлари яхлитлигини таъминлаш, битирувчиларни тайёрлашда таянч ва касбий компетенцияларни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ҳозирги глобаллашув даври меҳнат бозори кадрлардан бир вақтнинг ўзида бир нечта турли масалаларнинг ечимини топишга эришиш, ўз фаолиятида инновацион янгиликларни, ноодатий ғояларни қўллаш олиш малакасига эга бўлишни талаб этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 7 августдаги “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз

бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 466-сонли қарори, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 4 сентябрдаги “Профессионал таълим муассасалари учун ўқитиш материаллари тўпламларини яратишни ташкил этиш тўғрисида”ги 465-сон буйруғи каби меъёрий ҳужжатларда намунавий ва ишчи ўқув дастурларининг компетенциявий ва инновацион ёндашувларидан фойдаланиш асосида ишлаб чиқилиши назарда тутилган [1; 2].

Бу борада профессионал таълим муассасаларида ўқув дастурлари, ишлаб чиқариш ва дипломолди амалиёти, ишчи амалиёт, ишчи дастурларини ишлаб чиқишда педагогларга методик тавсия

бериш доирасида услубий тавсиялар, йўриқномалар таклиф этилмоқда.

Дипломолди амалиёти профессионал таълим муассасалари ўқувчиларида лойиҳалаш, танқидий-таҳлилий ёндашиш, креативлик каби қобилиятларни ривожлантириш имкониятини берувчи таълим олиш даври ҳисобланади.

Профессионал таълим тизимидаги дипломолди амалиёти ўқув ва ишчи дастурларининг янги модели ва мазмунини компетенциявий ёндашувлар асосида ишлаб чиқиш, такомиллаштириш профессионал таълим даражаси (бошланғич, ўрта ва ўрта махсус)га мувофиқ битирувчиларга белгиланган малака талаблари бажарилиши доирасидаги баҳолаш материалларини оптималлаштиришда белгиланган асосий вазифалардан биридир.

Дипломолди амалиёти ишчи дастури мазмунига диплом иши мавзусидан келиб чиққан ҳолда ўқув режадаги ўзлаштирилиши белгиланган ўқув фан (модули)ларининг мазмуни, диплом амалиётини амалга ошириш тартиби киритилиши назарда тутилади. Дипломолди амалиёти ишчи дастурининг ҳажми ва мазмуни ўқув фан (модули) (назарий, амалий, семинар, лаборатория ва бошқа) мавзулари мазмуни, ажратилган соатлар, ўқитиш натижалари, ўқитиш

натижаларини баҳолаш, билим, кўникмалар, машғулотни ўтказиш жойидан келиб чиққан ҳолда белгилаб бериледи.

Қуйидагиларни дипломолди амалиёти ишчи дастурини тузишда асосий вазифалар сифатида белгиладик:

- дипломолди амалиёти ишчи дастурида ўқув жараёнида олинган назарий билимларни тизимлаштириш ва умумлаштириш асосида мазмунини ёритиб бериш (дипломолди амалиёти учун белгиланган мавзу доирасида);
- ишлаб чиқариш амалиёти жараёнида олинган амалий билимларни тизимлаштириш ва умумлаштириш асосида мазмунини ёритиб бериш;
- дипломолди амалиёти (мавзулари) га ажратилган мустақил таълим мавзулари ва соатини белгилаш;
- дипломолди амалиёти натижаларини баҳолашни белгилаш;
- таълим олувчида дипломолди амалиёти жараёнида билимлар асосида кўникмаларни шакллантиришни белгилаш.

Дипломолди амалиёти соатининг мавзулар кесимидаги тақсимотини режалаштиришда дипломолди амалиёти мақсад ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда амалий дарс соатлари ва мустақил иш соатлари қуйидагича тақсимланиши мақсадга мувофиқ (1-жадвал):

1-жадвал

Дипломолди амалиёти учун таклиф этилган соатлар тақсимооти

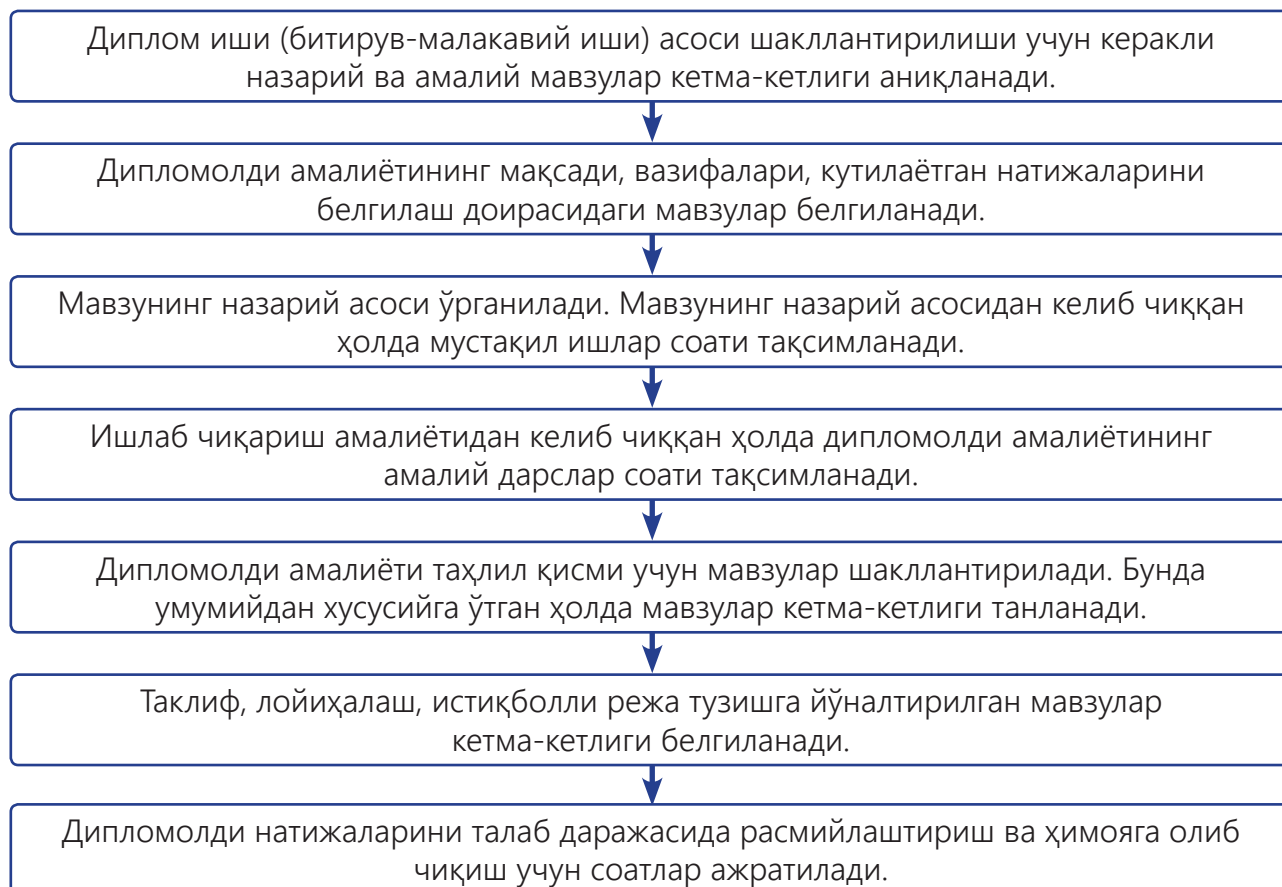
	Умумий соатлар	Фоишлар (100%)
1	Ташкиллаштириш (мавзу танлаш, асосини шакллантириш)	20–25%
2	Асосий босқич (мавзуни таҳлил этиш, ишнинг асосий қисмини ёритиш)	40–45%
3	Яқуний босқич (натижаларни умумлаштириш, хулоса ва таклифлар тайёрлаш)	25–20%
4	Расмийлаштириш ва натижаларни тақдим этиш	10–15%

Шунингдек, дипломолди амалиёти ишчи дастурини ишлаб чиқишда таълим олувчининг индивидуал имкониятлари, таълим муассасасининг ва дипломолди амалиёти олиб бориладиган ташкилотнинг моддий-

техник базасини эътиборга олган ҳолда дипломолди амалиёти ишчи дастурини ишлаб чиқишнинг тавсия этилган кетма-кетлигини қуйидагича белгиладик [3; 4; 5] (2-жадвал).

2-жадвал

Дипломолди амалиёти ишчи режасини ишлаб чиқиш кетма-кетлиги

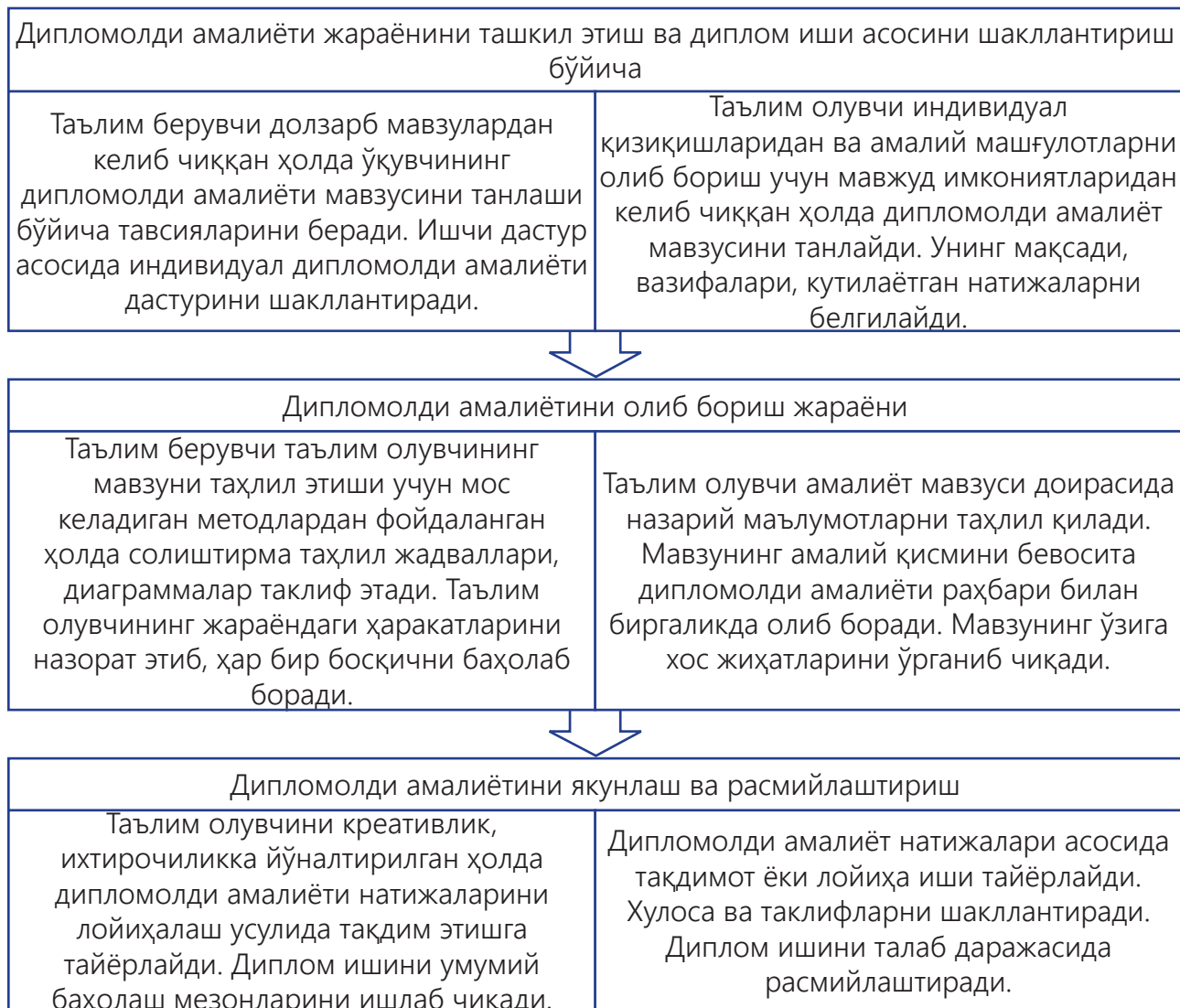
Дипломолди амалиёти уни ташкил этувчи ва кузатиб баҳолаб боровчи педагогдан новаторликни, дипломолди амалиётини тўғри режалаштириш ва ташкил этиш бўйича талабчанлик ва ўз навбатида педагогик ташаббускорлик ва маҳоратни талаб этади (1-расм).

Таълим олувчидан эса таҳлилий асосга эга ва янгиликка интилувчанлик асосида олиб бориладиган изланувчанлик талаб этилади. Яъни бу жараёнда таълим берувчи ҳам, таълим олувчи ҳам маълум

траектория доирасида ҳаракатланиб боради. Ҳар икки шахснинг ўзини-ўзи ривожлантириб бориш жараёни амалга оширилади.

Хулоса ўрнида шунини айтиш мумкинки, дипломолди амалиётига таълим олувчининг келгуси касбий фаолиятида:

- маълум объектни индуктив ва дедуктив тамойилларга асосланиб таҳлил эта олиш;
- маълум жараёнга янгилик кирита олиш;

1-расм. Дипломолди жараён иштирокчилари траекториялари

- ўз ғоялари, лойиҳаларини тақдим эта олиш;
- ихтирочилик қобилиятларини ривожлантириш каби шахсий сифатларини такомиллаштиришга замин ярата оладиган жараён сифатида қараш ўрта бўғин кадрларини тайёрлаш сифати кўрсаткичлари юқорилашига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 7 августдаги “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 466-сонли қарори.
2. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил 4 сентябрдаги “Профессионал таълим муассасалари учун ўқитиш материаллари тўпламларини яратишни ташкил этиш тўғрисида”ги 465-сон буйруғи.
3. arm.tersu.uz.
4. edu.profedu.uz
5. www.google.uz.

ПЕДАГОГЛАРДА МАЛАКА ОШИРИШ ТИЗИМИДА АКСИОЛОГИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АСОСЛАРИ

Дурдона МУСТАФОЕВА,

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари
институти Миллий тадқиқот университети доценти, PhD

Ҳозирги вақтда мамлакатдаги етакчи университетларнинг асосий йўналишларидан бири фаолиятнинг ҳар хил турларида мутахассислар маҳоратини ошириш мақсадида касбий ва мутахассислик кўникмаларини ҳамда уларнинг аксиологик ёндашув асосида компетенцияларини ривожлантиришдан иборатдир. Муаллиф ушбу мақолада малака ошириш тизимида компетентли ёндашув асосида таълим самарадорлигини ошириш йўллари ҳақида сўз юритган.

Калит сўзлар: Аксиология, компетентлик, таълим самарадорлиги, дидактик ёндашув, педагогик компетентлик.

В настоящее время одним из основных направлений ведущих вузов страны является развитие профессионально-специальных навыков и их компетенций на основе аксиологического подхода с целью повышения квалификации специалистов различных видов деятельности. В данной статье автор рассказал о способах повышения эффективности образования на основе компетентного подхода в системе повышения квалификации.

Ключевые слова: Аксиология, компетентность, эффективность обучения, дидактический подход, педагогическая компетентность.

Currently, one of the main directions of the leading universities in the country is the development of professional and specialized skills and their competences based on the axiological approach in order to improve the skills of specialists in various types of activities. In this article, the author talked about ways to increase the effectiveness of education based on a competent approach in the system of professional development.

Key words: Axiology, competence, educational efficiency, didactic approach, pedagogical competence.

Таълим соҳасига тайёрланадиган бошқарувчи малакали кадрлар компетентли ва шахсий-йўналтирилган ёндашувлар асосида бошқарув билими ва малакаларини эгаллашлари биринчи даражали аҳамиятга эга. Бу вазифанинг ҳал қилинишига таълим соҳасида касбий-бошқарув, педагогик, психология ва қадриятли (аксиологик) компетенциясини шакллантиришнинг услубий тизимини мақсадли йўналтирилган тарзда ишлаб чиқиш ва уларни касбий қайта тайёрлаш жараёнига жорий қилиш орқали эришилади.

Ҳар хил турдаги таълим соҳаси раҳбарларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимида компетентли ва шахсий-йўналтирилган ёндашувда

таълимий устуворликлар ўзгаради: диққат-этибор асосан таълимий борлиқда самарали коммуникацияларни уюштириш ва маълумотни бошқаришга, таълим муассасасининг менежментини уюштиришда замонавий назарияга ўтиш, таълим тизимида бошқарувнинг халқаро стандартларини жорий қилишга қаратилиши зарур.

Турли ихтисосликдаги мутахассисларни касбий қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимидаги таълимий жараён билишга оид фаолиятни кенгайтиришга, уларнинг интеллекти ва маданий, маънавий қадриятлари ҳамда ахлоқ меъёрларини фаоллаштиришга, таълим соҳасида замонавий раҳбар шахсининг шаклланишига кўмаклашишга

жалб қилинган. Касбий мажбуриятларни бажаришда хатоларнинг олдини олиш ва бошқарув фаолиятини юқори даражада амалга ошириш учун ҳар қандай даражадаги таълим соҳасидаги раҳбар шаклланган касбий-бошқарув компетенциясига эга бўлиши даркор.

Олий таълим муассасаларида педагоглар малакасини оширишга тайёрлаш амалиётини ўрганишда аниқланган тенденцияларни солиштиришда қуйидагиларга таяниш мумкин:

- жамиятнинг таълим соҳаси раҳбар кадрларини кучайтиришга бўлган замонавий талаблар ва олий касбий таълим муассасасида кадрларни ўқитишга услубий ёндашувлар, назарий асоснинг йўқлиги ўртасидаги;
- педагогларни компетентли ва шахсий-йўналтирилган ёндашув асосида таълим тизимини ривожлантириш зарурияти ва таълимнинг инновацион технологияларини қўллашда мавжуд дидактик йўналтиришлар ўртасидаги зиддиятлар мажмуини ошкор қилиш имконини беради.

Кўрсатилган зиддиятларни барта-раф қилишда психологик-педагогик фан ютуқларини таҳлил қилиш, олий таълим муассасаларида таълим соҳасидаги талабаларнинг компетенцияларини ривожлантириш аҳамиятли бўлади.

Л.М. Митинанинг илмий таърифига мувофиқ, “педагогик компетентлилик билимлар, малака, кўникмалар, шунингдек, шахс фаолиятида, мулоқотида, ривожланиши (ўз-ўзини ривожлантириш)да уларни рўёбга чиқариш усуллари ва йўллари ўз ичига олади”. Л.М. Митина педагогнинг педагогик компетентлиги таркибида иккита тузилмаостини белгилайди: фаолиятли (педагогик фаолиятни амалга ошириш билимлари, кўникма, малака ва

усуллари) ва коммуникатив (педагогик мулоқотни амалга ошириш билимлари, малака, кўникмалари ва усуллари).

Педагогик компетентлилик тузилмаси ва мазмуни тавсифномаларининг фаолиятли аспекти нафақат билимлар, малака, кўникмаларни, балки педагогик жараённи ўтказиш усуллари ҳам ўз ичига олади. Айни вақтда коммуникатив аспект ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқотнинг педагогик шакллари амалга ошириш билимлари, малака, кўникма ва усуллари билан бойдир. Педагогик компетентлиликнинг биринчиси каби иккинчи компоненти ҳам ўзаро алоқадор.

Компетенция билим ва малакалар йиғиндиси бўлмайди, ахир унинг намён бўлиш даражаси шароитга, яъни, педагогик шарт-шароитга боғлиқ. Компетенциянинг бутун рўйхатига эга бўлиш — бу, биринчи навбатда, аниқ шароитларда мавжуд тажрибадан фойдаланиш ва вазиятни тушунишга қодир бўлиш демакдир.

Компетенция педагогнинг ўқувчиларга нисбатан аниқ фаолиятда қўлайлигидан билими, малакаси ва ахлоқий хусусиятларини фаоллаштириш мажмуи ҳисобланади. Ўхшаш компетенциялар айнан педагог фаолиятининг барча касбий турларига тааллуқли ҳисобланади. Умумий компетенциянинг асосийлари қуйидагилардир: мослашиш, ижтимойлашиш, жамиятга жорий қилиш ва шахсий ўз-ўзини рўёбга чиқариш.

Бу маънода замонавий жамоатчилик ва маданий вазиятларда таълимий тактикаларни такомиллаштириш стратегиясини қуйидаги фикр билан таърифлаш керак: умумий компетенцияларни такомиллаштириш ёрдамида тайёрлаш ва тарбиялашнинг сифатли янги даражасига Инсон – Жамият – Табиат тизимларининг уйғунлашган

ўзаро ҳаракатини янгилаш асосида эришилади.

Педагоглар малакасини ошириш тизимидаги асосий вазифа ўз амалиёти ва ўз-ўзини назорат қилиш қобилиятини мустақил идора қилиш бўлиши зарур. Ўз-ўзини назорат қилиш малакасининг зарурий ва етарли шартни қуйидагилар ҳисобланади:

1. Тушунчалар таърифи (замонавий шароитда билимлар ва ҳаракат тажрибаларини тўплаш).

2. Педагогда ахлоқий (аксиологик) қадриятларнинг шаклланиши (педагогнинг бошқа шахслар ва атроф муҳитга муносабати).

3. Ахлоқий стандарт (педагог замонавий дунёда атроф муҳит билан муваффақиятли ўзаро ҳаракатланиши учун ахлоқий малакаларни ишлаб чиқиш).

Ёш педагоглар билан ишлаш учун қуйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

- ёш мутахассисларни касбий-педагогик мослашув даврида психологик-педагогик қўллаб-қувватлаш ва тьюторлик кузатувини таъминлаш;
- ёш мутахассисларни муваффақиятли ва натижали аттестацияга тайёрлаш учун малакаларини оширишни уюштириш;
- замонавийлаштириш шароитида замонавий таълимнинг долзарб масалалари билан таништириш, шунингдек, таълим ташкилотларининг педагогик тажрибалари натижавийлиги билан таништириш;
- ёш мутахассислар тажрибасининг натижавийлигини амалий жиҳатдан тақдимот қилиш учун шароит яратиш;
- ёш педагогларнинг касбий жиҳатдан ўз-ўзини ривожлантиришлари учун портфолио ролини асослаш;
- ёш педагогик ходимларга амалий,

услубий ва психологик-педагогик ёрдам кўрсатиш.

Ёш педагог ходимларни аниқ йўналиш ёки асосий педагогик жараённинг таълимий соҳаси бўйича амалий психологик-педагогик қўллаб-қувватлаш ва тьюторлик кузатуви муҳим аҳамият касб этади. Бунда “Ёш педагог ходимлар амалий фаолиятида таълимий фаолиятнинг психологик-педагогик асосларини амалга ошириш” курси, шунингдек, сессиялар орасидаги даврда мустақил ўзлаштириш ҳам яхши самара беради. Ўқув машғулоти хар доим ишнинг фаол усулларидан фойдаланиш билан ўтказилади: интерактив технологиялардан фойдаланган ҳолда маърузалар, амалий машғулотлар (микрогуруҳларда ишлаш, тест топшириқларини бажариш, проекциялаш, моделлаштириш, консультация-практикумлар). Ёш педагоглар билан ишлашнинг муҳим қисми энг яхши таълимий ташкилотлар базасида стажировка ўташ ҳисобланади.

Шу билан бирга малака ошириш тизимида қуйидаги жараёнлар: баъзи таълим ташкилот (муассаса)лари раҳбарларининг ёш мутахассисларни касбий-педагогик мослаштириш жараёнига етарлича эътибор қаратмасликлари; таълим ташкилот (муассаса)ларида ёш мутахассисларнинг юқори бўлмаган мотивацияси ва нотўлиқ мустаҳкамланиши, уларда аксиологик компетентлик тўлиқ шаклланмаганлигини кузатиш мумкин.

Компетентли-йўналтирилган таълимга ўтишда педагог ходимлар малакасини оширишнинг шахсий-йўналтирилган модели уни ташкиллаштиришга шахсий-йўналтирилган, аксиологик ҳамда технологик ёндашув орқали педагогик ходимлар ва бутун педагогик жамоа компетентлигининг

фаолиятли, коммуникатив ва шахсий аспектларини ошириш имконини беради. Педагогларнинг ҳар бир ажратилган гуруҳда аҳамиятли асосий компетенцияларининг ўсиши акс эттирилган касбий компетентлилик динамикасини таҳлил қилган ҳолда, биз педагог кадрлар малакасини оширишга татбиқ қилинган модел самарадорлиги тўғрисида хулоса қилишимиз мумкин.

Педагогик фаолият ва педагог шахси ривожланишининг бориши тўғрисидаги объектив маълумотни олиш касбий таълим компетентлигига ўтиш ва таълимни замонавийлаштиришни муваффақиятли олиб бориш шарт ҳисобланади.

Компетентли-йўналтирилган таълимга ўтиш босқичида услубий хизмат томонидан қўлланилган бошқарув усуллари мажмуи ва малака оширишни мониторинг қилиш натижасида педагогик фаолиятнинг ривожланишида қуйидаги ижобий ўзгаришлар содир бўлди:

- педагогик жамоа каби ҳар бир педагогнинг алоҳида касбий ривожланиши;
- самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш учун бутун педагогик жамоа ва унинг аъзолари касбий фаолиятининг ривожланиш даражасини кузатиб бориш;
- педагогларнинг типик қийинчиликларини аниқлаш, ҳар бир малакавий тоифа учун касбий педагогик ходимларнинг “Ишлаб чиқариш таълими ўқитувчиси” стандарти асосида малака даражасини (юқори, ўрта, паст) белгилаш;
- услубий хизмат томонидан барча педагог ходимлар учун уларнинг муайян гуруҳга мансублигини инобатга олган ҳолда асосий иш йўналишларини ва ҳар бири учун

индивидуал тарзда ўз-ўзини ривожлантириш траекториясини қуриш;

- муҳандис-педагог ходимларнинг касбий компетентлигини уларнинг шахсий ва касбий тавсифномаларини инобатга олган ҳолда оширишнинг мажмуавий тизимини яратиш;
- услубий ва ижтимоий-психологик хизматларнинг педагог шахсий ривожланишига, у орқали эса бутун таълим муассасасининг педагогик тизимига ва қисман ўқувчиларнинг ижобий ривожланишига таъсир кўрсатиш.

Шундай қилиб, мослашган ривожланувчи шахсий-йўналтирилган муҳитни яратган ҳолда малака ошириш жараёнида педагогларнинг касбида ўз-ўзини ижодий жиҳатдан рўёбга чиқаришлари ва ўқувчиларда компетенциянинг ривожланишига олиб келувчи касбий-аҳамиятли шахсий сифатлар ва қобилиятларнинг ривожланишига кўмаклашамиз:

Таълим технологиялаштиришнинг асосий йўналишларини инобатга олган ҳолда қурилиши зарур, бу педагогик жамоа билан малака ошириш жараёнини махсус уюштиришни талаб қилади, педагоглар малакасини ошириш моҳияти ва бошқарувини тайинлаш педагогик фаолият ва педагог шахсини ривожлантириш, педагогларнинг компетентли-йўналтирилган таълимга ўтишга тайёрлигини шакллантиришдан иборат бўлади.

Компетентли-йўналтирилган таълимга ўтиш босқичида ишлаётган педагогларни қайта тайёрлаш муаммоси долзарбликка эга бўлиши асослаб берилди. Мажбурий тартибда мониторинг асосида малака оширишни ташкиллаштириш педагогларнинг аввал эришган касбий компетентлилик

даражасини, кутилган ўзгаришлар образининг ва янги ҳолатга ўтиш йўлларининг мавжудлигини таҳлил қилишни талаб этади.

Педагогик технологияларни ўзлаштириш орқали турли педагогик стаж ва маълумотга эга бўлувчи педагоглар гуруҳининг малакасини оширишни уюштириш уни ташкил этишга шахсий-йўналтирилган ёндашувни моделлаштириш орқали услубий иш самарадорлигини ошириш имконини бериши, педагоглар малакасини оширишнинг маъмурий бошқарув мониторингини ўтказиш, педагогик фаолият ривожланишининг бориши, педагог шахси тўғрисида объектив маълумот олиш таълимни замонавийлаштиришни муваффақиятли амалга оширишнинг зарурий шarti ҳисобланади.

Малака ошириш жараёнини мониторинг қилиш педагогик технологияларни ўзлаштириш орқали педагоглар малакасини оширишнинг коррекцион ва прогностик йўналишини таъминлаши, касбий таълим сифатини оширишга йўналтирилган педагогик фаолиятнинг ривожланишини муваффақиятли бошқаришнинг зарурий элементи ҳисобланади, чунки педагогик технологияларни ўзлаштириш ўқув жараёнининг такомиллашувига олиб келади.

Педагоглар қийинчилиги ва уларни бартараф этиш учун педагогик технологиялар типологиясининг ўзаро нисбатини аниқлаш; уларнинг шаклланишини таъминловчи педагогик технологиялар ва ўқувчилар компетенциясини солиштириш орқали педагог ходимлар малакасини ошириш мақсадини аниқлаштириш учун воситалар мажмуини такомиллаштириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Ҳар хил даражадаги компетентлиги, стажи ва маълумоти бўлган

ўқитувчилар гуруҳи малакасини ошириш режалари; шахсий-йўналтирилган услубий ишларнинг методик таъминоти, педагоглар ва бутун педагогик жамоани ривожлантиришнинг индивидуал режаларини тузиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилиши педагогларда аксиологик компетентлик ривожлантирилишига янада катта ҳисса қўшиши мумкин. Бу педагогларнинг аксиологик компетентлигини ошириш ва компетенцияларини шакллантиришнинг бошқа йўлларини излаш ва шакллантириш бўлиши мумкин.

Аксиологик компетентлилик даражасининг педагогик жараён самарадорлигига, хусусан, ўқувчи шахсининг ривожланишига ва улар компетенциясининг шаклланишига таъсир кўрсатиши муаммоси чуқур ўрганишни талаб қилади.

Назарий тадқиқотлар ва таълимий амалиёт таҳлилининг кўрсатишича, малака оширишнинг самарадор йўлларидан бири талабалар имкониятига қараб ўқитиш ҳисобланади. Талабалар имкониятларини ташаббус ва ташвиқот қилиш билан боғлиқ қатор илмий ва амалий ишлар мавжудлиги билан бир қаторда педагогни ўқитиш технологиялари, концепциялари ва тамойиллари даражалари ҳам такомиллаштирилиши лозим.

Унинг моҳияти қуйидагилардан иборат:

1) педагог кадрлар малакасини ошириш тизимида фасилитациянинг назарий-методологик ишлаб чиқилмаганлиги ва зарурий ахлоқнинг йўқлигида шахсий-йўналтирилган таълим даражасида педагогнинг ўз-ўзини долзарблаштиришга ортган эҳтиёжи;

2) малака ошириш тизимида таълимнинг меъёрий, технократик модели ва таълимнинг узоқ муддатли самара-

сига йўналтирилган педагогик таълимнинг шахсга йўналтирилиши ҳамда талабаларнинг аксиологик компетентлик тўғрисидаги тушунчаларини ривожлантириш зарурияти;

3) малака оширишнинг педагогик

амалиёти, стандартлари, ўқув дастурларининг таълимий натижалари фуқаролик жамияти ва билимларга асосланган тасаввурлар ўртасидаги объектив зиддиятни ҳал қилиш заруриятдан иборат.

Педагоглар ўз-ўзини назорат қилиш малакасининг зарурий ва етарли шартлари

01

Тушунчалар таърифи

замонавий шароитда билимлар ва ҳаракат тажрибаларини тўплаш

02

Педагогга ахлоқий (аксиологик) қадриятларнинг шаклланиши

педагогнинг бошқа шахслар ва атроф муҳитга муносабати

03

Ахлоқий стандарт

педагог замонавий дунёда атроф муҳит билан муваффақиятли ўзаро ҳаракатланиши учун ахлоқий малакаларни ишлаб чиқиш

Фойдаланилган адабиётлар:

1. <http://lex.uz>. "Таълим тўғрисида"ги Қонун. 16-модда.
2. Инновацион таълим технологиялари / Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. – Т.: "Сано стандарт" нашриёти, 2015. – 81-б.
3. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения: <http://www.vshu.ru/lections>.
4. Канатов А. И., Романова О. А. Система психолого-педагогической поддержки: деятельность психологической службы гимназии. М. 2011. [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://pandia.ru/text/78/250/74161.php>
5. Качимская А.Ю. Организация профессиональной деятельности психолого-педагогического направления: Учебно-методическое пособие – ВСГАО, 2013. 175 с.
6. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
7. <http://fkr.uz/blog/230.html>

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ОХРАНЕ ТРУДА

Баходир СУЛТАНОВ,

соискатель Института педагогических инноваций, переподготовки и повышения квалификации руководящих и педагогических кадров профессионального образования

Бугунги кунда Ўзбекистонда касб-хунар таълими тизими ўз тараққиётининг янги босқичига ўтаётган жамият талабларига мувофиқлаштирилмоқда. Мутахассиснинг касбий компетенциясини доимий равишда ривожлантириш технология ва технологияларнинг ривожланиши билан амалга оширилади. Мақолада келажакдаги меҳнат хавфсизлиги бўйича мутахассиснинг касбий ваколатларини шакллантиришнинг роли ва аҳамияти очиқ берилган.

Калит сўзлар: Касбий, компетенция, меҳнат, ақл, таҳлил, ташкилот, бошқарув, технология.

На сегодняшний день система профессионального образования Узбекистана приводится в соответствие с запросами общества, переходящего к новому этапу своего развития. Непрерывная развитие профессиональной компетентности специалиста актуализировано развитием техники и технологий. В статье раскрыты роль и значение формирования профессиональной компетентности будущего специалиста по охране труд.

Ключевые слова: Профессиональная, компетентность, труд, интеллект, анализ, организация, управление, технология.

One of the global challenges of innovative development is to shape creativity in people. The development of new ideas, the creation of educational and methodological complexes, a creative approach to professional activity, modern approaches to the process of language acquisition play an important role. The article covers issues related to the development of creative competence of students in the vocational education system.

Key words: Professional education, creativity, competence, innovative learning environment, modernization, liberalization.

Общественно-политические и социально-экономические преобразования, происходящие в последние десятилетия в Узбекистане, оказали существенное влияние на действующую образовательную систему. Одной из основных целей профессионального образования является формирование профессиональной компетентности у молодого поколения, целостного восприятия мира, основанного на интеграции знаний о природе, социуме, человеке. Тенденции и ориентиры становления и развития новой системы образования, существенные изменения в педагогической теории и практике ставят перед преподавателями новые цели и задачи. В образовательных учреждениях утверждается принцип

вариативности, дающий возможность педагогическим коллективам выбирать и конструировать педагогический процесс по оптимальным вариантам, внедрять и использовать идеи и технологии обновления и модернизации.

Одним из условий устойчивого социально-экономического развития общества является трудовая активность всех его членов и обеспечение безопасности их жизнедеятельности. Как показывает опыт, ни один вид деятельности (трудовая, интеллектуальная, духовная и др.) не является абсолютно безопасным. Современный человек живет в мире природных, техногенных, социальных и других видов опасностей. Поэтому среди острейших глобальных проблем современной

земной цивилизации наряду с международным терроризмом, военно-политическими и социально-религиозными конфликтами, важнейшее значение приобрели проблемы среды обитания человека — защита работающих от связанных с производством недомоганий, болезней и травм.

Правительство Республики Узбекистан проводит стратегию возрождения и развития Узбекистана, нацеленную на 21 век, путем развития собственной независимой топливно-энергетической базы, увеличения объемов производства сельского хозяйства, расширения выращивания хлебных культур, развития перерабатывающей промышленности, малого бизнеса, подготовки научных и профессиональных кадров.

Все эти задачи осуществляются в условиях разгосударствления и приватизации, перехода предприятий к полной самостоятельности, создании малых и совместных предприятий, производственная деятельность которых осуществляется независимо от форм собственности и хозяйствования, при обязательном соблюдении приоритетного развития социальной сферы.

Правовые реформы, проводимые в настоящее время в Республике Узбекистан, в первую очередь, затрагивают сферу трудовых отношений. Установленные современным законодательством Республики Узбекистан нормы об охране труда, на наш взгляд, отражают идею способствовать достижению основной цели всего трудового права как защитной отрасли согласованию экономических задач и защиты личности, ее прав и свобод в области труда, в том числе, права на труд в безопасных условиях.

Законодательная палата Олий Мажлиса Республики Узбекистан 10 марта 2016 года приняла закон Республики Узбекистан «Об охране труда». Бывший Закон Республики Узбекистан «Об охране труда» был введен в действие 6 мая 1993 году. Учитывая то, что за прошедшие двадцать с лишним лет в нашей стране быстрыми темпами развивается промышленное производство, освоен выпуск десятков видов новой продукции в легкой и тяжелой промышленности, значительно расширился перечень сферы услуг, становится очевидным актуальность принятия Закона в новой редакции¹.

Однако, практика социального развития свидетельствует о том, что для подлинной защиты прав человека создание правовой базы недостаточно. Требуются дополнительные механизмы, обеспечивающие гарантированное соблюдение и защиту прав человека. За годы независимого развития в Республике Узбекистан постоянно совершенствовалась работа существующих структур и создавались новые организации, призванные осуществлять наблюдение и контроль за реализацией прав и свобод человека.

Основополагающим направлением государственной политики в области охраны труда является провозглашенный законодательством приоритет жизни и здоровья работника по отношению к результатам производственной деятельности, а также координация деятельности по охране труда с другими направлениями экономической и социальной политики.

Современный уровень организации и управления производством выдвигает принципиально новые требования

1. О внесении изменений и дополнений в Закон Республики Узбекистан. «Об охране труда», от 22 сентября 2016 года №ЗРУ-410

к разработке подходов обеспечения безопасности технологических процессов, базирующихся на охраны труда. Предмет охрана труда является одним из базовых элементов системы профессиональной подготовки в вузе будущих специалистов по безопасности технологических процессов и производств. Для студентов инженерных специальностей охрана труда является не только учебной дисциплиной, но и профессиональным инструментом анализа, организации, управления технологическими процессами.

В науке накоплен определенный потенциал для решения теоретико-прикладных задач, связанных с проблемой формирования профессиональной компетентности инженерных кадров.

Сложилось противоречие: между объективным запросом рынка труда на профессионально компетентную личность инженера по безопасности технологических процессов и производств, — и недостаточностью научно-методического обеспечения образовательного процесса вуза технологиями профессионально-прикладной подготовки будущих инженеров данного профиля.

Профессиональная компетентность

инженера по безопасности технологических процессов — это системно-личностное образование специалиста, отражающее единство его теоретико-прикладной подготовленности и практической способности применять инструментарий для решения задач производственной и природоохранной деятельности.

Структурными компонентами данной компетентности являются:

- профессионально-гностический (системное мировоззрение и модельное мышление специалиста;
- комплексность освоения системы аниқно-предметных знаний);
- мотивационно-ценностный (доминирующие эгоцентрические мотивационные установки в отношении к природе и условиям жизнедеятельности человека;
- гармоничная система профессионально-личностных ценностей и нормативно-правовых требований безопасности техносферы);
- процессуально-технологический (информационно-компьютерная обеспеченность инженерной и природоохранной деятельности специалиста на основе использования прикладных технологий).

Список использованной литературы:

1. О внесении изменений и дополнений в Закон Республики Узбекистан. «Об охране труда», от 22 сентября 2016 года №ЗРУ-410.
2. Илларионова Г.И. Математическое определение риска для будущих инженеров по безопасности технологических процессов и производств // Актуальные проблемы экологии и безопасности жизнедеятельности: Матер, науч. чт. факультета охраны труда и окружающей среды РГСУ. - М.: РГСУ, 2007. - 0,2 п.л.
3. Бережнова Е.В. Профессионально-педагогическая компетентность как критерий качества подготовки специалиста / Е.В. Бережнова // «Пути повышения качества подготовки специалистов для системы образования»: Материалы Алтынсаринских педагогических чтений. - Костанай, 2006. - С.5-9.

THE USE OF CONTEXTUAL DIGITAL TECHNOLOGY TO IMPROVE STUDENTS' SELF-EFFICACY

Asalxon AZIZOVA,

base doctoral student of the Institute of pedagogical innovations, retraining and advanced training of leading and pedagogical personnel of vocational education

Ушбу мақолада контекстли таълимдан фойдаланиш муҳокама қилинади. Контекстли таълим – бу университет талабалари ўртасида касбий аҳамиятга эга компетенцияларни шакллантиришга ҳисса қўшадиган ва таълим фаолиятини босқичма-босқич касбий фаолиятга айлантиришга имкон берадиган тегишли таълим ёндашуви.

Калит сўзлар: Контекст, ўқитиш, ўрганиш, талаба, услуб, ўқитувчи, рақамлаштириш.

В этой статье обсуждается использование контекстуального обучения. Контекстное обучение – это актуальный образовательный подход, который способствует формированию профессионально значимых компетенций у студентов университета и позволяет постепенно трансформировать образовательную деятельность в профессиональную.

Ключевые слова: Контекст, преподавание, обучение, студент, стиль, учитель, цифровизация.

This article discusses the use of contextual learning. Contextual learning is a relevant educational approach that contributes to the formation of professionally significant competencies among university students and allows for a gradual transformation of educational activities into professional ones.

Key words: Context, teaching, learning, student, style, teacher, digitalization.

Introduction. Digitalization of the process of vocational education is conditioned by the need to adapt the system of vocational education and training to the requirements of the digital economy and digital society, the formation of which is the global trends of our time. Currently, the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated 28.01.2022 No. UP-60 in the development strategy of the Republic of Uzbekistan for further development provides for “further improvement of the system of continuing education, expansion of opportunities for quality educational services, continuation of the policy of training highly qualified personnel in accordance with the modern needs of the labor market” [1], development of curricula and textbooks until 2026. advanced full revision and implementation into practice based on foreign experience.

Dated October 5, 2020, No. UP-6079 On the approval of the strategy “Digital Uzbekistan–2030” [2] and measures for its effective Implementation, ensuring the

implementation of relevant regulatory legal acts of the government, improving the quality of the educational process by increasing the efficiency of the use of digital technologies, Internet resources in the education system is an urgent task for today.

In order to improve the system of vocational education based on advanced foreign experience, training qualified and competitive personnel for the labor market through the introduction of levels of primary, secondary and secondary specialized vocational education, as well as the broad involvement of employers in this process.

The main part. Digitalization cannot be completed without putting into practice the results of innovation, which is carried out in the context of current or future professional activity. In the theory of contextual learning developed by A.A. Verbitsky [3], the issues of step-by-step introduction of students into professional activity are considered, starting with

the subject context, continuing with the organization of imitating (quasi-professional) activities and ending with educational and production work (practice).

Digitalization does not end only with the creation of a new one, but also includes copying a previously created new one with its subsequent transfer to the context of the present. For this reason, there is a problem of recognizing innovations and putting them into practice. Recognition of the new is carried out by comparing and comparing an object or process with an existing image, standard, prototype, provided they are placed in a certain context.

The relevance of the research at the professional and personal level is manifested in the need for students to develop professional education, microbiological, methodological, innovative competencies, creativity and digital thinking, the formation of their digital competencies.

The growth in the use of computers provides great potential in the development of the learning process. Internet, wireless communication, tablet computers and other IT developments provide a revolution in the way of learning in vocational education. Because we know that the Internet is one of the learning tools and learning resources that can be easily accessed. This is a problem that teachers need to solve by directing students to use the Internet more effectively in the field of education.

The introduction of the contextual learning approach in e-learning in relation to the educational achievements of students will be well affected. In addition, based on the interview results, students' perception of using the CTL web blog based on the learning model has a positive

side, favorable for the learning process of organization and management. They are able to assimilate the material and relate it to the latest releases they receive or hear. This makes it easier for them to understand and they are more motivated to learn because of the easy access to information. The impact of digital development on the world of education requires updating in all aspects of education. The results of this study prove that students who study using contextual digital technologies have the best achievements and have intensified their educational activities. In addition, students also feel the positive effect of using, where information about learning materials is more accessible, and this helps them to understand the learning process more easily. Students feel ready to start lectures because they already have initial knowledge about the material they have read using digital technologies. In addition, their motivation to learn and greater curiosity about the material increase compared to the learning process using the lecture method. In conclusion, the use of the contextual learning approach based on digitalization improves the activity and achievements of vocational training students [4]. As part of contextual learning, it is proposed to stimulate students' activity aimed at acquiring knowledge by the following methods. The goal setting method. It is based on the fact that "the best way to teach is to put students in situations in which the goals they are striving for require the acquisition of knowledge and skills that the teacher plans to impart to them" [5]. According to this methodology, the purpose of training may be the acquisition of knowledge or skills. The task of the teacher is to create situations or propose tasks of this type, in solving which students need to "acquire" new knowledge or acquire the necessary

skills, and motivate them accordingly.

The method is project-based learning, which, according to Van Kotze and Cooper, "opens up opportunities for students to rely on their previous experience and knowledge and use information collected from various sources" and allows them to "construct new socially significant knowledge and skills" [6]. When preparing a project, students independently choose a topic and join groups to work, plan project activities, present the results of the work done weekly, discuss, correct the results obtained and prepare a presentation. Students demonstrate ready-made projects to their classmates and teachers, and then participate in a collective discussion and evaluation. The method is research. According to Bevevino, Dangel and Adams, guided by this method, the teacher puts students in situations "that require critical thinking and stimulate the assimilation of basic concepts", and also gives them "the opportunity to express, compare and analyze hypotheses" [7]. Students, relying on previous knowledge and skills, solve the task, and then discuss the solutions obtained, the difficulties encountered in completing the task, and ways to overcome them, and the teacher summarizes the results and presents a new concept. During the research, students take an active part in the process of constructing new knowledge and skills, which are later used in solving new problems and obtaining new knowledge. It can be concluded that contextual learning is an effective educational technology developed on the basis of psychological and pedagogical research, contributing to the educational and cognitive motivation of students, allowing the teacher to stimulate the cognitive activity of students, and students to be in an active, research position. The theory of contextual learning

is relevant both in Russia and abroad, domestic and foreign authors offer similar definitions, which focus on the relationship between educational and professional activities. There are certain differences in the process of implementing contextual learning in different countries, due to the specifics of the educational system, the possibilities of the material base, the requirements that employers and society place on graduates. However, the teaching methods are similar to the research nature of the activity, the orientation to the problematic presentation of the material, the combination of knowledge in a certain area with professional and social contexts.

Conclusion. In conclusion, we can say that, in the process of contextual digital learning technologies, objectively or subjectively new ones are created, which is associated with the past, present and future in the process of imitation-professional (according to A.A. Verbitsky quasi-professional) and educational and production activities of the student.

Learning is carried out by linking the material with the context of real life, so that students can analyze, evaluate and create and apply all this together with digital learning technologies. To increase self-efficacy with the help of contextual digital technologies of students, as well as to solve life problems.

Contextual learning is real, and it works! By including contextualized learning activities in your corporate learning initiatives, you not only build teams ready to work faster, but also ensure that your teams will more effectively assimilate the information they teach.

Research shows that the type of learning environment and teaching method can increase students' self-efficacy. Fendl and Shiel describe a mandatory physics course that measures

the impact of various teaching methods on the atmosphere in the classroom and self-efficacy. The students' answers showed that the format of questions and answers, query-based laboratory classes and conceptual (rather than quantitative) problems had a significant impact on creating a positive attitude in them [8]. In addition to these methods, mixed learning and the use of electronic applications, interactive tasks, training in small groups, when the responsibility for the educational process lies with the students themselves (co-education) affect the increase of self-efficacy. Teaching methods that show a tangible positive result in increasing students' self-efficacy have a common feature — involving students in creative interaction with each other in a calm, comfortable atmosphere. Collaborative learning strategies have a double result: both an increase in self-efficacy and academic performance [9]. Co-educational structures in which students work together and help each other. They also contribute to a more positive self-assessment of abilities and higher academic achievements than individualistic or competitive ones [358, 10]. Successful interventions that develop

and improve self-efficacy beliefs lead to improved academic outcomes as well as future benefits for students in their lives and careers.

Conclusion. In conclusion, we can say that, in the process of contextual digital learning technologies, objectively or subjectively new ones are created, which is associated with the past, present and future in the process of imitation-professional (according to A.A. Verbitsky quasi-professional) and educational and production activities of the student.

Learning is carried out by linking the material with the context of real life, so that students can analyze, evaluate and create and apply all this together with digital learning technologies. To increase self-efficacy with the help of contextual digital technologies of students, as well as to solve life problems.

Contextual learning is real, and it works! By including contextualized learning activities in your corporate learning initiatives, you not only build teams ready to work faster, but also ensure that your teams will more effectively assimilate the information they teach.

Used literature:

1. Указ Президента Республики Узбекистан от 28.01.2022 № УП-60"о новой стратегии развития Узбекистана на 2022-2026 годы.
2. Указ Президента Республики Узбекистан от 05.10.2020 № УП-6079 "Цифровой Узбекистан-2030".
3. Вербицкий, А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход [Текст]: метод, пособие / А.А. Вербицкий. - М.: Высш, шк., 1991. - 207с.
4. Akmil, Auliya. Dkk. Implementasi CTL dalam Meningkatkan Pemahaman Konsep Matematika Siswa.Vol.1 No.1 (2012): Jurnal Pendidikan Matematika Hal.24.
5. Schank R.C., Berman T.R., Macpherson K.A. "Learning by Doing" in C.M. Reigeluth's Instructional Design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory. Vol. II [Elektronnyj resurs] // New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Pub., 1999. – P. 172–180.
6. Lenschow R.J. From Teaching to Learning: A Paradigm Shift in Engineering Education and Lifelong Learning [Elektronnyj resurs] // European Journal of Engineering Education. – Vol. 23. – No. 2. – P. 155–162. – Rezhim dostupa: <https://www.learntechlib.org/j/ISSN-0304-3>.
7. Bevevino M.M., Dengel J., Adams K. Constructivist Theory in the classroom [Elektronnyj resurs] // Clearing House. 1999. – Vol. 72. – No. 5. – Rezhim dostupa: https://www.researchgate.net/scientific-contributions/2013380802_Mary_M_Bevevino (data obrashcheniya: 10.03.2019).

ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Новваль РУЗМЕТОВА,

Доктор философии по педагогическим наукам (PhD),
соискатель института педагогических инноваций, переподготовки и повышения
квалификации руководящих и педагогических кадров профессионального образования

Мақолада масофавий эркин фойдаланиш шароитида касбий таълим тизимида ўқув машғулотларини тайёрлаш ва ўтказиш масалалари кўриб чиқилади. Ўқитувчини замонавий педагогик технологияларни эгаллаши ва танлашига тайёрлаш масалалари ёритилган. "Inverted class" таълим моделига алоҳида эътибор берилди.

Калит сўзлар: Электрон таълим, масофавий таълим технологиялари, онлайн фаолият, таълим технологиялари, аралаш таълим, "айлантирилган синф", касб-хунарга тайёргарлик алгоритми.

В статье рассмотрены вопросы подготовки и проведения учебных занятий в системе профессионального образования в условиях удаленного доступа. Освещены вопросы подготовки педагога к занятию и выбору им современной педагогической технологии. Особое внимание уделено образовательной модели «перевернутый класс».

Ключевые слова: Электронное обучение, дистанционные образовательные технологии, онлайн-занятие, образовательные технологии, смешанное обучение, «перевернутый класс», алгоритм подготовки к занятию.

The article deals with the issues of preparing and conducting training sessions in the system of vocational education in conditions of remote access. The issue of preparing a teacher for a lesson and choosing a modern pedagogical technology are highlighted. Particular attention paid to the educational model "flipped classroom".

Key words: E-learning, distance learning technologies, online class, educational technologies, blended learning, "flipped classroom", class preparation algorithm.

Современная педагогическая практика, связанная с необходимостью проведения учебных занятий с применением информационных технологий, требует серьезного внимания к организации образовательного процесса. К сожалению, до настоящего времени нет научно обоснованных и отработанных алгоритмов проведения занятий в системе онлайн в течение целого учебного дня при взаимодействии педагога и обучающегося, которые могли бы минимизировать неблагоприятное влияние на здоровье участников образовательного процесса применяемых информационных технологий. При этом многочисленные исследования подтверждают, что бесконтрольная работа на компьютере (взаимодействие с электронным ус-

тройством) приводит к выраженному утомлению организма обучающихся, т.к. она связана со зрительным, статическим, умственным и психологическим напряжением.

В связи с этим, необходимо строго регламентировать долю онлайн-обучения в структуре дистанционного обучения образовательной организации. Для того, чтобы обучающийся чувствовал себя комфортно на онлайн занятии, а само оно было продуктивным, каждая его минута должна быть оправдана и потрачена со смыслом. Педагог во время учебного занятия должен быть спокоен и сосредоточен на содержании занятия и организации взаимодействия с обучающимися, а не на его технической стороне. Для этого к занятиям нужно готовиться,

предусматривая специфику подобного взаимодействия, тренируя собственные навыки обращения с компьютером, периферийным оборудованием, коммуникационными программами.

Образовательная организация в целом и педагоги в частности могут самостоятельно определять набор электронных ресурсов и приложений, которые допускаются в образовательном процессе, рекомендовать для проведения вебинаров, онлайн-консультирования, коллективного обсуждения и коллективного проектирования список инструментов виртуальной коммуникации, а также корректировать расписание занятий с учетом ресурсов, необходимых для реализации программ с применением электронного обучения и дистанционных образовательных технологий [1].

При реализации программ профессионального образования с применением электронного обучения и дистанционных образовательных технологий допускается работа обучающихся в «виртуальных группах», которая происходит при удаленности друг от друга практически всех субъектов образования, в том числе с помощью использования систем видеоконференцсвязи, через информационно-телекоммуникационную сеть «Интернет». Образовательной организации с учетом мнения педагогов предоставлено достаточно много возможностей для организации эффективного образовательного процесса.

Среди прочих, например, определение перечня учебных дисциплин и междисциплинарных курсов, которые могут быть реализованы в онлайн формате, а также тех, которые требуют присутствия в строго определенное время обучающегося перед

компьютером, либо могут осваиваться в свободном режиме; перенос на другой период времени занятий, которые требуют работы с лабораторным и иным оборудованием т.д. Кроме того, важно определить соотношение объема занятий, проводимых путем непосредственного взаимодействия педагогического работника с обучающимися, в том числе с применением электронного обучения, дистанционных образовательных технологий при допустимом отсутствии учебных занятий, проводимых путем непосредственного взаимодействия педагогического работника с обучающимися в аудитории (оптимально 3+/-1); установить продолжительность дистанционных учебных занятий, учитывая продолжительность непрерывного использования в образовательном процессе технических средств обучения [2]. При этом общая продолжительность занятия должна составлять 45 минут, но время нахождения обучающихся перед экраном монитора не должно превышать 30 минут.

Таким образом, удаленное обучение требует изменения форм, методов, технологий преподавания и оценивания, изменения содержания образования. Однако, из всех самых разных аспектов организации образовательного процесса в условиях удаленного доступа главным остается работа преподавателя и мастера производственного обучения по организации и проведению учебных занятий со студентами. По своей сути онлайн-занятие — это обычное занятие, проводимое несколько в иных условиях: в режиме онлайн-трансляции и с использованием электронных и мультимедийных учебных материалов. При этом все основные образовательные функции и подходы, свойственные

обычным занятиям и изложенные выше, сохранены.

Обучающиеся могут видеть и слышать преподавателя, задавать свои вопросы, участвовать в опросах, тестах и т.д. Изменилась технологическая картина учебного онлайн-занятия. Двусторонняя коммуникация при использовании электронных платформ позволяет добиться эффекта и качества непосредственных учебных занятий [3]. Для достижения высокой эффективности учебных занятий в режиме удаленного доступа на подготовительном этапе педагогу системы профессионального образования рекомендуется выполнить несколько шагов.

Шаг 1. Прежде, чем организовывать учебное занятие в удаленном доступе педагогам рекомендуется создать или актуализировать имеющиеся у него в электронном виде учебно-методические материалы для реализации электронного обучения: создать простейшие, нужные для обучающихся, электронные ресурсы и задания. При необходимости вносятся изменения в рабочие программы учебных дисциплин и профессиональных модулей с учетом использования дистанционных образовательных технологий и изменений организации образовательного процесса. Для каждой группы студентов по дисциплинам, курсам и практике создаются учетные ведомости.

Шаг 2. Для повышения эффективности онлайн-занятий педагогу рекомендуется продумать, какие наглядные материалы потребуются для объяснения по каждой теме, разработать презентации с выделением основных вопросов. Затем можно создать файловые папки с подборками соответствующих материалов: теоретических и практических материалов,

наглядных изображений, схем, видеофрагментов, контрольных заданий и др. Хорошо, если педагогу удастся создать копилку мультимедийных и наглядных материалов, структурируя папки по тематике. При этом совсем не обязательно делать презентации для каждого своего занятия, можно подобрать готовые материалы открытых образовательных ресурсов; создать облачное хранилище для размещения необходимой общедоступной информации (например, учебных пособий, текущих ведомостей, практических и проверочных заданий, мультимедийных материалов и др.).

Шаг 3. При виртуальном взаимодействии обучающегося с педагогом необходимо особенно тщательно оценить объем и содержание заданий для самостоятельной и проверочной работы студентов. Педагогу необходимо создать банк контрольно-оценочных материалов для электронного контроля. При этом нужно не только подготовить задания, переслать их (или разместить на выбранном ресурсе), проверить и оценить выполненные задания.

Педагогам очень важно своевременно отвечать на вопросы обучающихся и регулярно оценивать их работу с использованием различных возможностей для взаимодействия друг с другом (электронная почта, группа в телеграмме и др.). При этом обучающиеся могут работать в обычных тетрадях, при необходимости фотографировать и отправлять педагогу свои работы, выполнять работу в электронном виде.

На основе анализа результатов обучающихся, педагог может внести необходимые коррективы в календарно-тематический план учебной дисциплины/курса/практики.

Шаг 4. Для более эффективной организации работы по проверке выполненных обучающимися заданий рекомендуется применять доступные методы и инструменты: таблицы и ведомости в формате Word, электронный журнал, Excel и Google формы. Полученные от студентов материалы можно разложить по папкам, созданным для каждой группы, и, в случае необходимости, отправлять обучающемуся по телеграмму или электронной почте. Приемлемый уровень качества преподавания в дистанционном формате может быть достигнут, если педагог использует асинхронный режим обучения и готовые пакетные цифровые решения. В такой модели педагог работает на образовательной платформе и назначает задания, которые проверяются автоматически.

Шаг 5. На основе принятых решений педагогу необходимо определиться с использованием платформ и ресурсов для проведения учебных занятий в удаленном доступе. Это позволит вовлечь максимальное число обучающихся в работу онлайн-занятий. Сегодня в арсенале педагогов и обучающихся имеются доступные для работы платформы: zoom, skype и др. Кроме того, в настоящее время уже собраны базы, которые содержат цифровые информационные ресурсы и рекомендуются к использованию на разных уровнях образования. Для системы ПО такая информация представлена, прежде всего, на официальном сайте Министерства высшего и средне-специального образования Узбекистана, а также на других, рекомендованных Минвуза Республики Узбекистан, общедоступных образовательных интернет-ресурсах.

При реализации образовательных программ или их частей с применением дистанционных образовательных технологий и (или) электронного обучения педагог вправе выбрать подходящие образовательные ресурсы, либо разработать самостоятельно.

Шаг 6. Выбрать педагогическую технологию для удаленного доступа в соответствии с темой, типом и видом занятия. Например, одной из распространенных технологий в настоящее время является технология смешанного обучения в формате «перевёрнутого класса», которая ниже представлена более подробно. При ее использовании основной упор на онлайн-занятиях акцентируется на отработке умений и навыков, приобретении практического опыта, интерактивном консультировании, «отдавая» новый материал на самостоятельное освоение обучающимся. «Перевёрнутый класс» — это одна из моделей смешанного обучения, рекомендуется к использованию в условиях удаленного доступа. Изначально она была использована для обучающихся, которые по тем или иным причинам пропускали занятия. Для них были разработаны и записаны видео-занятия.

Новое определение смешанному обучению как образовательному подходу, который совмещает обучение с участием педагога (лицом к лицу) и онлайн-обучение. Такое обучение предполагает элементы самостоятельного контроля обучающимся пути, времени, места и темпа обучения, интеграцию обучения во взаимодействие и удаленного.

Суть данной технологии в том, что дома обучающиеся изучают теорию, а в классе осваивают и отработывают практические умения и навыки. «Пере-

вёрнутый класс» позволяет потратить на изучение темы ровно столько времени, сколько нужно, чтобы её понять. Обучающийся в любой момент может поставить запись видео-занятия на паузу или перемотать назад. Принцип удалённого просмотра краткой лекции или видео-занятия и лежит в основе «перевёрнутого обучения». На онлайн-занятии педагог должен обязательно взаимодействовать с обучающимися: настроить их на работу, часто обращаться с вопросами, разбирать задания и т.д. При такой модели обучения могут быть использованы групповые и исследовательские задания для обучающихся разного уровня подготовки. Данная технология может быть использована в формате удалённого обучения наряду с традиционным занятием, предполагающим объяснение нового материала непосредственно во взаимодействии [4].

Педагог предварительно проводит отбор материалов, проектирует задания, в онлайн-формате организует работу обучающихся в цифровых средах и с разными цифровыми инструментами. Для повышения эффективности работы используется разнообразный набор цифровых инструментов (системы голосования, QR-кодов и т.д.), современные системы оценивания (критериальное, формирующее). Решающее значение имеют не технологии и содержание, а организация взаимодействия с обучающимися, новые формы групповой работы, система взаимопроверок, проектная деятельность и т.д.

Педагог может оптимизировать учебные задачи и использовать готовые занятия или видео-лекции с любой из доступных цифровых платформ, а также записать свои авторские видео-зая-

тия. Современные образовательные платформы позволяют назначать обучающимся индивидуальные задания и даже строить индивидуальные маршруты обучения. При любом уровне преподавания особое внимание педагог обращает на слабоуспевающих обучающихся. На онлайн-занятии для них должны быть предусмотрены отдельные посильные задания; педагог должен уделить внимание разбору, добиться понимания. Для них необходимо предусмотреть индивидуальные консультации. «Перевёрнутый класс» — это не панацея. Как и у любого метода обучения, у него есть свои плюсы и минусы. Педагог должен продумывать, насколько та или иная тема важна в курсе, насколько эти знания можно «перевернуть». Есть некоторые темы, которые для этого просто не подходят. От обычной классно-урочной системы полностью уйти нельзя. Всё зависит от того, какие возможности педагог видит в «перевёрнутом» обучении, и насколько способны студенты к данному формату обучения. Нужно быть готовым к тому, что не все обучающиеся обязательны. Некоторые могут и вовсе не смотреть лекции. При этом еще и педагогам приходится тратить свое личное дополнительное время на освоение новых навыков.

Например, учиться делать видеоролики или готовиться к занятиям, которые будут полностью состоять из дискуссий или диалогов. Итак, подводя итог вышесказанному, сам алгоритм разработки педагогом онлайн-занятия можно представить достаточно коротко:

1. Уточнение темы занятия (возможно, внесение изменений в календарно-тематический план).
2. Определение типа и вида занятия. Это позволяет составить план и

выделить основные этапы.

3. Постановка целей занятия и проектирование их реализации.

4. Отбор технологий \ методов работы, а также способов представления информации обучающимся (презентация, таблицы, диаграммы, графика, текст и т.д.). Составление основных тезисов по теме занятия в удаленном доступе.

5. Подготовка необходимых материалов, которые понадобятся обучающимся: ссылки на сайты, пособия, электронные книги и др.

6. Разработка заданий для самостоятельной работы по каждой теме. При необходимости подготовка технологической карты и\или инструкций по их выполнению.

7. Корректировка при необходимости, дальнейшего обучения по дисциплине, курсу, практике с учетом достигнутых результатов. Меняются цели и

содержание образования, требования к результатам, появляются новые технические средства и технологии обучения, а учебное занятие, оставаясь основной дидактической единицей образовательного процесса, должно обеспечить развитие качеств выпускника, отвечающих требованиям современного общества; формирование конкурентоспособной личности, способной к жизнетворчеству.

Таким образом, уменьшению вреда, наносимого здоровью участников учебного процесса в связи с применением информационных технологий во многом служит достижение высокой эффективности занятия, которое во многом может быть обеспечена при реализации педагогом системы профессионального образования выше рекомендованных шагов.

Образовательная модель «перевернутый класс»

Список использованной литературы:

1. Астаева С.С. Деятельностный подход в обучении. М.: Высшая школа, 2017. – 394 с.
2. Кларин, М.В. Дидактика 21 века и вызовы современного образования: обращаясь к наследию обще дидактической теории содержания общего среднего образования и процесса обучения. М.В. Кларин // Отечественная и зарубежная педагогика. 2015. № 5. С. 97- 108.
3. Краснова, Л.А. Дидактические концепции содержания образования // Дидактика в современных социокультурных условиях: учеб. пособие / под ред. И.М. Осмоловской. М., 2015. – 314 с.
4. Львовский, В.А. Деятельностный подход к переподготовке учителей. М.: Авторский Клуб, 2017. – 326 с.
5. Осмоловская, И.М. Теоретико-методологические проблемы развития дидактики // Педагогика. 2013. № 5. С. 35-45.

БЎЛАЖАК ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН МУЛЬТИМЕДИАЛИ ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТИШ ВОСИТАЛАРИ

Одил ХАМИДОВ,

Жиззах политехника институти “Профессионал таълим” кафедраси доценти,
п.ф.ф.д (PhD)

Жамиятимизнинг бугунги тараққиёти, ҳаётимиз истиқболи, энг аввало, замон талабларига жавоб бера оладиган юқори малакали мутахассислар тайёрлаш ва уларнинг замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан амалий иш фаолиятида қай даражада фойдалана олишига боғлиқ. Бу муаммолар эса, ўз навбатида, олий таълим муассасаларида таълим шакли ва мазмунини тубдан янгилашни тақозо этади.

Калит сўзлар: Таълим, касбий фаолият, мультимедиа, замонавий ўқитиш воситалари.

Современное развитие нашего общества, перспективы нашей жизни зависят, прежде всего, от подготовки высококвалифицированных специалистов, отвечающих требованиям времени и того, в какой степени они могут использовать на практике современные информационно-коммуникационные технологии. Эти проблемы, в свою очередь, требуют кардинального пересмотра формы и содержания образования в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: Образование, инженерия, мультимедиа, современные средства обучения.

Today's development of our society, the perspective of our life depends, first of all, on the training of highly qualified specialists who can meet the requirements of the time and how well they can use modern information and communication technologies in their practical work. These problems, in turn, require a radical renewal of the form and content of education in higher education institutions.

Key words: Education, professional activity, multimedia, modern teaching tools.

Касбий тайёргарликни модернизациялаш олий таълимнинг узлуксизлигига йўналтирилган ва анъанавий таркиб топган машғулотларнинг аудитория шаклларида мустақил таълимга йўналтиришни ҳамда олий таълим муассасаларида ўқитишнинг янги шакл ва воситаларини яратишни шарт қилиб қўймоқда. Мультимедиа замонавий ўқитиш воситалари ана шундай воситалардан биридир. Олий таълим муассасаларида талабаларни бўлажак касбий фаолиятга тайёрлаш жараёнида тизимли, яхлит графикли, матнли, рақамли, нутқли, мусиқали, видео, фото ва бошқа ахборотлар магнит ва

оптик ташувчиларга жойлаштирилган, шунингдек, компьютер тармоғида чоп этилган электрон нашрлар фаол қўлланилиб келинмоқда. Бугунги кунда бундай электрон нашрларнинг қуйидаги турлари фарқланади:

- 1) босма эквивалентли мавжудлиги бўйича: босма нашр, мустақил нашр;
- 2) асосий ахборот табиати бўйича: матнли, тасвирли, товушли, мультимедиа нашр, дастурий маҳсулот;
- 3) мақсади бўйича: расмий, илмий, илмий-оммабоп, меъёрий, ўқув, бадиий нашр;
- 4) тарқалиш технологияси бўйича: локал, тармоқли ва аралаш нашр;

5) фойдаланиш ва ўзаро таъсирлашуви бўйича: интерактив ва интерактив бўлмаган;

б) даврийлиги бўйича: даврий, сериалли, давом этувчи, янгиланадиган;

7) тузилиши бўйича: бир томли, кўп томли нашр, электрон сериалли.

Мультимедиали замонавий ўқитиш воситаси — бу аниқ таълимий масалаларни ҳал этиш учун турли хил ахборотлар (видеомаъруза, махсус

видеороликлар, аудиоматериаллар ва бошқалар) тенг ҳуқуқли ва ўзаро боғлиқ ҳолда иштирок этадиган ўқув, мустақил, янгиланадиган, интерактив нашрни ўз ичига олган касбий тайёргарликнинг ахборот-методик воситаси.

Мультимедиали замонавий ўқитиш воситалари касбий тайёргарликнинг ахборот-методик воситаси сифатида турли асосларга кўра таснифланиши мумкин (1-жадвал).

1-жадвал

Мультимедиали замонавий ўқитиш воситаларининг таснифи

Типлари	Кўринишлари
Ўқув-назарий	Мультимедиали электрон дарсликлар, мультимедиали электрон ўқув кўлланмалар, мультимедиали электрон маърузалар курслари
Ўқув-амалий	Мультимедиали электрон хрестоматиялар, мультимедиали электрон практикумлар, мультимедиали электрон масала ва машқлар тўпламлари, мультимедиали электрон альбомлар, мультимедиали электрон атласлар
Ўқув-методик	Мультимедиали электрон услубий йўриқномалар, мультимедиали электрон ўқув-маълумотнома нашрлар, мультимедиали электрон ўқув изоҳли ёки атамашунослик луғатлари, мультимедиали электрон ўқув-библиографик маълумотномалар

Мультимедиали замонавий ўқитиш воситаларининг юқорида келтирилган тип ва кўринишларини техника йўналиши олий таълим муассасаларида “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси” умумкасбий фанини ўқитишда бўлажак профессионал таълим ўқитувчиларини касбий фаолиятга тайёрлашнинг ахборот-методик воситаси сифатида қараб чиқамиз [1; 2].

Ўқув-назарий мультимедиали замонавий ўқитиш воситалари тизимлаштирилган назарий билимларни ўзида сақлайди, талабаларда умуммаданий ва касбий компетенцияларни шакллантириш мақсадида улар томонидан

ўзлаштирилиши лозим бўлган таълим дастурларида кўрсатилган фаолият турларини белгилаб беради.

Мультимедиали электрон дарслик таянч назарий билимларни тизимли баён этиш ва уларнинг талабалар томонидан ўзлаштирилиши мақсадида ҳамда чоп этилган дарслик билан таққослаганда тубдан янги ўқув материалларини ўз ичига олади. Давлат таълим стандарти талабларига мувофиқ, аниқ фан дастури таълим дастури доирасида аниқланади. Электрон дарслик таркибига интерактив элементларнинг киритилиши эса таълим олувчиларнинг билиш фаолиятини рағбатлантиради.

Мультимедиали электрон дарслик касбий фаолиятга тайёргарликни диалог шаклда олиб боришга имкон беради. Бунда таълим олувчи билимларни саволлар бериш, турли фикрларни айтиш ва бошқа жараёнларда ўзлаштиради. Мультимедиали электрон дарсликда тақдим этилган назорат тестлари эса таълим олувчиларга ўзлаштирилаётган билимларни мустақил текшириш имконини беради.

Мультимедиали электрон ўқув қўлланма аниқ фан бўйича мавжуд чоп этилган нашрларни тўлдирувчи назарий ахборотлар мажмуаси (матнлар, расмлар, аудио ва видеоматериаллар)ни ўз ичига олади.

Мультимедиали электрон ўқув қўлланмалар касбий тайёрлашни индивидуаллаштиришни сезиларли кучайтириш имконини беради. Яъни ҳар бир талаба ўзига қулай суръатда ишлайди ва зарур бўлганда таянч ўқув материалига қайтиши мумкин бўлади. Бундан ташқари, мультимедиали электрон ўқув қўлланмадан фойдаланиш тезкор қайтар алоқани, ўз-ўзини бошқаришни, ўз-ўзини назорат қилиш ва ўқув фаолиятини коррекциялашни таъминлайди, шунингдек, босқичма-босқич ўқув фаолиятини бошқаришни амалга ошириш ва оптимал конструкцияланган алгоритмлар асосида уни шакллантиришни таъминлайди.

Мультимедиали электрон маърузалар давлат таълим стандартлари талаблари асосида аниқ тайёрлов йўналиши талабалари учун ишлаб чиқилган бўлиб, ўрганилаётган фан бўлимларининг ўзига хос томонларини акс эттиради ҳамда текшириш топшириқлари, машқлар ва тестларнинг кўп вариантлик, кўп даражалилик ва турли-туманлигини таъминлайди.

Мультимедиали электрон маъруза-

лардан янги мавзуни ўрганишда ҳам, шунингдек, таълим олувчиларнинг олдинги мавзулар бўйича билимини текшириш, янги материални баён этиш билан бирга олиб бориладиган аралаш машғулотда ҳам фойдаланиш мумкин.

Мультимедиали электрон маърузанинг афзаллиги шундан иборатки, унда аниқ мавжуд ҳамда ихчам ва исботланган монологик баён этиш назарда тутилади. Мультимедиали электрон маърузалар нисбатан қисқа вақтда ҳажм бўйича катта ўқув материални тақдим этиш имконини беради, уни узатишнинг тизимлилиги туфайли талабаларда ўрганилаётган ҳодиса ёки объект ҳақида яхлит тасаввур ҳосил бўлади. Мультимедиали электрон маърузаларга график иллюстрацияларни киритиш аудиториянинг фаоллигини оширади ва ҳиссий жавоб реакциясини кучайтиради, талабанинг ўқув мазмунига қизиқишини қўллаб-қувватлайди.

Ўқув-амалий мультимедиали замонавий ўқитиш воситалари аниқ мезонлар бўйича тартибланган, интерактив шаклда баён этилган амалий характердаги ахборотни ўз ичига олади, шунингдек, юқори даражада техник бажарилганлиги, мантиқий ва изчил баён этилганлиги билан фарқланади.

Мультимедиали электрон практикумлар ўрганилган ўқув материалларини мустаҳкамлаш ва билимларни, умуммаданий ва касбий компетенцияларни интерактив методлар билан текшириш учун мўлжалланган.

Талабаларга индивидуал, шунингдек, жуфтликда ёки 4–6 кишидан иборат кичик гуруҳда лойиҳа бажариш тавсия этилади. Бундай лойиҳани бажариш эса ўрганилган ўқув материални мустаҳкамлашни ва билимларнинг ўзлаштирилиш, умуммаданий ва касбий компетенцияларнинг шаклланиш дара-

жасини текширишни, шунингдек, тадқиқотчилик ва қидирув методлари, мунозара, ақлий ҳужум, ролли ва ишбилармонлик ўйинлари, кейс методидан фойдаланишни кўзда тутати.

Талабаларнинг лойиҳалаш фаолияти самарадор бўлиши учун уларга ҳаракатларнинг қуйидаги кетма-кетлигини тавсия этиш мумкин:

а) мавзу, ижрочилар сони, лойиҳанинг мақсад ва вазифаларини аниқлаш;

б) ўрганилган ўқув материалдан илмий-назарий билимларни ажратиб олиш, шунингдек, қўйилган мақсадга эришиш учун ахборотнинг потенциал манбаларни аниқлаш;

в) лойиҳани амалга ошириш ва расмийлаштириш учун лойиҳа топшириқларини ижрочилар ўртасида тақсимлаш;

г) лойиҳа ижрочилари ўртасида олинган натижаларнинг оралиқ муҳокамасини ташкил этиш;

д) лойиҳани расмийлаштириш ва унинг тақдимотини тайёрлаш;

е) қуйидаги мезонлар бўйича ташқи экспертиза хулосаларини олиш: лойиҳа мавзусининг долзарблиги; фойдаланилаётган ахборотнинг аниқлиги; олинган натижаларнинг зарурлиги ва етарлилиги; умуммаданий ва касбий компетенцияларнинг мустаҳкамланиши; лойиҳанинг дизайнлилиги ва кўргазмалилиги.

Мультимедиа электрон масала ва машқлар тўплами талабалар томонидан билимлар, умуммаданий ва касбий компетенцияларнинг ижодий ва фаол эгалланишига, шунингдек, уларни интерактив методлар билан вариатив текширишга имкон беради. Мультимедиа электрон масалалар ва машқлар тўпланининг қуйидаги бир қатор афзалликларини қайд этиш мумкин:

а) иш вақтининг чекланмаганлиги;

б) аудиториядан ташқари иш режими;

в) турли муносабатлар ва реал ҳаётий шароитларда моделлаштириш имконияти.

Техника йўналиши олий таълим муассасаларида “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси” умумкасбий фанини ўқитишда мультимедиа электрон масала ва машқлар тўпланини қўллаш касбий тайёргарликнинг фаолиятли характерини, талабаларда мулоқот, фикрлаш ва ҳаракат усулларининг шаклланишини таъминлайди. Рефлексия натижасида мулоқот усуллари схемалар ва белгили шаклларда мустаҳкамланади. Мультимедиа электрон масала ва машқлар тўплами тайёр ечимлар кўришидаги ўқитишдан фарқли равишда касбий тайёргарлик муаммоларининг гуруҳли (жамоавий) ечимини топишга қаратилган. Уларни муҳокама қилиш жараёнида касбий тайёргарлик шахсий аҳамиятли ва ривожланувчи турларга ажратилади [3;4;5].

Мультимедиа электрон хрестоматиялар махсус танланган ўқув материали предметини ташкил этувчи меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар, бадиий ва илмий асарлар ёки улардан лавҳалар, аудио, видеоматериалларни, шунингдек, талабаларнинг фикрлашини рағбатлантирувчи, аниқ фан ривожланишининг муаммоли ва истиқболли масалаларига диққатни жамлашга имкон берадиган материалларни ўз ичига олади.

Мультимедиа электрон альбомлар ягона ахборот майдонини яратиш мақсадида талаба ёки ўқитувчига ёрдам сифатида яратилган видео ва аудиоматериалларни ўз ичига олади.

Мультимедиа электрон атласлар турли хил объектларнинг видеомате-

риалларини ўз ичига олади. Олий таълим муассасаларида иллюстратив материал сифатида намоёни қилинадиган илмий-оммабоп фильмлардан фарқли равишда, мультимедиали электрон атлас мазмуни бўйича бутунлай ўқув дастурига мос келади. Унда асосий тушунчалар, аниқ ажратилган таърифлар берилган, ҳар бир шакллантирилган ҳолатлар тушунтирилади.

“Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси” умумқасбий фани негизида талабаларни касбий тайёрлаш жараёнида мультимедиали атласлардан фойдаланишнинг қуйидаги бир нечта вариантлари мавжуд:

а) ҳаёт фаолияти хавфсизлигини таъминлаш ва меҳнат муҳофазасига оид масалаларни мустақил ўрганиш;

б) мазмунни ўқув диалоги ёки ташкилий-фаолиятли ўйинлар жараёнида ўқитувчи билан биргаликда ўрганиш;

в) ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси бўйича йўриқнома ўтказувчи масъул шахс изоҳлари билан ишлаб чиқаришда амалиётни ўташ жараёнида мазмунини ўрганиш.

Масалан, ташкилий-фаолиятли ўйин жараёнида мультимедиали электрон атласлардан фойдаланиш қуйидаги босқичларни кетма-кет амалга оширишни кўзда тутати:

а) ўқитувчи билан биргаликда муаммоли вазиятларни, яъни ўйин мақсади, мазмуни, метод ва воситаларини, ижодий гуруҳ таркибини аниқлаш;

б) муаммони шакллантириш, яъни зиддиятни фаоллаштириш, мақсад ва фаолият турларини жамоавий муҳокама қилиш, ижодий гуруҳларни яратиш;

в) ижодий кичик гуруҳлар бўйича ишлаш, яъни жамоавий ва индивидуал позицияни ишлаб чиқиш, иш жараёнини назорат қилиш ва тузатишлар киритиш.

г) умумий муҳокама, яъни ҳар бир

гуруҳ позициясини ҳимоялаш (позицияни илмий аргументлаш, ҳимоя қилиш ёки уни ўзгартириш);

д) рефлексияни ташкил этиш. Рефлексия жараёнида гуруҳнинг ҳар бир аъзоси, шунингдек, бутун жамоанинг билиш ва коммуникатив фаолияти таҳлил қилинади. Таҳлил асосида мақсад, мазмун ва методлар, фаолият воситалари ва унинг натижалари мослиги аниқланади. Жамоавий фикрлаш асосида ҳар бир иштирокчи фаолиятнинг аҳамиятини англайди, муносабатлар тизимида шахсий ўрнини аниқлайди, атроф-олам билан ўзаро таъсирлашув усулларини англайди.

Ўқув-методик мультимедиали замонавий ўқитиш воситалари ўқув фанини мустақил ўрганиш учун тартибланган ўқув материални, интерактив шаклда баён этилган билимларни мустаҳкамлашнинг амалий шакллари ва методикасини ўз ичига олади.

Мультимедиали электрон услубий йўриқнома талабалар мустақил ўрганиши ва билимларини текширишга тайёргарлик кўриш учун мўлжалланган ўқув материалдан иборат.

Мультимедиали ўқув-маълумотнома нашрлари илмий ва амалий таснифдаги қулай жойлашган гиперҳаволалар орқали талабаларни ўқитиш учун мўлжалланган қисқа ахборотларни ўз ичига олади. “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси” умумқасбий фани бўйича мультимедиали ўқув-маълумотнома нашрлари мазмуни бутун технологик жараённи қамраб олган ва талабаларни ривожлантиришга йўналтирилган.

Мультимедиали электрон ўқув изоҳли ёки атамалар луғатлари ўқув мақсадлари учун тузилади, аниқ бир ўқув фани бўйича билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш учун мўлжалланган.

Ўқув-библиографик маълумотномалар аниқ бир муаммо бўйича тартибланган библиографик маълумотлар тўпламини ўз ичига олади ва ўқув материалларини ўрганиш, ўзлаштириш ва мустақамлаш бўйича талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этиш учун мўлжалланган.

Юқорида қайд этилганлардан келиб чиққан ҳолда хулоса сифатида шуни таъкидлаш мумкинки, мультимедиа замонавий ўқитиш воситаларини техника йўналиши олий таълим муассасаларида “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси” умумқасбий фани бўйича ўқув жараёнида қўллаш қуйидагиларга имкон беради:

- вербал ва кўрғазмали-ҳиссий ахборотларнинг интеграцияси воситасида ўқув материали билан самаралироқ ишлаш, рангли графика, анимация ва гиперматнларни овоз билан бирга қўллаш талабаларда қуйидаги мотивацияларни ривожлантиришга имкон беради: мақсадли (“мен буни билишим керак, бу топшириқ ва машқларни бажара

олишим керак”); когнитив (“мен янги билимларни оляпман ва уларнинг шаклланиш жараёнида иштирок этапман”); праксиологик (“мен ҳам янги билимларни олишдан, ҳам янги ўқув материалларини ўрганиш жараёнидан қониқиш ҳис қиляпман”); аттитюдли (“менга ўқиш қизиқарли”);

- интерактив веб-элементлар, гипер-иловаларни жойлаштириш электрон кутубхоналар ёки таълимий сайтлардаги қўшимча адабиётлар билан гипералоқа ўрнатиш орқали ўқув материалини ўрганишнинг ночизиқлигини таъминлаш;
- ўқув материалини ўрганиш учун сарфланадиган вақтни касбий тайёрлаш натижаларининг тизимли мониторингини олиб бориш ва ҳар бир талаба бўйича маълумотлар базасини яратиш орқали тежаш. Бу ўқитиш жараёни динамикаси ва қонуниятини аниқлаш ҳамда уни ташкил этиш бўйича амалга ошириладиган ишларни соддалаштириш имкониятини беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисалар ва касб касалликларидан мажбурий давлат ижтимоий суғуртаси тўғрисида”ги Қонун. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: 2008 й., 37-38-сон.
2. Хамидов О.А. “Бўлажак муҳандисларни касбий фаолиятга тайёрлашда мультимедиа технологияси ва воситаларнинг ўрни ва имкониятлари” // Наманган давлат университети илмий ахборотномаси. - Наманган. 2020. -№3. 427-732-бетлар.
3. Хамидов О.А. Замонавий ўқитиш воситаларидан фойдаланиш орқали талабаларни касбий фаолиятга тайёрлаш методикасини такомиллаштириш. п.ф.ф.д.(Phd) дисс. автор. Тошкент-2021 й. 28-б.
4. Хамидов Ж.А. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлашда ўқитишнинг замонавий дидактик воситаларини яратиш технологияси. Монография/ Тошкент-2017 й. 145-б.
5. Хамидов Ж.А. Using Multimedia Technology Problems in Professional Education. Eastern European Scientific Journal /Auris – Verlag.de 2019, №1. 187- 190 стр.

ТЕХНОЛОГИК ЁНДАШУВ — БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА

Камол ЯНГИБАЕВ,

Педагогик инновациялар институти ҳудудий факультети декани,
таянч докторант

Мақолада узлуксиз таълим тизимини модернизациялаш шароитида бўлажак педагогика йўналишидаги профессионал таълим муассасалари ўқитувчисини тайёрлашда олий касбий таълим жараёнига технологик ёндашув мазмуни, зарурияти ва технологик ёндашувнинг касбий тайёргарликни амалга оширишдаги муҳим педагогик вазифалари, зарур жиҳатлари атрофлича таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Таълим, талаба, изланиш, ўқитиш, технология, жараён, сифат, шаклланиш.

В статье подробно анализируются содержание, необходимость и важные педагогические задачи технологического подхода к процессу высшего профессионального образования при подготовке преподавателя будущих педагогических колледжей в условиях модернизации системы непрерывного образования, необходимые аспекты при осуществлении профессиональной подготовки.

Ключевые слова: Образование, студент, исследование, преподавание, технология, процесс, качество, формирование.

The article thoroughly analyzes the content, necessity and important pedagogical tasks of the technological approach to the process of higher professional education in the preparation of the teacher of future pedagogical colleges in the conditions of modernization of the system of continuing education, the necessary aspects in the implementation of professional training.

Key words: Education, student, research, teaching, technology, process, quality, formation.

Олий таълимни модернизациялаш мақсади сифатида технологик ёндашувнинг заруриятини кўриб чиқиш таълимнинг янги парадигмаси фаолиятидаги умумий тенденцияларни аниқлашдан бошланиши керак. Таълим соҳаси XXI асрда инсоният тараққиётининг асосий омили бўлиб ҳисобланади. Инсон ҳаёт фаолиятининг ажралмас таркибий қисми бўлмиш таълим-тарбия унга ҳаёт фаровонлигини таъминловчи шахсий билимлар, касб-ҳунар эгаллаш заруриятини юзага келтиради.

Шунга кўра, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812-сонли Фармонида республикада меҳнат бозори талабаларидан келиб чиққан ҳолда малакали

кадрлар тайёрлаш, халқаро таълим стандартларига асосланган, инновацион илм-фан ютуқларини амалиётга жорий қилишнинг самарали механизмларини яратиш орқали таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш бўйича қатор вазифалар белгиланган¹. Шу билан бирга, профессионал таълим дастурларини Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи (ТХСТ) даражалари билан уйғунлашган ҳолда, ўқув жараёнига Ўзбекистоннинг Миллий квалификация тизими жорий этиш бўйича истиқбол вазифалар аниқ белгиланган.

Ҳар бир таълим муассасаси жамиятнинг малакали меҳнат мутахассисларини тайёрлаш бўйича ўзига хос вазифани бажариш учун яратилган ва шахснинг ўз маълумотини чуқурлаштириш ва ривожлантириш эҳтиёжини қаноатлантиришга қара-

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812-сонли Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.

тилган. Мутахассисларни тайёрлаш сифатини такомиллаштириш йўлларини излаш таълим жараёнини самарали ташкил этиш, таълим ва тарбиянинг янги шакллари яратиш, замонавий ўқитиш воситаларини қўллашни тақозо этади. Профессионал таълим муассасасининг ўқитувчиси касбий-йўналтирилган ўқитиш технологиясини лойиҳалаш ва яратиш методикасини эгаллаганидан сўнг унда қуйидаги педагогик тафаккурлар бошланади: дидактик мақсадларнинг аниқлиги; бўлажак касбий фаолият доирасида ўқитиш, ўқитилаётган материалнинг тушунарлилиги, методик тилнинг тушунарлилиги; талабаларнинг билиш фаолиятларини бошқаришда асосланганлик².

Бу олий таълим муассасаси ўқитиш жараёнини, унинг хусусиятларини ва ўзига хос жиҳатларини ўқитилаётган ўқув фанининг мазмунига мувофиқлаштиришни назарда тутди.

Педагогика йўналишидаги профессионал таълим муассасаларининг бўлажак ўқитувчиларини ўқитишнинг яна бир мураккаблик томони шундаки, улар касбий фаолиятнинг қуйидаги технологик характерини эгаллашлари лозим:

- ўқитиш мазмунининг турли вариантларини ишлаб чиқиш;
- таълим самарадорлигини оширишда ҳозирги замон дидактикасидан фойдаланиш;
- янги ғоялар ва технологияларни амалиётда қўллаш.

Шу сабабли талаба ўқув жараёнида ҳар бир мавзу лойиҳасининг муаллифи ҳам бўлиши керакки, унинг амалиётда қўлланилиши талабанинг касбий лаёқати шаклланишига ҳам ёрдам берсин. Бу ҳолда олий таълим муассасаси ўқитув-

чисининг фаолияти кенг кўламли бўлади:

- аввало, талаба учун таълим соҳасини онгли танлашга шароитлар яратиш, талабанинг ўз олдига қўядиган мақсадларини аниқлаштириш;
- талабага ўз фаолиятини лойиҳалаштиришда ёрдам бериш;
- педагогика йўналишидаги профессионал таълим муассасалари бўлажак ўқитувчиларини ўқитишнинг аниқ воситаларини, услубларини, ўқитиш методларини қўллаш бўйича маслаҳат бериш.

Шу тарзда бўлажак мутахассисларнинг касбий лаёқатини тарбиялаш муваффақиятлироқ кечади. Ҳозирги босқичда олий таълим муассасаси фақат касбий вазифаларни ҳал қилишга тайёр ва қодир бўлибгина қолмасдан, балки инновацион жараёнларни, кенг маънода ижодиёт жараёнларини амалга оширишга тайёр ва қодир бўлган мутахассисни тарбиялашни назарда тутди.

В.А.Сластенин қайд этганидек, олий таълим муассасасининг аъъанавий динамикаси ўзининг мавжуд қонуниятлари, тамойиллари ва ўқитиш методлари билан тарбиявий жараёнларни асослашга ҳар доим ҳам тезкор эътибор беравермайди. Кўпинча янги ўқитиш услублари ва методларининг жорий қилинишини секинлаштиради. Умумий динамика ортиқ даражада назарийлашган бўлиб, ўқитиш методикаси эса ортиқ даражада амалийдир. Назария ва амалиётни аслида ҳам боғлайдиган оралиқ бўғин талаб этилади³. Дидактика вазифасини, афтидан, ўқитиш технологияси ўз зиммасига олиши мумкин бўлиб, у ўқитувчига ўқув фани доирасида дидактик мақсадларга эришиш учун

2. Джураева Б.Р. Формирование педагогической культуры будущих учителей в процессе изучения дисциплин педагогического цикла. – Т.: Фан, 2003. – 177 с.

3. Сластенин В. А., Руденко Н. Г. О современных подходах к подготовке педагога // Педагогика. – 1999. – № 6. – с. 55-62.

профессional таълим муассасалари ўқувчиларининг касбий фаолиятлари кўламида улар билан педагогик ҳамкорлик қилишга имкон беради.

Олий таълим муассасасида ўқитиш технологияларига қизиқиш ортиб бораётганини қуйидаги бир неча сабаблар билан тушунтириш мумкин:

- таълим муассасаси олдида турган вазифаларнинг хилма-хиллиги ўқув жараёнини фақат назарий тадқиқот қилишни ривожлантиришни эмас, балки уни технологик таъминлаш масалаларини ишлаб чиқишни ҳам назарда тутди. Назарий тадқиқотларда назариялар ва концепциялар яратилади, шу билан бир вақтда амалий тадқиқотлар педагогик амалиётнинг ўзини таҳлил қилади, илмий натижаларни жамлайди;
- ўзининг қарор топган ўқитиш қонуниятлари, тамойиллари, методлари билан янги ғоялари, ёндашувлари, ўқитиш методикаларини илмий асослашга ҳар доим ҳам тезкор эътибор беравермайди;
- олий таълим муассасасида педагогикага тизимли-фаолиятли ёндашувни жорий этиш, ўқитиш усулларини такомиллаштириш;
- таълим мақсадларини қўйишда, ўқитиш натижаларини баҳолашда диагностиканинг (ўлчанувчанликнинг) ўсиши;
- ўқитишни экстенсив ташкил этишдан интенсив ташкил этишга ўтиш, яъни педагогика, психология, информатиканинг энг янги ютуқларидан фойдаланиш ва юқори натижаларга эришиш;
- ўқув фаолиятини моделлаштириш, олий таълим муассасасида таълим жараёнларида касбий тажрибани эгаллаш ва бунинг натижаси ўлароқ

талабанинг янги педагогик тафаккури, фаоллиги ва мустақил фаолиятини тарбиялаш зарурлигига асосланган лойиҳаларнинг ортиши;

- ўқитувчилар ва талабаларнинг ўзаро фаолият жараёнлари, методлари ва ташкилий шакллари технологик занжирини, олий таълим муассасасида кафолатланган натижаларни таъминлайдиган ва малакасиз педагог ишининг салбий оқибатларини камайтирадиган эксперт лойиҳалаш имконияти.

Моҳияти бўйича ўқитиш технологияси касбий дидактик тайёргарлик тизимида мустақил билимлар соҳасига эга, у ўқитиш назарияси ва амалиёти билан боғланган. Шундай қилиб, технологик жараён таълим жараёни самарадорлигининг сифат жиҳатидан янги босқичга ўтилишини англатади. Технология бу мода эмас, балки ҳозирги замон илмий-амалий тафаккурининг услубидир. У амалий тадқиқотларнинг, жумладан, педагогик тадқиқотларнинг инсон фаолиятини тубдан такомиллаштиришга, унинг жадаллигини, техник салоҳиятлигини оширишга йўналтирилган⁴.

Бироқ мамлакатда рўй бераётган ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар ҳар бир ўқув фанининг мутахассис касбий фаолиятига кўпроқ йўналганлигини талаб қилади. Меҳнат бозорини шакллантириш босқичида мутахассислар касбий ўзгарувчанлигининг аҳамияти ортиб боради. Шу тариқа улар фаолиятининг йўналишини кенгайтириш зарурати юзага келади.

Катта ахборот ҳажмидан энг аҳамиятлисини танлаш муҳим бўлиб, талабалар ундан турли касбий вазиятларда самарали фойдалана олишлари учун уларнинг фаолиятларига оид билимлар

4. Жумаев М.Э. Янги педагогик таълим ва тарбия мезони. Научные труды семинара. Выпуск-4, Т.,1998,87-90-б.

ва усуллар тизимини шакллантириш лозим. Амалда бу ўрганилаётган курсларда у ёки бу ўқув материали ҳажмини ўзгартириш, касбий фаолият билан боғланган ва ўқув ахборотининг мазмунини тайёрланаётган мутахассиснинг касбига нисбатан мувофиқлаштириш, амалий масалалар ва топшириқларни танлашда ўз ифодасини топиши мумкин. Фақат мана шу ҳолдагина “фанни ўқитиш эмас, балки ихтисосга ўқитиш муҳим” деган тамойилга риоя қилиш мумкин бўлиб, унинг стратегик моҳияти барча фанлар мутахассисларининг касбий билим ва малакаларини шакллантирадиган ҳодисалар ва жараёнларнинг яхлит ўрганилиши учун барча фанларни мақсадга йўналган тарзда мувофиқлаштиришга олиб келади.

Технологик ёндашувда исталган фаннинг вазифалари қуйидагилардан иборат бўлади:

- битирувчининг таълим олиши ва келгусидаги касбий фаолиятига методологик, назарий ва технологик тайёрланишида ҳар бир ўқув фанининг ҳиссасини таъминлаш;
- унинг илмий мазмунидан фойдаланиш эҳтиёжлари ва кўникмаларини тарбиялаш;
- барча фанларни ўрганиш мотивациясини таъминлаш;
- ўқитишга яхлит ёндашув асосида интеграл фикрларни тарбиялаш⁵.

Бунини, айниқса, педагогика коллежининг бўлажак ўқитувчиларини тайёрлашда ҳисобга олиш муҳим. Чунки бу талабаларни аниқ таълим муассасасида яхлит педагогик жараённи амалга оширишга “ўргатишни” назарда тутлади. Анъанавий ёндашув эса дидактик

категорияларни, таълим мазмунини узлуксиз ўрганишга асосланади. Ўқув жараёнида дидактик категорияларнинг ўзаро боғлиқлигини ва ўзаро алоқасини сезиш, унинг тўлиқ манзарасини тасаввур қилишга имкон бермайди⁶.

Ўқитишда технологик ёндашув, аксинча, педагогик далиллар, ҳодисалар, қонуниятлар ва ҳ.к.ларни ўзаро боғлиқликда ва ўзаро алоқада ўрганишни кўзда тутди, бу эса бўлажак коллеж ўқитувчисининг касбий кўникмаларни самарали эгаллаши, унинг дидактик тайёргарлигини ошириш учун шароитлар яратади. Мазкур ҳолда олий таълим муассасаси бошқарувини тизимли ташкил этиш таъминланади.

Шу муносабат билан ўқитувчи етакчи бўлган ўқитиш жараёни ташкил этилишининг асосий хусусиятларини кўриб чиқайлик. Бунда унинг талабага нисбатан, ўз-ўзига нисбатан тутган позицияси ўзгаради. Ўқитувчи шахсга йўналтирилган ёндашув позициясидан туриб фақат кўрғазмали-илмий билимларни ўтказувчи, ахборот ташувчи, меъёрлар ва анъаналарнинг узатувчиси бўлиб эмас, балки талабанинг, бўлажак педагогика коллежи ўқитувчисининг касбий лаёқати шаклланишида ёрдамчи бўлади. Талабанинг билиш фаолиятини бошқариш характери ва мавқеи ҳам ўзгаради, у ўзлаштириш натижасидан, баҳо олишдан ўқитувчи ва курсдошлари билан фаол ўзаро ҳамкорликка ўтади.

Талабаларнинг ўқитувчилик касбини фаоллик билан эгаллашлари учун шароитлар яратилади. Иккинчи характерли жиҳати — олий таълим муассасасида ўзлаштириладиган билимларнинг вазифалари уларнинг эгалланишини ташкил этиш усулларининг ўзгаришидан

5. Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. – С.-Пб.: С.-ПбГУ, 1993. – 63 с.

6. Толипов Ў.К. Олий педагогик таълим тизимида умуммухнат ва касбий кўникма ҳамда малакаларни ривожлантиришнинг педагогик технологиялари. Монография. – Т.: Фан, 2004. – 168 б.

иборат. Ўзлаштириш жараёни энди машаққатли ёд олиш, репродукциялаш бўлмасдан, балки талабанинг изланиши унумли ижодий жараён каби ташкил этилади. Жумладан, анъанавий тизимда ўқув жараёни мазмуни тайёр формаллаштирилган билимлар тизими шаклида, кўпинча битирувчи ишлашига тўғри келадиган касбий вазиятлардан ажралган ҳолда етказилади. Одатда, бу тегишли илмий билимнинг ўқув жараёни лойиҳалашдан иборат бўлган ва реал турмушдаги айрим мисоллар билан кўргазмани қилинадиган маълум қонунлар, назариялар, қоидалар мажмуасидир.

Технологик ёндашув доираларида мутахассиснинг имкониятларини такомиллаштириш ва ривожлантириш мақсадлари ўқув мазмунини танлаш ва тузишга ижодий ёндашувни талаб этади. Гап шундаки, унда фақат маълум ахборотлар ва далилларни ўзлаштириш, фақат назарияларни, қонунларни, қоидалар ва формулаларни ёд олиш, фақат мумкин бўлган барча назарий ва амалий масалалар ва муаммоларни ҳал этиш кўникмаларини ўргатиш эмас, балки, энг аввало, бўлажак касбий маҳорат фаолиятининг унинг қонуниятлари, муаммолари, ўзаро алоқалари ва ривожланиш истиқболлари билан биргаликдаги тарбиявий жиҳатларни амалга ошириш доирасига мансуб бўлган хусусиятлар ажралиб турган жараён устун бўлади. Бу метод яқинлашиш имконини беради. Бу ҳолда биринчи ўринда бўлажак мутахассиснинг касбий фаолиятини лойиҳалаштириш, моделлаштириш ва конструкциялаш талаб этилади. Айтилган фикрлар мутлақо ўқитиш мазмунига муайян билимлар тизими кирмаслигини аниқлатмайди. Бу назарий билим беришни асло инкор

этмайди. Улар йўқолиб кетмасдан, балки бўлажак касбни эгаллаш жараёнида ўрганиладиган объектларни бир тизимга келтиради. Касбий-йўналтирилган ўқитиш технологияси доирасида тайёр билим талабанинг ўзи томонидан ўқув фани лойиҳасини яратиши ва амалга ошириши натижасида “туғилган” ва синтезланган билим билан бир қаторда мавжуд бўлади.

Анъанавий тизимда билим олувчи томонидан бериладиган билимни ёд олиш асосийдир. Ёд олиш деганда, ўқувчининг ўқув материални эгаллашга қаратилган ҳаракатлари мажмуи тушунилади⁷. Бу тизимда ўзлаштириш ва эслаб қолиш жараёнлари, одатда, дарсликни ёки қўшимча адабиётни ўқиш, амалий ва лаборатория ишлари, масалалар ечиш, саволларга жавоб беришдир.

Олий таълимнинг юқорида айтилган ва ўқитиш жараёнини профессионал таълим муассасаси ўқитувчиси касбига йўналтириш билан боғлиқ бош вазифаси ёш кадрларнинг касбий фаолиятга тез киришиб кетишларини таъминлайди ва бўлажак мутахассисларда қуйидагиларни тарбиялашни кўзда тутадиган ўзига хос “ўқув жараёни технологиялари” ривожланишига олиб келади ва бу:

- педагогика йўналишидаги профессионал таълим муассасалари ўқувчиларининг билиш фаолиятини, педагогик ўрни ва ўқув-тарбия жараёнларини бошқаришнинг янги услуби;
- профессионал таълим муассасаларида ўқув жараёни манзарасини ташкил этувчилар динамикасини яратиш учун аналитик, шу билан бирга лойиҳавий-конструктив, технологик фикрлаш билан биргаликда ёрдам берадиган;

7. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1984. – 95 с.

- коммуникатив ва ақлий фаолиятнинг, ижтимоий ва шахслараро ўзаро фаолиятнинг лойиҳалар ва дастурларни биргаликда тузишга йўналтирилган, ўқув-касбий вазият барча компонентларининг ишлашини ва ўзаро боғлиқлигини таъминлайдиган диалогик услуб.

Технологик ёндашув доирасида ўқув материалнинг мазмуни мутахассиснинг касбий лаёқатини тарбиялаш асосида белгиланади. Тушунчалар тизимининг тақсимланиши лойиҳавий фаолият билан динамик боғлиқликда амалга оширилади.

Таълим жараёнида муайян муфассал сюжет содир бўлади: билиш, лойиҳалар устида ишлаш, лойиҳалаштириш, моделлаштириш, яратиш ва тадқиқ қилиш ишлари яхлит, муштарак ҳолда рўй беради.

Талабаларнинг билиш фаолиятларини эгаллашнинг фаол турларини ўз касбини эгаллаш маъносида ташкил этишда талаба ўқитувчи билан бир қаторда фаолият субъекти сифатида намоён бўлади, унинг касбий тарбияланиши эса асосий таълим мақсадларидан бири бўлади. Бу билан бўлажак мутахассисларни ўқитишда кафолатли натижаларга эришиш таъминланади, хизмат вазифаси бўйича мажбуриятларини бажаришларига имкон берадиган, касбий фаолият учун муҳим бўлган билимлар, кўникмалар, малакалар, шахсий сифатлар тарбияланади.

Ўқитувчининг роли ўзгаради. Ўқитувчи билимларнинг якка тартибдаги эгаси бўлмайди. Энди унинг улуши, лойиҳа раҳбари ва ҳамкасблик бўлади. Ўқитишнинг бундай ташкил этилиши тегишли технологияни тақозо этади.

Биринчидан, ҳар бир ўқув фанининг етакчи ўрнини аниқлаш, иккинчидан,

ҳар бир аниқ фан бўйича олинган билимлар асосида ҳал этиладиган энг муҳим касбий вазифаларни аниқлаш; учинчидан, буни ҳисобга олган ҳолда ўқув курсининг мақсадга мувофиқ танланишини, унинг ҳар бир юклама қисми ҳажмининг салмоғини аниқлаш, тўртинчидан, мос амалий масалалар ва топшириқлар тизимини ишлаб чиқиш муҳимдир.

Педагогика фанида ҳозирги вақтда “технология” тушунчасининг мазмуни ҳам ўзгарди: замонавий ёндашувлар учун мавзуга аниқроқ нуқтаи назар хосдир. Жумладан, бугунги кунда айрим олимлар — М.Очилов⁸, Ў. Толипов ва бошқалар технологик нуқтаи назардан “тарбия технологияси”, “ривожланиш технологияси”, “таълимий технологиялар” атамаларини шахсни тарбиялаш ва ривожлантириш соҳасида қўллаш кўпинча ноўриндир, деган фикрда яқдилдирлар. Буни ҳозирги замон педагогикасида шу вақтга қадар шахсни тарбиялашни, ундаги маълум шахсий сифатларнинг шаклланганлигини, шахс тарбияси ва ривожининг бошқа натижаларини баҳолаш мезонлари бир қийматли аниқланмаганлиги билан далиллашади. Гап шундаки, тарбиянинг диагностик мақсадини педагогик фаолият жараёнида унга эришишни диагностик аниқлашнинг имкони йўқ. У ҳолда гап фақат педагогик алоқа ҳақида бориши мумкин, бу эса таълимда шахсга йўналган ёндашувга ҳамда ўқитувчи ва ўқувчилар орасидаги “субъект-субъектлар” ўзаро муносабатларига зиддир.

Шахсга таълим бериш, уни тарбиялаш ва ривожлантиришни бирлаштирадиган “таълимий”, “педагогик”, “ривожлантирувчи” технологияларда ҳам аҳвол шундайлигича қолади. Ўқитишнинг диагностик мақсадини қўйиш, талаба

8. Очилов М., Очилова Н. Ўқитувчи одоби.— Т.:Ўқитувчи,1997.—136 б.

учун зарурий ўқув материалнинг талаб қилинадиган ҳажмини танлашдан бошлаб, талабанинг касбий тайёргарлик сифатини баҳолаш билан тугалладиган “ўқитиш технологияси” долзарблигини инкор этмайди. Бу талабани касбий тайёрлаш мазмунини тузишда, талаба шахсини тарбиялаш ва ривожлантириш жараёнлари истисно этилишини мутлақо англамайдиган яхлит педагогик жараён концепциясига зид ҳам эмас.

Педагог олим М.Очиловнинг⁹ таъкидлашича, ўқитиш технологияси — бу қонунга мувофиқ педагогик фаолият бўлиб, дидактик жараённинг илмий асосланган лойиҳасини амалга оширади ва анъанавий ўқитиш моделларига қараганда натижанинг юқори даражада самарадорлиги, ишончлилиги ва кафолатланганлигига эга. Бу асос бўладиган таъриф, ўқитиш технологияси жараён ва натижа ҳолатларида бўладиган қийматларида модификацияланиши мумкин. Жараён нуқтаи назаридан ўқитиш технологияси биргаликда бир бутун (яхлит) дидактик тизимни ташкил этадиган педагогик жараёнлар, операциялар ва услублар кетма-кетлиги бўлиб, унинг педагогик фаолиятда амалга оширилиши ўқитишнинг кафолатланган мақсадларига олиб келади, яъни таълим жараёнининг ўзгарадиган шароитларида башоратланаётган ўқитиш натижасига эришилишини таъминлайди ва ўқувчи шахсининг яхлит ривожланишига ёрдам беради. Бу ҳолда педагогнинг ўзаро боғланган ҳаракатлари тизими дидактик вазифаларни ҳал этишга ва амалиётда олдиндан лойиҳалаштирилган педагогик жараённи режа асосида, изчил амалга оширишга йўналтирилган бўлади. Ўқитиш технологияси дидактик жараённинг илмий лойиҳасидан иборат бўлиб, унинг қайта тикланиши педагогик

амалларнинг муваффақиятли бўлишини таъминлайди.

Олий таълим муассасасида ўқитиш жараёни бўлажак педагогика йўналишидаги профессионал таълим муассасалари ўқитувчиларини тайёрлашга йўналтирилганлиги ҳисобга олинса, педагогнинг технологик даражадаги фаолиятининг мезонлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш муҳимдир:

- аниқ ва диагностик берилган мақсаднинг мавжудлиги, яъни тушунчалар, операциялар, талабалар фаолиятининг кутилаётган натижалари, бу мақсадга эришиш диагностикаси усуллари каби ўлчаниши;
- мавзуни (материал, касбий вазифалар тўплами ва ҳ.к.) ўзлаштиришнинг етарлича қатъий кетма-кетлиги, мантиқи, муайян босқичларнинг мавжудлиги;
- ўрганилаётган мазмунни билиш ва амалий масалалар кўринишида, асоси ва уларни ечиш усулларини тасвирлаш;
- ўқув жараёни иштирокчиларининг (ўқитувчи ва талабаларнинг, талабаларнинг бир-бири билан) ўзаро фаолияти усулларини кўрсатиш;
- ўқув жараёнининг натижавийлиги нуқтаи назаридан ўқитувчининг энг оптимал ўқитиш воситаларидан фойдаланиши;
- ўқитувчи ва талабаларнинг шахсий вазифаларни амалга оширишларига асосланган фаолиятнинг мотивацияли асосланиши (эркин танлов, креативлик, мусобақалаш, ҳаётий ва касбий маъно);
- ўқитувчининг қоидавий ва ижодий фаолияти чегараларини белгилаш, ягона қоидалардан рухсат этиладиган четга чиқишларнинг кўрсатилиши.

9. Очилов М. Янги педагогик технологиялар. – Қарши: Насаф, 2000. – 79 б.

Санаб ўтилган мезонлар талабалар касбий лаёқатлигининг шаклланганлиги даражасини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқишда асос бўлади. Юқорида айтилган фикрларни умумлаштириб, бўлажак педагогика коллежи ўқитувчилари таълими технологик ёндашувнинг моҳиятини асослаймиз, у қуйидагилардан иборат:

- ўқув жараёнини дастлабки лойиҳалаш ва кейин бу лойиҳани педагогик амалиётда қўллаш олиш имконияти;
- қўйилган дидактик мақсадларга эришилганлик сифатини объектив назорат қилиш имкониятини кўзда тутувчи махсус вазифаларни тузиш;
- ўқитиш технологиясининг тузилиши ва мазмуни яхлитлиги, яъни унинг компонентларидан бирига, бошқаларига тегмасдан туриб ўзгартиришлар киритилишига йўл қўйиб бўлмаслиги;
- ўқитиш технологияси барча элементларининг тўла аниқланган ва қонуниятли боғланишлари билан тақозо этиладиган самарали методлар, шакллар ва воситаларнинг

танланиши;

- ўқитиш жараёнини ўз вақтида ва самарали коррекциялаш имконини берадиган тескари алоқанинг мавжудлиги.

Шундай қилиб, касбий-йўналтирилган ўқитиш технологияси доирасида назарий билимларни ўзлаштириш жараёни, мутахассиснинг касбий кўникмалари ва шахсий сифатларини тарбиялаш талабаларнинг ўқув фани лойиҳасини яратишлари ва амалга оширишлари шароитларида рўёбга чиқиши мумкин. У касбий лаёқатлиликни эгаллаш мақсадларига эришиш воситаси бўлади. Талаба таълимий-касбий дастурнинг барча бўлимлари фаолиятининг билимлари ва усуллари тарбиявий вазифаларни ҳал этиш воситасига айлантириш технологиясига эга бўлади. Технологик ёндашув таълим сифатини ошириш, унинг мазмуни такомиллаштириш ва бунинг натижаси сифатида олий таълим муассасаси битирувчиларининг касбий лаёқатлигини оширишнинг шarti бўлиб қолади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812-сонли Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
2. Джураева Б.Р. Формирование педагогической культуры будущих учителей в процессе изучения дисциплин педагогического цикла. – Т.: Фан, 2003. – 177 с.
3. Слостенин В. А., Руденко Н. Г. О современных подходах к подготовке педагога // Педагогика. – 1999. – № 6. – с. 55-62
4. Жумаев М.Э. Янгича тафаккур таълим ва тарбия мезони. Научные труды семинара. Выпуск-4, Т.,1998,87-90-б.
5. Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. – С.-Пб.: С.-ПбГУ, 1993. – 63 с.
6. Толипов Ў.Қ. Олий педагогик таълим тизимида умуммехнат ва касбий кўникма ҳамда малакаларни ривожлантиришнинг педагогик технологиялари. Монография. – Т.: Фан, 2004. – 168 б.
7. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1984. – 95 с.
8. Очиллов М., Очиллова Н. Ўқитувчи одоби.– Т.:Ўқитувчи,1997.–136 б
9. Очиллов М. Янги педагогик технологиялар. – Қарши: Насаф, 2000. – 79 б.

ЎҚУВЧИЛАРНИ ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ — ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА

Нодира ТОХТАШЕВА,

Педагогик инновациялар, профессионал таълим бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институтининг таянч докторанти

Мақолада ўқувчиларнинг касбий сифатлари шаклланиши ўқитиш жараёнида шахс ижодкорлик фаолиятининг фаоллиги билан тўғридан-тўғри боғланганлиги, профессионал таълим тизимида замонавий ўқитишнинг энг муҳим вазифаси – бу ўқувчиларнинг касби бўйича хабардорлигини шакллантириш учун қулай шарт-шароит яратиш ҳақида сўз юритади.

Калит сўзлар: Профессионал, ижод, креатив, потенциал, педагогик эвристика.

Формирование профессиональных качеств студентов в статье напрямую связано с активностью творческого потенциала личности в процессе обучения. Важнейшей задачей современного преподавания в системе профессионального образования является создание благоприятных условий для формирования у этих студентов профессиональной осведомленности.

Ключевые слова: Профессиональный, творческий, творческий, потенциал, педагогическая эвристика.

The formation of the professional qualities of students in the article is directly related to the activity of personality creativity in the process of teaching. The most important task of modern teaching in the Professional education system is the creation of favorable conditions for the formation of awareness of these students by profession.

Key words: Professional, creative, creative, potential, pedagogical heuristic.

Мамлакатимизнинг ҳозирги ривожини техника ва технология соҳасидаги салмоқли ўзгаришлар билан боғлайдиган бўлсак, у ҳолда айнан шу жиҳат жамиятимизда маълум хусусиятларга эга шахсга эҳтиёжни юзага келтирмоқда. Бу шахс янги ва ўзгараётган шароитларга тез мослашади, доимо даврга мослашишга ва мукамалликка интилади, вужудга келувчи муаммоларни мустақил ҳамда ижодий ҳал этишга тайёр бўлади.

Замонавий адабиётларда “ижод”, “ижодий фаолият” тушунчалари илмий категория сифатида ўрганилаётган бўлса-да, ҳали бу масаланинг тадқиқига комплекс ёндашув етарли даражада шаклланган эмас. Айниқса, бу тушунчаларнинг категориал аппаратини тадқиқ этиш бўйича хорижда муайян ютуқлар қўлга киритилган бўлса-да, мамлакатимизда бу борада кўпгина масалалар ҳали ҳам очиқ турибди. Тўғри, ижод, илмий ижод, касбий таълимда ижодкорлик муаммоси

бўйича О.Файзуллаева, О.Қўйсенов, Ю.Ҳайитова, К.Туленова, А.Азизқулов ва бошқалар муайян тадқиқотларни амалга оширишган. Бироқ улар ижодий фаолиятни ривожлантиришда ўқув амалиётларини ташкил этиш муаммосига атрофлича тўхталиб ўтишмаган.

Шунинг учун мана шундай ҳолатни ҳисобга олган ҳолда педагогика коллежи ўқувчиларида ижодий фаолиятни ривожлантиришда ўқув амалиётларини ташкил этиш методикасини такомиллаштиришга алоҳида эътибор бердик. Тўғри, айрим тадқиқотчи-олимлар шу кунгача ижодий фаолиятни такомиллаштириш борасида ўз фикрларини билдирганлар. Бироқ улар бу тушунчаларнинг ҳам ибтидоси, ҳам натижаси ҳамда муҳим омили манбаига айланган “ижодий фаолиятни ривожлантиришда ўқув амалиётларини ташкил этиш” масаласини назардан четда қолдирган. Ушбу масалага оид муайян илмий фикр билдириш учун, ижодий фаолиятнинг

мазмун-моҳияти, намоён бўлиш шакллари ҳақида ўз қарашларимизни баён қилишимиз зарур. Бу эса, энг аввало, ижод ҳақида фикрларни, талқинларни қиёсий таҳлил қилишни тақозо этади.

В.А.Энгеҗрадт фикрича, “ижод” санъатнинг моҳияти. У худди шу даражада фаннинг ҳам моҳиятидир. Ҳар икки ҳолатда инсоннинг яратиш, яъни ўзлигини намоён қилиш қобилияти муҳимдир. Илмий кашфиёт худди санъат каби ижодкорнинг муайян хусусиятларини ўзида сақлаб қолади ва кейинги ҳаёти давомида бутун инсоният бойлигига айланади¹. Бундан шу хулосага келиш мумкинки, ижод инсоннинг маънавий-руҳий бойлигини ташкил этиб, ўзлигини англашда муҳим манба ҳисобланади. Ўз навбатида илмий тадқиқот ҳам инсон ижодининг маҳсули сифатида инсон қанчалик нозик, қанчалик асосли, қанчалик гўзал бўлса, шунга қараб ўзгариб боради.

Шунингдек, Л.А.Гревцова ижод жараёнининг адекват хусусияти ҳақида сўз юритади: “Ижодий жараён барча ботиний кучлар олий даражада жамланган лаҳзада вужудга келадиган ногаҳон “башорат” тарзида тушунилади. Шунинг учун ҳам Платон ижоднинг асл манбаи билимда эмас, илҳомда деб ҳисоблайди”².

Шу ўринда савол туғилади. Кишидаги ижодий қобилиятнинг ривожланиш даражасини қандай аниқлаш мумкин? Одатда, бу даража инсон қандай муҳитда ўсиб-улғайгани ва мазкур муҳитнинг ижодий камолотига қанчалик кўмаклашгани, индивидуаллигини қўллаб-қувватлагани ва такомилга етказгани билан белгиланади. Ижодий қобилиятни юзага чиқариш ва тарбиялаш масаласи

эса алоҳида субъектив тавсифни тақозо этади.

Ҳар бир бўлажак мутахассиснинг касбий фаолиятида ижодий қобилиятларни намоён қилиши — ўзини камол топтириши ва мақсадини рўёбга чиқариши учун муҳим сифат кўрсаткичи саналади.

Қайд этишимиз жоизки, тайёр кўринишда тақдим этилган ва олинган билим ҳамда кўникмалар ўқитишнинг мақсади ҳисобланмайди, балки креативликни юзага чиқариш, ижодий фаолиятни амалга ошириш учун воситага айлана боради. Негаки, айнан ўқитувчилардан таълим жараёнида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини онгли бошқариш, ёш авлодда ижодкорликни камол топтира олиш талаб қилинади.

Бўлажак мутахассисларнинг касбий-педагогик фаолият натижаларини назорат қилиш мақсад, вазифа ва жараёнлари иш объектига қараб ўзгариб туради ҳамда мониторингига таъсир кўрсатади. Бўлажак мутахассислар касбий-педагогик ижодкорлигини ривожлантириш мезонлари сифатида таянч, умумкасбий ва махсус компетентлик даражалари ҳамда репродуктив, продуктив, қисман изланувчи ва ижодий даражалари муаммоли топшириқлар ва вазифалар орқали аниқлаб борилади. Бунда бўлажак мутахассисларнинг касбий-педагогик ижодкорлигини ривожлантиришнинг педагогик фаолият ва назорат муҳитининг ўзаро алоқаси қуйидагича ўз аксини топади.

Ижодкорлик фаолиятининг қайд этилган характерларидаги умумийлик шундан иборатки, бундай фаолиятнинг дастлабки қатъий схемасини яратиш

1. Энгеҗрадт В.А. Познание явлений жизни. (Сер.Наука), мировоззрение, жизнь – М.:Наука,1985, – 276 с.

2. Гревцова Л.А. Междусубъектная природа творчества в науке, философии и религии: Дис. ... канд. Филос. Наук. – Барнаул, 2005. – 166 с.

мумкин эмас. У индивидуал, чунки янги масалаларни ечишнинг олдиндан маълум аналогияси йўқ. Ижодкорлик фаолиятини амалга оширувчи шахснинг ўзига хослиги мос ҳолда ҳар бир ўқувчи тажрибасининг ўзига хос томони ҳисобланади. Аммо бу ҳолда ижодкорлик учун хос бўлган умумий томонларида намоён бўлади.

Республикада шахс ижодкорлик сифатларини шакллантириш ва ривожлантиришнинг илмий-педагогик ечимлари Ш.С.Шарипов томонидан олиб борилган тадқиқотларда ўз аксини топган.

Олим ўз тадқиқотларида меҳнат таълими машғулотида ўқувчилар дизайнерлик ижодкорлигининг моҳиятини ёритиш ва шу асосда мазмунан такомиллаштиришнинг асосий йўналишларини белгилаб беради. Ижодкорлик ҳамда креативлик қобилиятларининг ўзаро алоқадорлиги масалалари, у билан боғлиқ кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантиришнинг мазмуни, таълим методлари ҳамда педагогик технологияларнинг муаммолари тадқиқ этилган ва ўқувчиларни касбий фаолиятга йўналтириш ишлари самарадорлигини оширишда ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришнинг тутган ўрни белгилаб берилган.

Биз тадқиқотимизда ижодкорликда келтирилган бир қанча таърифлардан келиб чиқиб қуйидаги таърифни ишчи таъриф сифатида қабул қилдик: **Ижодкорлик деганда, инсоннинг борлиқни англашда онгли, мақсадга йўналтирилган фаолияти тушунилиб, унинг натижасида янги, ўзига хос, илгари мавжуд бўлмаган қобилиятидир.**

Биз ижодкорлик тушунчасини бун-

дай таърифлашни ижодий фаолиятга тайёрлаш, фаолиятлилик ғоясига асосланишидан келиб чиққан ҳолда қабул қилдик. Бунинг моҳияти эса Н.Ф.Хорошко томонидан қуйидагича ифодоланади: “амалиёт инсоннинг ҳаётий фаолият тизими ва усулларининг ранг-баранглигини белгилайди, унинг онгини ривожлантиради. Шуни таъкидлаш керакки, янгиликни яратиш жараёнини мустақил ташкил этишни ҳисобга олмасдан туриб, унинг моҳиятини тушуниш мумкин эмас”³.

Энди ишчи таърифдан келиб чиқиб мусиқий ижодкорликни кўриб чиқамиз.

Таълим жараёнида олинган билимлар инсон онгига таъсир этади. Мусиқий ижодкорликни ривожлантиришда мусиқий онг муҳим ҳисобланади.

Мусиқий онг — инсон руҳиятининг юқори даражаси бўлиб, мусиқий маданиятни ташкил этади. Ўқувчилар ўзларининг мусиқий билимлари ва кўникмаларини ўз онгида идрок этмай туриб, амалий-ижодий фаолиятга тайёр бўла олмайди. Шунинг учун ҳам ўқувчи ёшларни мусиқий билимлар билан қуроллантириш зарур.

Педагог олима Б.Караматова ўз тадқиқотида мусиқий-педагогик таълимни такомиллаштириш, ўқувчиларда миллий-мусиқий билимларга бўлган маънавий эҳтиёж ортиб бораётган ҳозирги даврда қадимий мусиқий қадриятларни мактаб таълим-тарбия амалиётига жорий этиш муаммоларини таҳлил қилган.

Аслини олиб қараганда, ижодий таълим ёшларни ижтимоий тажриба билан қуроллантиришнинг алоҳида нуқтаи назари, ўқувчилар фаолиятига, тафаккурига мўлжалланган таълимдир. У ўзидан юқорида турадиган тизимнинг,

3. Хорошко Н.Ф. Формирование познавательных интересов сельских школьников в опытной деятельности.

жамиятнинг ёшларни тарбиялаш соҳасидаги ижодий фаолиятига амал қилади, ўзидан пастки ташкилий тизимларнинг маълумот мазмунини ижодий ўзлаштириш, болаларда ижодий қобилиятларни тарбиялаш ва бунинг заминида ўқув фаоллигини ошириш муаммоларни ўзида қамраб олади.

Таниқли олим Н.А.Муслимовнинг таъкидлашича, ижодкорликни тадқиқ қилиш мустақил таълим олиш ва ижодий индивидуалликни ривожлантириш мақсадида ижодкорлик жараёнларини ташкил қилиш ва бошқаришнинг ижодий жараёни инновацион амалиётда моделлаштириш билан боғлиқ мақбул шакллари аниқлаш имконини беради. Бу ўринда юзага келадиган мураккаблик ижодий ҳамкорлик фаолиятини яхшироқ ташкил қилиш ҳамда бошқариш билан белгиланади, зеро, бунда онгли ижодий индивидуалликнинг тўғридан-тўғри анланмайдиган жараёнлари ҳам шаклланади⁴.

М.Махмутов ижодий фаолиятни бундай тавсифлаган эди: “Ижодий фаолият эвристик фаолият бўлиб, унинг моҳияти муаммони тез тушунишдан, асосий ғоя, тушунчанинг моҳиятини англаб етишдан, ҳаракат усулини тезликда топишдан иборатдир. Бундай фаолият юқори жўшқинлик, субъектнинг объектга катта қизиқиши билан тавсифланади”⁵.

Бўлажак мутахассиснинг ижодий фаолиятда иштирок этишига Ж. Гилфорд, А. Маслоу ва бошқа олимларнинг илмий ишлари бағишланган⁶.

Ижодий фаолиятнинг моҳиятини тавсифлаб, А.В.Петровский ва М.Т.Яра-

шевский унинг психологик белгиларига эътибор қаратишади. Бу талабаларда ижодий жараёнда психик ахлоқий сифатларнинг, эстетик ҳисларнинг, интеллектуал қобилиятларнинг ривожланиши ва билимларни эгаллаши ҳисобланади. Психология нуқтаи назаридан ижодкорлик жараёни — ижодкорликни ривожлантиришнинг методлари, шакллари ва ижодкорликни ривожлантириш воситаларидир⁷.

Таълим олувчи фаолиятининг мақсади ахборот кўринишига эга бўлган ижтимоий тажрибанинг маълум бир қисмини ўзлаштириш эмас, балки билимлардан фойдаланган ҳолда бўлажак касбий фаолиятини амалга ошира билиш ҳамда бутун умри давомида янги билимларни эгаллаб бора олиш қобилиятларини шакллантириш ва ривожлантиришдан иборат бўлади.

Бўлажак мутахассисларнинг ижодкорлигини ривожлантириш учун зарур бўлган шартлар сифатида қуйидагиларни эътироф этиш мумкин:

- ўзлаштирилган ижтимоий тажрибаларни қайта ишлаш, изланувчанлик ва ижодкорлик фаолиятларида намоён бўладиган аниқ фойдаланган касбий йўналтирилганлик, билимларни эгаллаш фаоллиги;
- педагогик фаолиятда кўп учрайдиган ҳар қандай ностандарт вазиятларда мустақил қарор қабул қила олишга, шунингдек, яхлит педагогик жараённинг барча воқеа ва ҳодисаларини, далилларини таҳлил қила билишга асос яратадиган илмий тафаккурни ривожлантириш;
- жамият маданияти ва жаҳон мада-

4. Муслимов Н.А. Касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантиришнинг назарий-методик асослари.: Дис. ... пед. фан. докт. – Т.: 2007. – 275-б.

5. Маматқулов А.Н. Касбий таълимда талабалар ижодкорлигини ривожлантириш. “Замонавий таълим” илмий-амалий оммабоп журнал – Тошкент, 2019. №12(85).11-17 бетлар.

6. Гилфорд Дж. Intelligence, creativity, and their educational implications. 1968.

7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: “Питер”, 2006. – 713.

ниятини эгаллаганлик, таълим олиш жараёнини англаганлик, ўзининг педагогик қобилиятларини такомиллаштириш, ўз-ўзини ривожлантиришга йўналганлик, тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантириш каби кенг доирани ўз ичига олган мустақил таълимни ташкил этиш;

- талабаларни касбий фаолиятга тайёрлашни индивидуаллаштириш орқали ақлий ва амалий фаолиятида ўзининг индивидуал усулларига эга бўлиш имконини берадиган таълимни ташкил этиш⁸.

Ижодкорликни ривожлантириш учун бугунги кунда профессионал таълимда бўлажак мутахассислардан қуйидаги сифатлар талаб қилинади:

- улар юқори даражадаги билим ва касбий кўникмалар асосида;
- педагогик фаолиятни ва ишлаб чиқариш жараёнини таҳлил қила оладиган;
- янги ностандарт ғояларни илгари сура оладиган;
- рационал, замонавий талабларга жавоб берадиган метод ва воситаларни; касбий ва илмий ахборотларни ўзлаштиришнинг янги усулларини амалиётда қўллай оладиган бўлиши лозим.

Ижодкорлик фаолияти узоқ вақт тайёргарлик кўришни, эрудицияни, қобилиятларни талаб қилувчи фаолият ҳисобланади. Ижодкорлик фаолияти – инсон фаолияти асоси, барча моддий ва маънавий бойликлар манбаидир.

Бўлажак мутахассиснинг муваффақиятли ижодкорлик фаолияти гарови зарур ахборотни ўз вақтида танлаб олиши ҳисобланади. Ижодий фикрлар ва фаразларни генерациялашга ундовчи асосий омиллар эҳтиёжлари ҳисоб-

ланади. Бу эҳтиёжнинг сифати билим ва малакалар билан қуролланганлик билан белгиланади.

Ўқувчилар ижодкорлик фаолиятини ташкил қилишда икки ўзаро боғлиқ вазифани эътиборга олиш лозим.

Уларнинг биринчиси – ўқувчилар ижодкорлик фаолиятида мустақил фикрлашни ривожлантириш, билим эгаллашдаги интилувчанлиги, илмий дунёқараши шакллантирилиши; иккинчиси — ўзлаштирилган билимларни таълимда ва амалий фаолиятда мустақил қўллай олишга ўргатиш билан белгиланади.

Айтилганлардан кўриниб турибдики, ўқувчиларни ижодкорлик фаолиятига жалб этиш бир қатор муҳим педагогик масалаларни ҳал этишга имкон беради. Бу профессионал таълимда ўқувчиларни касбий фаолиятга тайёрлаш билан узвий боғлиқ. Чунки мусиқий ижодкорликда ўқувчиларга чолғу асбобларини ўрганишлари учун шароит яратиб бериш даркор. Негаки инсон учун мусиқа асарини ижод қилиш, яхши куйлаш ёки чолғу асбобларини чалиш ўта мураккаб иш ҳисобланади. Бу борада мусиқа саводига эга бўлиши билан бирга, ўзининг туйғулари ва фикрлари дунёсини ифодалаши муҳимдир. Ана шунда ижро этилган ёки ижод қилган санъат асари бошқаларга таъсир эта олади.

Хусусан, мусиқани замонавий педагогик жараёнда қўллаш ўзига хос характер касб этади. Шу ўринда қарама-қаршиликлар юзага келадими, улар ўзига хос педагогик ечимларни талаб этади. Булар қуйидаги муаммолардир:

- таълим тизимидаги ислохотлар, ўзгаришлар ўқувчиларни ижодкорликка ўргатишда ўз аксини топиши,

8. Шарипов Ш.С. Ўқувчилар касбий ижодкорлиги узвийлигини таъминлашнинг назарияси ва амалиёти. Пед. фан. докт. ... дисс. – Т, 2012.–264 б.

таълим-тарбия жараёнида, жумладан, мусиқий таълим-тарбияда ҳам акс этиши;

- мусиқий-назарий билимларни ўзлаштириш бўйича махсус ўқув-методик таъминотнинг саёзлиги, моддий-техник базанинг яроқсизлиги, электрон таълим ресурсларининг камлиги;
- мусиқий-назарий билимларни тизимли тарзда бериш тажрибасининг етишмаслиги ва керакли шарт-шароитларнинг яратилмаганлиги.

Хулоса ўрнида юқоридаги фикр-мулоҳазаларимизни жамлаб профессионал таълим тизими ўқувчиларининг мусиқий ижодкорлик кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантириш йўллари келтириб ўтамыз:

- мусиқий ижодкорлик фаолиятини профессионал таълим муассасаларида бўлажак мутахассисни тайёр-

лаш мақсад ва вазифаларига узвий алоқадорликда, яъни уларнинг касбий кўникма ва малакаларини янада такомиллаштиришга хизмат қилувчи фаолият тури сифатида шакллантириш ва ривожлантириш;

- ўқувчиларда мусиқий ижодкорлик кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантириш борасида профессионал таълим муассасаларида амалга ошириладиган ишлар мазмуни, тузилмаси ва ташкилий асосларини замон талабларидан келиб чиққан ҳолда такомиллаштириш;
- профессионал таълим муассасаларида бўлажак мутахассисларнинг касбий кўникма ва малакаларини янада такомиллаштиришга қаратилган мусиқий ижодкорлик фаолияти намуналарини ўзида акс эттирган услубий тавсиялар ишлаб чиқиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Энгеъградт В.А. Познание явлений жизни. (Сер.Наука), мировоззрение,жизнь – М.:Наука, 1985, – 276 с.
2. Гревцова Л.А. Междусубъектная природа творчество в науке, философии и религии : Дис. ... канд. Филос. Наук. – Барнаул, 2005. – 166 с.
3. Хорошко Н.Ф. Формирование познавательных интересов сельских школьников в опытнической деятельности.
4. Муслимов Н.А. Касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантиришнинг назарий-методик асослари.: Дис. ... пед. фан. докт. – Т.: 2007. – 275 б.
5. Маматқулов А.Н. Касбий таълимда талабалар ижодкорлигини ривожлантириш. “Замонавий таълим” илмий-амалий оммабоп журнал – Тошкент, 2019. №12(85).11-17-бетлар.
6. Гилфорд Дж. Intelligence, creativity, and their educational implications. 1968.
7. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: “Высшая школа”, 1991. – 208 с.
8. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: “Высшая школа”, 1991. – 208 с.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: “Питер”, 2006. – 713
10. Шарипов Ш.С. Ўқувчилар касбий ижодкорлиги узвийлигини таъминлашнинг назарияси ва амалиёти. Пед. фан. докт. ... дисс. – Т., 2012.–264 б.

МУНДАРИЖА

ТАҲРИРИЯТ МИНБАРИ

2

Дунё ареналарида – Янги Ўзбекистон!

О. Салимов

4

Профессионал таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларини узлуксиз касбий ривожлантиришда малака ошириш тизимини модернизациялаш

И. Абдурахмонов

8

Профессионал таълим – рақобатбардош кадрлар тайёрлаш гаровидир

Қ. Абдурахмонов

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ – КЕЛАЖАК ТАЪЛИМИ

Профессионал таълимни бошқариш сифатини таъминлаш учун замонавий раҳбарларни тайёрлаш вазифалари

10

З. Худайбердиев

Ўзбекистонда профессионал таълим тизимини такомиллаштириш йўналишлари

16

Ў. Алижонов

Профессионал таълим — натижалар ва режалар

21

Б. Шойқулов

Профессионал таълим муассасалари ўқувчи-ёшларининг ижодий фаолияти ва иқтидорини ривожлантириш муаммолари

27

С. Ашурова, С. Убайдуллаева

ХАЛҚАРО ТАЖРИБА

32

Жанубий Кореяда профессионал таълимнинг ривожланиши: стратегияси ва тузилмаси

А. Жалалов

35

Германияда профессионал таълим ва тренинглари

Ш. Позилова, А. Ганиева

38

МДҲ мамлакатларида технологик таълим тараққиёти

К. Матякубов

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Профессионал таълим муассасаларига кадрлар тайёрлашда талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш муаммолари

43

З. Исмаилова

Профессионал таълим тизимида дипломолди амалиётларини ташкил этишда ёндашувлар

50

Г. Кадирова

Педагогларда малака ошириш тизимида аксиологик компетентликни ривожлантириш асослари

54

Д. Мустафоева

Методика формирования профессиональной компетентности будущих специалистов по охране труда

60

Б. Султанов

The use of contextual digital technology to improve students' self-efficacy

63

A. Azizova

ИЛМ-ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР

Применение информационных технологий в системе профессионального образования

67

Н. Рузметова

Бўлажак профессионал таълим ўқитувчиларини касбий фаолиятга тайёрлашда фойдаланиладиган мультимедиа замонавий ўқитиш воситалари

73

О. Хамидов

ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ

Технологик ёндашув — бўлажак ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлигини ривожлантириш омили сифатида

79

К. Янгибаев

Ўқувчиларни ижодий фаолиятга тайёрлаш — педагогик муаммо сифатида

87

Н. Тохташева

ЎЗБЕКИСТОНДА – ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ –

2023 йил, 1-сон

Таҳрир ҳайъати раиси
Иброҳим Абдурахмонов

Олий таълим, фан ва инновациялар вазири

Таҳрир ҳайъати раиси ўринбосари
Комилжон Каримов

Олий таълим, фан ва инновациялар вазирининг
биринчи ўринбосари

Бош муҳаррир
Зайниддин Худайбердиев

Педагогик инновациялар институти директори

Таҳрир кенгаши аъзолари:

Рисбай Джураев
Қаландар Абдурахмонов
Қаҳрамон Олимов
Нарзулла Муслимов
Екатерина Артамонова
Санобар Ашурова
Марина Уразова

Муассис:

**Ўзбекистон Республикаси Олий таълим,
фан ва инновациялар вазирлиги
ҳузуридаги Педагогик инновациялар,
профessional таълим бошқарув ҳамда
педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва
уларнинг малакасини ошириш институти**

Манзил:

**Тошкент шаҳри, Олмазор тумани,
Зиё кўчаси, 76-уй.**

Телефон: 71-246-90-37

E-mail: pedagoginnovatsiyalar@edu.uz

Журнал Ўзбекистондаги professional
таълим муассасаларига тарқатилади.

Ижодий жамоа:

Нодир Юсупов
Ҳусан Нишонов
Элмурод Эгамқулов

Дизайнер ва саҳифаловчи
Абдималик Абрайқулов

Журнал Ўзбекистон Республикаси Президенти
Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва
оммавий коммуникациялар агентлигидан
№1591-рақамли гувоҳнома билан 24.04.2022
санасида рўйхатдан ўтказилган.

Адади 1000 нусха. Буюртма №001

ҲУРМАТЛИ ЖУРНАЛХОНЛАР!

“Ўзбекистонда professional таълим”
журнали таҳририяти сизни ўзаро
ҳамкорликка таклиф этади.

Журналимиз саҳифаларида
professional таълим тизимини
ривожлантиришга, ўқув жараёнини
такомиллаштиришга қаратилган
илмий-услубий, таҳлилий мақолалар
нашр этилади.

Professional таълимда қўлланилаётган
инновацион технологиялар, касб-ҳунар
ўрганишга оид методик тавсиялар
ҳақида, шунингдек, жорий этилган
илғор тажрибалар ҳамда тизимда
амалга оширилаётган ибратли ишлар ва
янгиликлар ҳақида ўз фикрларингизни
биз билан ўртоқлашишингиз мумкин.
Ҳурматли professional таълим
фидойилари, устозлар!

Таҳририятимиз сиз билан ҳамкорлик
қилишдан жуда мамнун.
Мақолаларингизни қуйидаги манзиллар
орқали бизга юборинг,
тажрибаларингизни ҳамкасбларингиз
билан бўлишинг!

Телефон: +99871-227-19-24

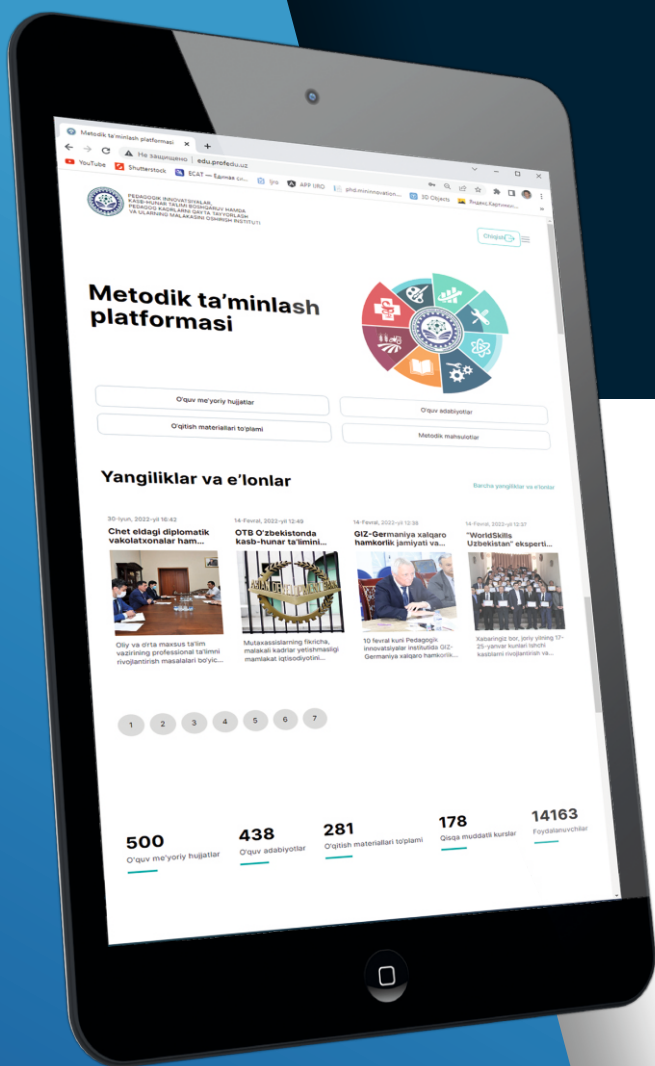
Мобиль: +99898-210-88-58

E-mail: pedagoginnovatsiyalar@edu.uz

Обуна индекси 1396

edu.profedu.uz

Методик таъминлаш платформаси

Платформанинг асосий саҳифалари:

Ўқув-меъёрий ҳужжатлар;
Дарсликлар;
Ўқув қўлланмалар;
Қўшимча адабиётлар;
Ўқитиш материаллари тўплами;
Қисқа муддатли курслар;
Методик тавсиялар;
Методик йўриқномалар;
Видео ресурслар;
Инфографикалар;
Сиз учун фойдали;
Муҳокама учун.

Ушбу ахборот тизими профессионал таълим муассасаларига онлайн методик таъминотни амалга оширади

prof-talim.edu.uz

Олий таълим, фан ва инновациялар вазириликнинг академик лицейлар ва профессионал таълим муассасалари платформаси

cgtvet.uz

Катталарга таълим бериш ва ўқитиш халқаро дастури бўйича онлайн малака ошириш платформаси

help.edu.uz

Олий, ўрта махсус ва профессионал таълим тизимига оид энг кўп бериладиган саволларга жавоблар портали

edu.profedu.uz

Профессионал таълим муассасалари раҳбар ва педагог ходимларининг фаолиятини методик таъминлаш платформаси

my.moqt.uz

Профессионал таълимнинг масофавий малака ошириш ва қайта тайёрлаш платформаси

vacancy.edu.uz

Олий ва профессионал таълим муассасаларида мавжуд бўш иш ўринларига ҳужжатларни онлайн юбориш платформаси

Педагогик инновациялар, профессионал таълим бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти

